

Bivdobáikkiid namat Unjárggas

Siskkit Várjavuona oaidnemeahtun báikenamat

Inger Katrine Juuso

**Sámegiela ja girjjálašvuoda mastergrádaoahpu
mastergrádadutkkus**

Čakčalohkanbadji 2018

Bagadalli: Professor Kaisa Rautio Helander
15.11.2018

Ovdasátni

Dát čáluš lea mu mastergrádadutkkus sámegiela ja girjjálašvuoda masteroahpus.

Váimmolaš giitosat buohkaide geat leat juogadan máhtuset muinna, ja nu addán munnje vejolašvuoda Unjárgga bivdobáikenamaid ja daid vihtaniid buktit oidnosii.

Giittán maid bagadalli, professor Kaisa Rautio Helander, gii lea mu láidestan dán barggu čađa.

1	Láidehus	1
1.1	Dutkamuššii lahkoneapmi	1
1.2	Dutkat iežas servodaga	2
1.3	Báikkálaš iešvuodat ja suopman.....	3
2	Dutkama vuolggasadji	5
2.1	Dutkanfáddá ja dutkamuša áigumušat	5
2.2	Dutkanmateriála ja jearahallanmetoda	6
2.3	Sámi báikenamaid dutkanhistorjá ja bivdobáikenamaid dutkan Norggas	7
3	Dutkanguovlu kultuvrralaš duogáš	11
3.1	Dutkanguovllu vuodđodieđut	11
3.2	Dutkanguovllu ássanhistorjá	13
3.3	Dutkanguovllu guollebivdu	16
3.4	Dutkanguovllu giella ja gielladilli	18
3.5	Vihtanat	20
3.6	Bivdobáikenamat mearrakárttain.....	23
4	Báikenammadutkan	25
4.1	Nammabidjan ja nammabidjanperspektiivvat	25
4.2	Kultuvra vuodđun báikenammadutkamis	26
4.3	Mii lea namma ?	28
4.4	Báikenamma ja appellatiiva	29
4.5	Nammačoahkit ja nammaráiddut.....	31
4.6	Namaid luohkkájuogut	32
4.7	Báikenamaid typologiija.....	33
4.8	Buohtalasnamat, buohtalashámit ja namaid varieren	34
4.9	Báikenamaid buohtalasnamat ja gielalaš nammamolsun dáruiduhttimiin.....	35
5	Bivdobáikkiid namaid guorahallan – álbmotlaš nammabidjan	37

5.1	Bivdobáikkiid namat nammačohkiid oassin.....	37
5.1.1	Mearusoasselaktosat.....	37
5.1.2	Olleslaktosat	40
5.1.3	Vuoddoasselaktosat	44
5.1.4	Nammačohkiid laktosiid oppalaš geahčastat.....	44
5.2	Namat mat eai gula nammačohkiide	48
5.2.1	Namat olbmo nama mielde.....	48
5.2.2	Namat mitalusaid mielde.....	50
5.2.3	Namat hámi mielde	50
5.2.4	Namat sajadaga mielde.....	51
5.2.5	Namat áiggi mielde	51
5.2.6	Namma guoli mielde	52
5.2.7	Čadačuovgameahttun namat.....	52
5.2.8	Lavtkeahates namaid oppalaš geahčastat	53
5.3	Ovttaoasat bivdobáikenamat	55
5.3.1	Ovttaoasat bivdobáikenamaid oppalaš geahčastat.....	57
5.4	Bivdobáikenamat ovttaoasat namaid vuodul.....	58
5.5	Vihtanat bivdobáikenamman.....	60
5.6	Luonddunamahusat bivdobáikkiid namain.....	62
6	Bivdobáikkiid namat dárogilli.....	69
6.1	Dárogielat bivdobáikenamat kárttain	69
6.2	Dárogielat bivdobáikenamaid ráhkadanvuogit.....	71
6.2.1	Topográfalaš appellatiivvat dárogielat namaid vuoddoosiin.....	71
6.2.2	Dárogielat bivdobáikenamat friddja nammabárran	72
6.3	Dárogielat bivdobáikenamat ráhkaduvvon sámegielat bivdobáikenamaid málle mielde.....	73
6.3.1	Dárogielat bivdobáikenamat ráhkaduvvon dárogieles nammačohkiid mielde	73
6.3.2	Dárogielat bivdobáikenamat mat leat semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat.	75
6.3.3	Dárogielat bivdobáikenamat belohahkii heivehuvvon loatnanamat.....	75

6.3.4	Dárogelat bivdobáikenamat mat leat boasttu sajis	77
6.4	Bivdobáikkiid namat mearrakárttas M-2008 – makkár gielalaš gova addá dát kárta?.....	79
7	Dutkanbohtosat.....	85
7.1	Sámi bivdobáikkiid vuogádat Unjárggas.....	85
7.2	Dárogelat namaiguin čiehkan sámi bivdobáikenamaid.....	89
7.3	Loahpahus	91
Gáldut.....		92
Čuvvosat		

1 Láidehus

1.1 Dutkamuššii lahkoneapmi

Dutkanguovlun lean välljen siskkit Várjavuona vuotnaoasi mii lea Unjárgga gielda mearrarájá siskkobealde ja gullá Unjárgga gildii, Nuorta-Finnmárkkus, Norggas. Guovlu lea Várjavuona siskkimus oasis, ja gielda birastahtá dán mearraguovllu. Vuotna lea leamaš ja lea ain vuotnaássiid biebmovuorká, ja sihke mearrabivdu ja báikenamat gullet mearrasámiid árbevirolaš máhttui.

Go báikenama birra lea sáhka, de mii dábálaččat jurdilit ovttá báikki nama, ovdamearkka dihte sullo nama. Ii leat nu dábálaš jurddašit ahte báikenamat maid gávdnojit dakkár báikkiin mat leat oaidnemeahttumat ja čázi vuolde.

Unjárggas lea leamaš ja lea ain dábálaš geavahit báikenamaid maiddái meara alde jođidettiin ja dovdat báikenamaid sihke lássáin, sulluin ja meara botnis. Go bivdobáikkiit leat oaidnemeahttumat gávdno nammavuogádat mii adno vuotnabivddus mii veahkeha olbmuid dádjadit bivdobáikkiide. Dán vuogádagas leat báikenamat guovddážis, ja danin sáhtá dadjat ahte vuogádat lea huksejuvvon báikenamaiguin.

Mihtilmas báikkiit gáttis nu go ovdamearkka dihte várit, bávttit ja maiddái visttit geavahuvvojit mearkan ja čatnet bivdobáikki ja gátti oktii nu ahte lea vejolaš gávdnat bivdinsaji. Dasa lassin gávdnojit bivdobáikenamat main leat eará navdinákkat, nu go olbmuid namat ja eará mihtilmasvuodát. Vaikko bivdinbáikkiid ii sáhte oaidnit go dat leat čáze vuolde, de leat dain namat aiddo seamma láhkai go eará ge báikkiin. Dát namat dahket vejolažžan sirret nuppi bivdobáikki nuppis. Bivdobáikkiid namat eai gávdno makkarge kárttas. Mearrakártaide leat muhtun bivdobáikkiid namat biddjon dárogillii.

Dán dutkamušas gidden fuomášumi aiddo fal dakkár báikenamaide, maid refereanttat leat mearas čáhcegierraga vuolde. Nu lea ge dán dutkamuša áigumuš govvet árbevirolaš vuogádaga mii čatnasa bivdobáikkiide, ja maiddái čájehit sihke gaskka ja oktavuoda dálá mearrakártaide.

Masterbarggu fáttá välljen lea dájvja iežas beroštumiid duohkin. Lean välljen dán fáttá go háliidan čalmmustahttit bivdobáikkiid namaid vuogádaga ja dán láhkái seailluhit dieđuid daid birra. Háliidan maid boktit diđolašvuoda bivdobáikkiid namaid birra, sihke vejolaš

geavaheami dáfus dahje gáldun eará dutkiide. Bivdobáikkiit leat maiddái kulturmuittut mat gávdnojit ain olbmuid muittus, ja dieđut leat ávkkálaččat olbmuid geat beroštit mearraguollebivddus.

Álgoálggus vulggii mu beroštupmi bivdobáikkiid namaide go mus lei siidaguoibmi gii lávii hoahkat bivdobáikkiid gos ieš lávii bivdit. Lávii maid viššalit muittuhit iežas (ja min earáid) makkár vihtanat iešguđetge bivdobáikkiide gulle. Ieš maid lávejin mannat fárus bivdimin ja nu bessen praktihkas maid oaidnit mo dat doibmet. Álgen maid mángalot jagi áigi mearkut soames bivdobáikkiid namaid ja vihtaniid guovllus gos ieš bivden.

1.2 Dutkat iežas servodaga

Rauna Kuokkanen (2009: 204–209) lea guorahallan eamiálbmotdiehtaga bealátkeahcesvuoda girjjistis *Boaris dego eana*, ja son čállá ahte eamiálbmot dutkit dávjá leat sivahallon bealálažžan ja subjektiivvalažžan go dutket iežaset servodagas. Kuokkanen oaidná ahte eamiálbmotdutkan sáhttet duostut dákkár cuiggodemiid ja baicce geavahit iežaset eamiálbmotvuolggasaji ovddidan dihte ja nannen dihte iežaset dutkanvuolggasaji. Vigdis Stordahl (1996: 12) buktá ovdamearkka das ahte mo leat sihke oasseváldi ja geahčči iežas servodagas, go muitala mo eará dutki imáštalai go son dutkkai iežas servodaga ja jearai: ” But how do you switch off?”. Stordahl oaidná baicca guovttekultuvrralaš vuolggasaji ovdamunnin dutkis mii oktan fágalaš duogážiin nanne su dutkama.

Mun lean ieš ge dákkár dilis ahte mun dutkkan sámegeielat báikenamaid mat gullet sihke iežan gillii ja kultuvrii, čálán dutkamuša sámegeillii ja ásan báikkis gos diehtoaddiid lean válljen. Vaikko in leat bajásšaddan Unjárggas, de dát lea goit mu ruovttubáiki dan dáfus go mu áhčči lei dáppe eret, lean fitnan juohke geasi dáppe mánnán, ja lean dál leamaš 36 jagi oasseváldi Unjárgga servodagas. Ii leat das vejolaš ”switchet off”, muhto ferte oaidnit iežas vuolggasaji ovdamunnin, dan ektui go livččen bohtán olggobealde dutkin ja ferten buot dieđuid čoaggit álggu rájes.

Marit Breie Henriksen (2005:128–130) čállá dutkangiela válljema birra ja deattuha dutki čanastumi servodahkii gos dutkan dáhpáhuvá. Vuoiggalašvuohta dieđuiguin, gulahallan sihke diehtoaddiiguin ja diedábirrasiin, kultuvrra ja identitehta doalaheapmi dutkama bokte, ja dasa lassin dutkama ávkkálašvuohta sihke servodahkii ja gielalaččat leat oasis maid dutkit berrejit dutkkadettiin vuhtii váldit.

Sámi báikenamat, nu go mu fádda bivdobáikkiid namaid birra, gáibidit ge vuđolaš gielalaš gulahallama báikkálaš servodagain. Helander (2008: 17), gii ieš čálii doavttirgrádadutkosa sámegillii, ákkastallá maid dan mo dutkama giela válljen váikkuha dutki gielladieđalaš perspektiivii.

1.3 Báikkálaš iešvuodát ja suopman

Mu dutkanguovlu lea Várjavuona siskkimus oasis, ja vuotna lea váikkuhan dasa mo olbmot geavahit almmihálttiid. Dábálaččat leat almmi hálttit goit čállingielas davvi–máddi ja nuorti–oarji. Báikkálaš gielas geavahuvvo *davvi* dakko gokko čállingielas lea *nuorti*, go manná vuotnaráigge olggos de manná davás. Go manná vuotnaráigge sisa de manná vutnii. De almmihálttit gártet ge novrran–máddi ja davvi–vuotna dahje viesttar. Mun boadán dán barggus geavahit báikkálaš almmihálttiid go čálán vihtaniid birra, go dat leat dábálepmosat háltenamat bivddedettiin meara alde.

Báikkálaš suopmana ektui leat moadde leksikálalaš iešvuoda maid berre čilget. Vuosttaš lea sátni *eallit*, mii Unjárggas geavahuvvo dan sadjái go *fitnat*, mii lea sátni mii geavahuvvo muđui eará davvisámegiela suopmaniin.

Unjárggas gohčoduvvo maid Várjavuona máttabealli namaiguin *Rákti* ja *Rávttibealli*. Lagercrantz (1939: 722) čilge ahte lea namma ovttá bávttis dahje vátis máttabealde vuona, muhto báikki olbmot gal dábálaččat gohčodit obba máttabeali *Rávttibeallin*. Ovdamearka dihte gávdno dajahusas ”Máttabiegga lea bajásšaddan Rávttibealde”, go doppe váldá aiddo dat bieggá garrasit.

Bivdobáikenamain leat iešvuodát, mat fonologalaččat váikkuhit namaid jietnadeapmái, ja mun namuhan dás dušše muhtin dákkár áššiid. Ovdamearkka dihte bivdobáikenamma *Noaidi* jietnaduvvo [”–Nuaide]–”, *mas* diftonga rievdá *oa*→*ua* ja nuppi stávval vokála rievdá *i*→*e*. Vokálamolsuma dihte jietnaduvvo maid bivdobáiki *Ruŋgu* [”–Ruŋgo]–” go *u*→*o*. Konsonánttaid siste jávká *h*, ovdamearkka dihte jietnaduvvo namma *Skihčči* [”–Skičče]–”. Loahppa vokála *a* illá gullo sániin nu go *njuorra*, mii daddjo [njuerr_a].

Mun lean válljen dán čállagis geavahit dálá čállinvuogi, in ge normere namaid Unjárgga suopmana mielde, eará go nama *Várjavuonna*, mas appellatiiva vuotna lea mearriduvvon čállot *vuonna* báikenamain (SSR s.v. *Várjavuonna*).

2 Dutkama vuolggasadji

2.1 Dutkanfáddá ja dutkamuša áigumušat

Masterbarggustan dutkkan nammavuogádaga mas bivdobáikkiid namat mearas leat guovddážiis. Barggu ulbmil lea guovttesuorat, vuosttaš lea dokumenteret sámegielaat bivdobáikenamaid Unjárggas nu go dat bohtet ovdan njálmmálaš árbevierus ja čielggadit dán vuogádaga. Nuppe bealis lea maid dutkamuša ulbmil čájehit mo bivdobáikkiid sámegielaat namat eai lea oidnosis mearrakárttain ja čálalaš almmolašvuodas, muhto leat biddjon dárogielaat namat daid sadjái.

Barggus leat dasto čuovvovaš gažaldagat:

1. *Makkár namat leat bivdobáikkiin sámi njálmmálaš árbevieru mielde, mo dat leat ráhkaduvvon, ja makkár mihtilmasvuodát dán nammavuogádagas leat?*
2. *Mo leat bivdobáikkiid sámegielaat namat fievrriduvvon almmolaš Norgga mearrakárttaide?*

Berit Sandnes (2003: 61–62) guorahallá gielalaš ja kulturhistorjjálaš lahkoneami erohusaid ja veardida gielalaš guorahallama vuosttas lávkin báikenammaguorahallamis, mas lea vejolaš joatkka kulturhistorjjálaš guorahallan. Vaikko guorahallan ieš ii leat kulturhistorjjálaš, de lea su mielas dárbu geavahit kulturhistorjjálaš konteavstta duogážiin.

Nu go mun oainnán de ii leat vejolaš dutkat bivdobáikkiid namaid, dan nammavuogádaga ja válddahallanvugiid kultuvrralaš vuolggasaji haga. Vaikko lea ge nu, ahte bivdobáikki gávdnama oktavuodas geavahuvvo nubbi báikenamma veahkkin, de ii leat goit ieš báikenamma, ii mearrabotnis ii ge gáttis, sirrejuvvon servodagas gos dát báikenammaárbevierru gávdnno. Bivdobáikkiid namat leat namat, maid ferte dutkat dan servodaga oktasaš jurddamálles, mo báikenamat ráhkaduvvojit ja geavahuvvojit. Dasa lassin lea dárbu váldit vuhtii servodaga dilálašvuodaid.

Guorahallamis berre leat duogážiin servodaga mánggagielalaš, sosiálalaš, kultuvrralaš ja politihkalaš sajádat. Dasa lassin váikkuha guovllu unnitlogu historjá earenoamážit gielalaš diliide, gos dáruiduhttináigumušaid konsekveanssat ain odne vuhttojit.

Báikenammadutkama sáhtta vejolaččat suokkardallat diakronalaččat dahje synkronalaččat, namalassii dutká go vissis áigodaga báikenamaid vai dutká go báikenamaid historjjálaččat.

Mu bargu geahčada dálá áiggi báikenamaid, muhto das leat dieđusge elemeanttat mat guoskkahit namaid historjjálaš beali.

Masterbarggustan lahkonaan váldogažaldagaid dan láhkái ahte oainnán dárbbu vuđolaččat čilget dutkanguovllu kultuvrralaš duogáža nu go dagan goalmát kapihttalis, ja dan láhkái oažžut maiddái duogáža dasa ahte makkár servodagas bivdinbáikkiid namat leat vuolggahuvvon. Njealját kapihttalis čilgen barggu teorehtalaš rámma ja báikenammadutkama historjá, terminologijja ja ráhkadusa. Viđát kapihttalis guorahalan bivdobáikkiid namaid nu go dat gávdnojit sámegeiela árbevierus, ja guđát kapihttalis guorahalan bivdobáikenamaid mat leat mearrakárttain. Čihččet kapihttalis buvttán ovdan dutkanbohtosiid.

2.2 Dutkanmateriála ja jearahallanmetoda

Njálmmálaš árbevieru mielde leat Unjárgga olbmot navdán maiddái bivdobáikkiide namaid. Mun lean dán dutkamušas čohkken dáid namaid ja lean gávdnan oktiibuot 75 bivdobáikki nama ja daidda gullevaš válddahallama. Dát namuhuvvon bivdobáikkiid namat eai leat čállojuvvon kártaide ja muđui leat daid birra uhcán čálalaš dieđut.

Mun lean masterbarggu oktavuodas jearahallan bivdobáikkiid ja vihtaniid birra. Lean jearahallan 16 almmáiolbmo ja 2 nisssonolbmo. Informánttain lea nuoramus badjelaš 60 jagi, boarráseamus lea badjel 90 jagi. Danin go olbmot geavahit iešguđetge guovllu bivddus, de lea leamaš dárbu jearahallat olbmuid iešguđetge gilážiin birra vuona, Ođđajogas, Rissebávttis, Stuorravuonas, Fuoitnjárggas ja Unjárggas. Muhtumiidda leat dušše lagas bivdobáikkid oahppasat, ja maiddái leat sierranas namat seamma bivdobáikkiide, nu go ovdamearkka dihte olbmot Rávttbealde dadjet *Fávlenjuorra*, ja olbmot davábealde vuona fas dadjet *Stuorranjuorra*.

Mu jearahallamat leat leamašan sámegillii ja lean geahččalan jearahallat olbmuid nu ahte in báinne sin ságaid. Jearahallama bokte lea boahtán namma oidnosii. Lean maid gažadan mo bivdobáikkiide deaivá ja nu ožžon dieđu vihtaniid birra. Lean maid jearran maid eará dihtet bivdobáikki nama ja vihtaniid birra ja muđui maid dihtet bivdobáikki birra, nu go makkár bodni lea, maid doppe bivdá ja mainna.

Dán dutkamušas *čálalaš* sámegeielat materiála lean viežžan girjjis *Fiske, fangst og tradisjonell kunnskap i indre Varanger, innsamlet av Johan Albert Karlstad 1993–95* (Bjørklund &

Eythorsson 2010), mas leat mealgat bivdobáikkiid namahuvvon. Girjji fárus čuovvu maid kártamateriála.

Mun lean maid geavahan mastergrádabarggu *Kart som synliggjøring av sjøsamisk tradisjonskunnskap* (Nilsen 2010) go dás maid bohtet ovdan bivdobáikkiid sámegielat namat. Lean maiddái geavahan jearahallama maid Nilsen lea bargan Kulturfága oktavuodas, Finnmárkku Allaskuvllas (Nilsen 1995).

Bivdobáikkiid sámegielat namaid ii leat vejolaš gávdat almmolaš mearrakárttain ja go ohcá Norgga báikenammaregisteris (SSR), de eai gávdno doppe. Dárogielat materiála lean čoaggán Stáhta kártadoaimmahaga báberkárttas Vadsø–Varangerbotn (M-2008), ja maiddái jagi 1925 kárttas mii lei vuosttas mearrakárta seamma guovllus (M-1925). Lean maiddái geavahan grádamihhtokárta Z4 mii muitala makkár dárogielat namat biddjojuvvojedje kártii jagi 1900.

2.3 Sámi báikenamaid dutkanhistorjá ja bivdobáikenamaid dutkan Norggas

Bivdobáikenamaid guorahallamii ii leat leamaš álki gávdat dutkamiid mat guorahallet sámegielat njálmmálaš árbevieru. Maiddái dárogielat bivdobáikenamaid oktavuodas leat dutkamušat vátnát, eai ge heive ge sámegielat materiálain buohtastahttit go dat leat huksejuvvon eará vuogi mielde.

Danne go Norgga nammadutkama historjjás lea leamaš guovddážin Oluf Rygh girjeráidu *Norske gaardnavne* (1897–1924), lea dat maid dehálaš sámegielat báikenamaid dutkamis, erenoamážit jus áigu guorahallat namaid dáruiduhttima. Girjeráidui lasihuvvui velá maŋŋá go Rygh lei jápmán, maiddái oassi Finnmárkku birra. Finnmárkku oasi doaimmaheigga J. K. Qvigstad ja Magnus Olsen. Girjji álgočállagis bohtá ovdan ahte Finnmárkkus eai lean velá čohkken eanabihtáid namaid ja danin Qvigstad mátkkoštii Finnmárkkus golbma geasi maŋŋálagaid jagiid 1917–1919 (Qvigstad 1924).

Girjjis namuhuvvojit, dan oasis mii guoská Unjárgga gildii, muhtun muddui sámegielat namat, nu go ovdamearkka dihte čállo Buvrenjárgga birra: *Burnes lp Būre-njar'ga, Har Navn af, at der findes Hauger der, som ser ud som Lappe-Stabbur* (Qvigstad 1924: 260). Eanaš namat leat goit dušše dárogillii, nu go ovdamearkka dihte namma *Steinli*. Ovdamearka *Burnes* čajeha ahte dárogielat namma čállo buoiddes bustávaiguin. Helander (2008: 92–93) čállá ahte

sámi ássannamat leat dán girjjis vuoliduvvon dahje jaskkodahttojuvvon, ja girjji lohkkiide addo govva das ahte dárogielat namat leat dat rievttis namat, ja nammačilgehusat dorjot dáža norrøna áiggi ássama. Dáinna lágiin girjji gilvá boasttu dieđu sámeielas ja sámiid ássamis.

Sámi báikenammadutkamii leat J. K. Qvigstad girjeráidu, *De lappiske stedsnavn i Troms fylke* (1935), *De lappiske stedsnavn i Finnmark og Nordland fylker* (1938) ja *De lappiske appellative stedsnavn* (1944) dehálaččat dan dáfus ahte dat addet viiddis gova sámi báikenamain ja luonddunamahusain. Helander (2016: 16–17) atná dáid girjjiid áidna luohtehahtti gáldun Norgga bealde.

Guovddáš girjji bivdobáikkiid birra Norggas lea Per Hovda (1961) girjji *Norske fiskeméd, landsoversyn og to gamle médbøker*. Per Hovda lei njunuš báikenammadutki 1940–1980, ja dán girjjis son čállá bivdobáikkiid namaid birra, mo namat laktásit dárogiela árbevirrui, makkár appellatiivvaid guollebivdit geavahit, ja mo sii leat duddjon namaid bivdobáikkiide. Girjjis leat gal ollu namat ja dieđut appellatiivvaid birra, muhto Per Hovda kritiserejuvvo empirašvuodas, ovdamearkka dihte Vidar Haslum (2002: 41–42) mielde lea dán girjjis eanaš namaid kategoriseren empiristtalaš bargovugiin, ja lea uhcán teorehtalaš čanasteapmi.

Helander (2008: 21) čállá ahte dárogiela báikenammadutkan lea leamaš hui etymologalaš, ja dasa lassin dat lea čatnasan nationála historjjáčállimii ja ideologiijai. Helander (2008: 86) namaha Thor Frette (1986) gii artihkkalis *-anger*-namaid birra čállá ahte dárogiela nammadutkamis ferte maid vuhtiiváldit sámeielat buohtalasnamaid. Frette (1984) lea maid čállán báikenamaid virggálaš anu birra artihkkalis ” On some ”apparently Norwegian” place names in Finnmark, Norway”. Thor Frette lei hui dovddus Sámis ja bovtii barggus ja rádioprográmmaidis bokte hui stuorra báikenammaberoštumi sápmelaččaid gaskkas.

Sámi báikenammafágas leat dán rádjái čállon guokte váldofágabarggu sámegeillii, Taarna Valtonen (Valtonen 2003) bargu *Ohcejoga Dálvadasduottarguovllu báikenamat. Sámegeiela báikenammavuogádaga semiotihkalaš guorahallan* ja Anni Magga-Eira (Magga-Eira 2010) *Unit Issáha Alladievás Hoteallabuolžan. Sosioonomastihkalaš dutkamuš Sállevári bálgosa luonddunamain*.

Stuorámuš ovdáneami sámi báikenammafágii leat buktán doavttirgrádabarggut *Namat dan nammii, Sámi báikenamaid dáruiduhttin Várjjaga guovllus Norgga uniovdnaáiggi loahpas* (Helander 2008) ja *Mielen laaksot (miela vuomit) Neljän saamen kielen paikannimien rakenne, sanasto ja rinnakkaisnimet vähemmistö-enemmistö-suhteiden kuvastajina* (Valtonen 2014), ja Ante Aikio etymologalaš nammadutkamušat (Aikio 2004).

Helander (2008) lea guorahallan mo uniovdnaáiggi gieđahalle virggálaččat sámi báikenamaid ja mo politihkalaš doaimmat váikkuhedje dárogielat namaid ásaheapmái. Bargu lea čállon sámegillii. Helander lea maid čállán ollu artihkkaliid virggálaš nammageavaheami birra. Valtonen (2014) bargu lea čállojuvvon suomagillii, ja son guorahallá njealji sámegiela struktuvrra, sátneráju ja nammabáraid.

Ánte Aikio (2004, 2006, 2012) lea dutkan davvisámi guovllu substráhtanamaid ja seammás dutkan sámiid ássanhistorjjá. Su guorahallan lea buktán ođđa perspektiiva etymologalaš nammadutkamii go son čájeha man boarrásat namat leat go dat leat substráhtat, mat leat jávkan kontáktagielas eaige dálá siidagoibmegielain. Son buohtastáhtá maid iežas nammadutkama arkeologalaš dieđuiguin.

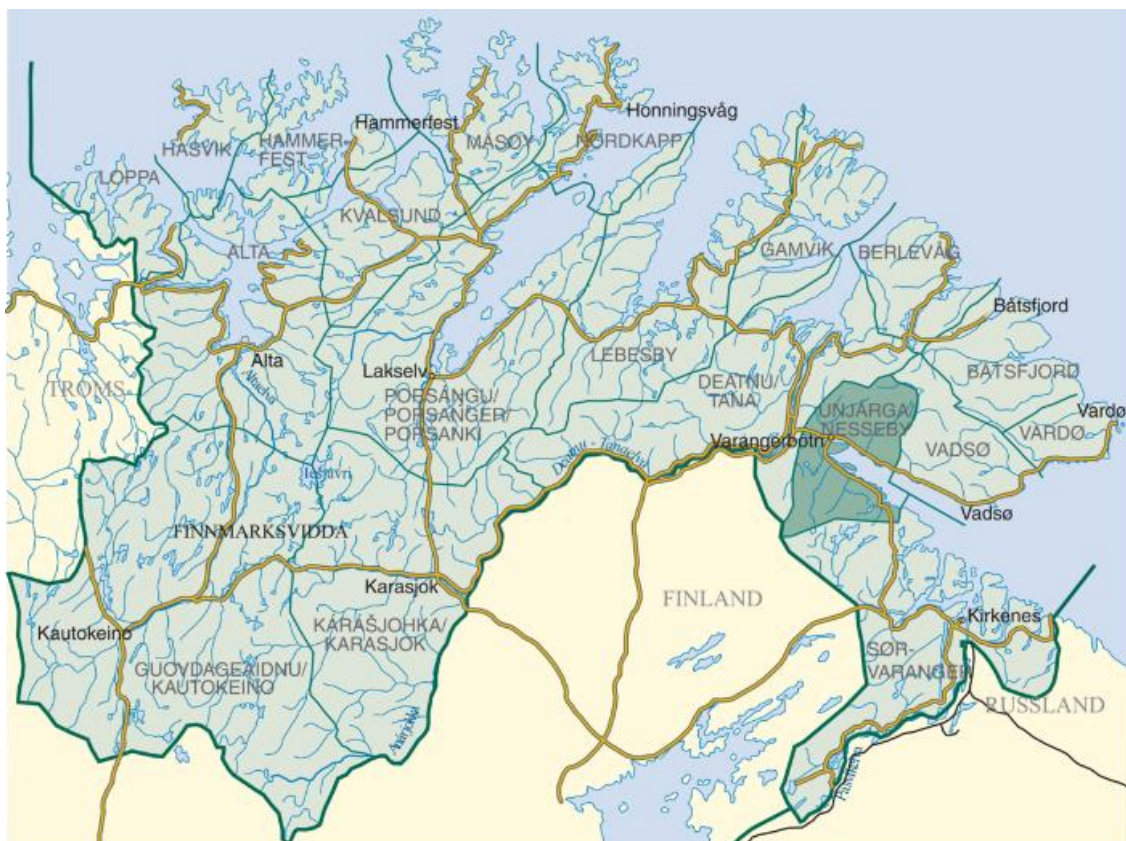
Bivdobáikenamaid semantihkalaš guorahallamii leat eandalii guokte sátnegirjji leamaš hui ávkkálaččat, namalassii Konrad Nielsen (1979) *Lappisk (samisk ordbok)*, ja Eliel Lagercrantz (1939) *Lappischer Wortsatz*.

3 Dutkanguovlu kultuvrralaš duogáš

3.1 Dutkanguovllu vuodđodieđut

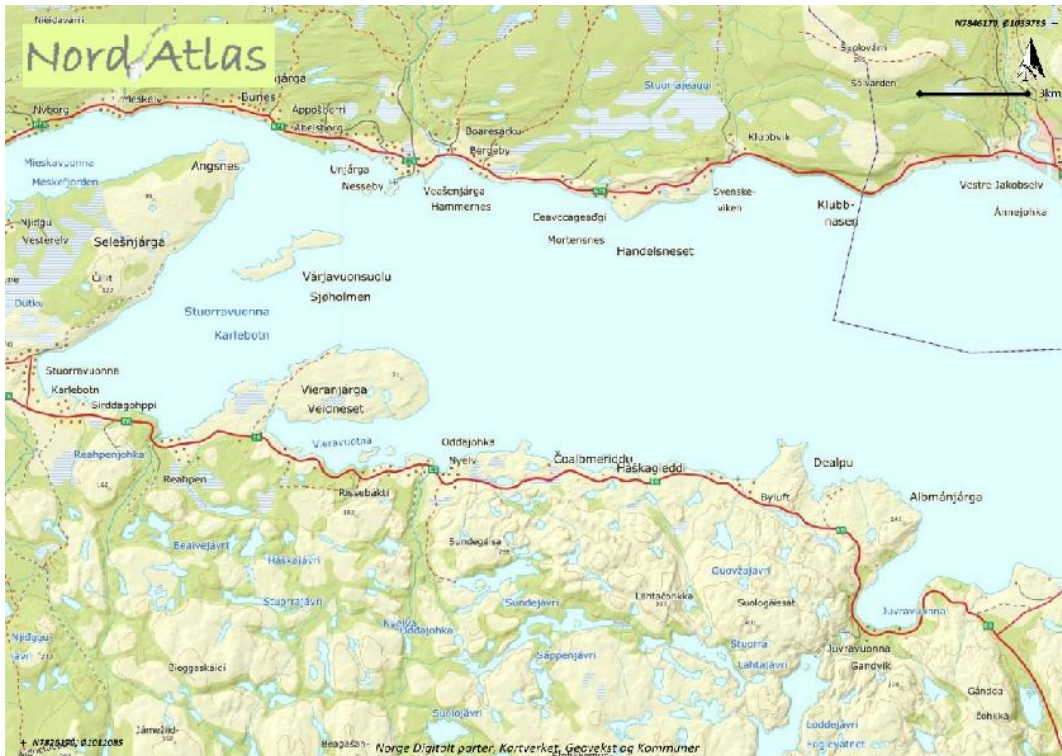
Unjárga lea leamaš giellan 1885 rájes (Nilsen 2009: 23), ja dat gullá sámegiela hálddašanguvlui. Gieldda guovddáš lea Vuonnabahta, dárogillii Varangerbotn. Unjárgga giella lea guovttegielat giella gos almmolaš giellan lea sámegiella ja dárogiella. Jagi 1989 rájes lea gieldda namma leamaš sámegillii Unjárga, dárogillii Nesseby. Gieldda davábealde ja oarjjábealde lea Deanu giella, nuorttabealde Čáhcesullo giella ja máttabealde fas Máttavárjjat giella. Máttabealde guoskkaha maid giella Suoma rája.

Unjárgga gielddas ássat 944 olbmo (SSB: 2018). Jus historjjálaččat geahččá olmmošlogu sullii 1700-logu rájes, de dalle Unjárggas ásse sullii 550 ássi, jagi 1950 rádjái olmmošlohku lassánii 1511 rádjái, ja de fas njiedjagođii. Vuolimus lohku lea leamaš dálá áiggis sullii 850 ássi, muhto ássiid lohku lea maŋemuš jagiid veahá laskan (Nilsen 2009: 31–32).

Kárta 1. Kárta čájeha Unjárgga gieldda ja maidai Várjavuonas gieldda mearrarájá, man siskkobeaalde lea mu dutkanguovlu (SNL: 2018)

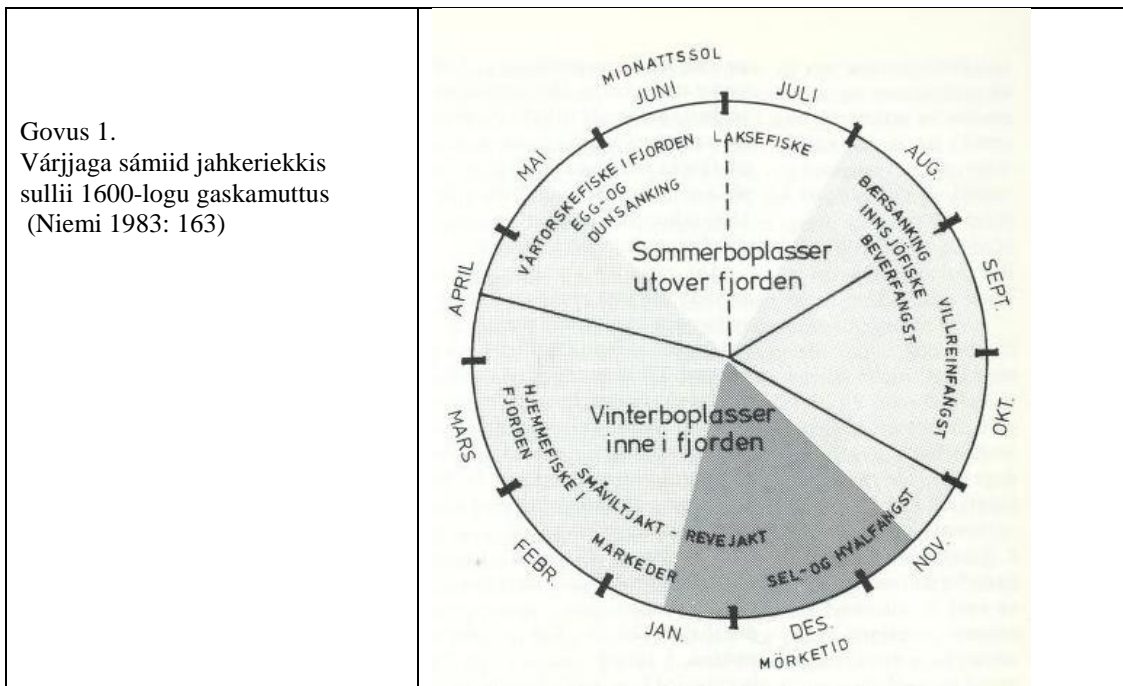
Várjavuonna lea Norgga gávccádin guhkimus vuotna, ja lea 420 mehtera čieknjaleamos báikkis (SNL s.v. *fjord*). Vuotna lea 95 km guhkki ja vuotnanjálbmi lea 70 km govdat ja basku vutnii. Várjavuona birra leat olggumus oasis Várggát gielda, Čáhcesullo gielda ja Mátta-Várjjat gielda, ja siskkimus oasis fas Unjárgga gielda. Siskkimus oasis leat guokte sullo, *Ávekat* ja *Várjavuonsuolu*, ja Várjavuonas leat golbma vuona: *Stuorravuonna*, *Mieskavuonna* ja *Vieravuonna*.

Kárta 2. Kárttas oaidná enaš oasi mu dutkanguovllus, njárgaid, vuonaid, sulluid ja giláziid. Buoret gova lea vejolaš oažžut jus geavaha neahttabáikki nordatlas.no ja zooma Várjavuona siskkimuš oasi (Nordatlas).

3.2 Dutkanguovllu ássanhistorjá

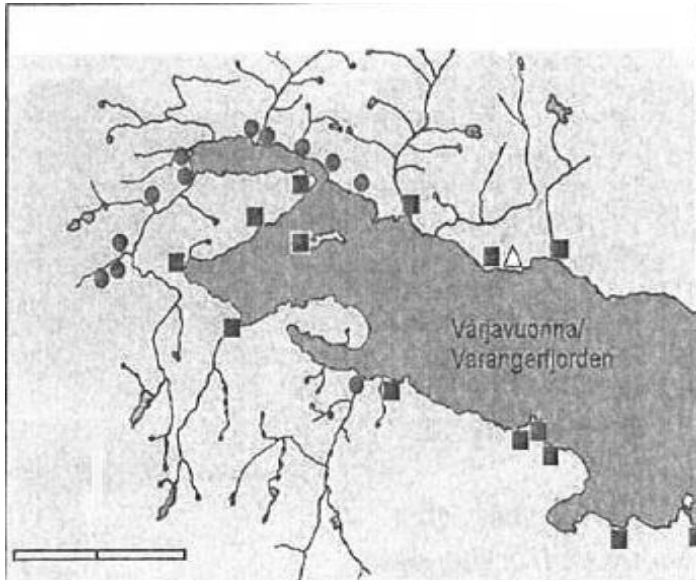
Árbevirolaš sámi servodagat ledje čohkkejuvvon siiddaide, okta dain lei Várjjaga siida mii govččai meastárat olles Várnjárgga, oasi Deanuleagis Njávdamii ja maiddái osiid mat dál gullet Supmii (Nilsen 2009). Siiddat johtaledje njealji ássanbáikki gaskkas, dađi mielde go luonddu ávkkástallan dáhpáhuvai. Rehkenasto ahte siidaortnet bisttii 1600 lohku (Bjørkli & Schanche 2005: 28–30).

Nu go govus dás bajábealde čájeha, de lei mearra guovddážis siidda johtolagas ja sihke guolle-, njuorjo- ja fállábivdu ledje dehálaš barggut. Ferte maid namuhit ahte goddebivdu lei dehálaš, dassázii go dat nogai 1600-logu loahpageahčen. Aage Solbakk (1994: 69–85) lea girjjistis *Sámi Historjá* addán áigegova 1600-logus Várjjat siiddas gos čilge mo goddebivdu nogai ja siidda ealáhusmálle rievddai.

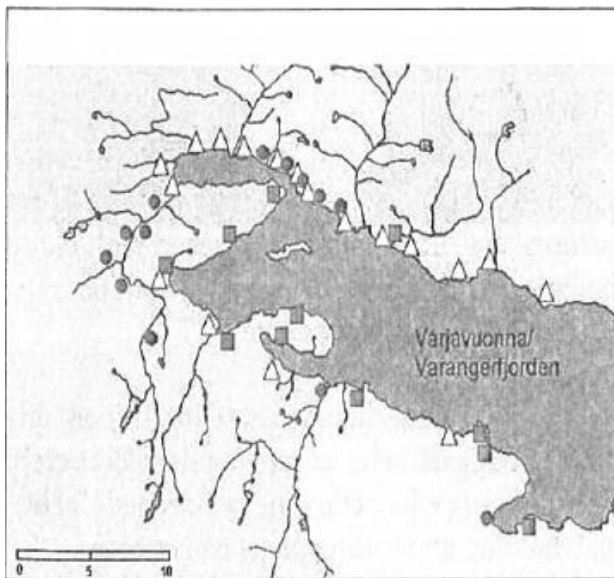
Manjá 1600-logu jotke sámit Várjjagis johtolaga guovtte ássanbáikki gaskkas, dálvet johte vutnii, geasset fas davás. Professor Rathke (1899: 2) lei jagis 1800 sáddejuvvon Dánmárku-Norgga stáhta rehket ala davás iskat guolásteami ja buktiit árvalusa dasa mo sáhtášii dán buoridit. Son muitala ahte son lei borgemánu 6.beavivve 1801 joavdan Unjárgii, ja birra Várjavuona ledje mearrasámiid dálveorohagat. Geasset johttájedje mearrasámit guollebivddu dihte davás, Suovvejoga ja Unjárgga ássit fárrejedje Ceavccageađgái. Rathke (1899: 21) muitala ahte sámit ássat lavdnjegodfiin, ja sin ássanbáikkid leat namahuvvon siiddaid mielde.

Johtaleapmi dálve- ja geasseorohagaid gaskkas bistii Unjárggas gitta 1940 rádjái, vaikko fárrengaskkat otno. Čuovvovaš govvosat buohtastahttet siskkit Várjavuona ássama gaskal 1800 ja 1900. Jagis 1800 lea áidna birrajagi ássi gávpejas Ceavccageađggis, jagis 1900 leat eanet olbmot ássagoahtán ovttá sajis, ja govus maid čájeha ollesjagiássama vuonas (Bjørkli & Schanche 2005: 57).

Govus 2. Unjárgga sámiid ássanbáikkit jagi 1800 (Bjørkli & Schanche 2005: 57).

Čilgehus govaide: • Dálvebáiki ■ Geassebáiki ▲ Fásta ássanbáiki

Govus 3. Unjárgga sámiid ássanbáikkit jagi 1900 (Bjørkli & Schanche 2005: 57).

Várjjagaččain lea áiggiid čada leamaš oktavuolta eará álbmogiiguin. Einar Niemi (1983: 61) čállá, ahte 900-logu rájes diehtit čálalaš gálduid bokte, ahte olggobealde olbmot bohte Várjjagii gávppašeami ja vearu gáibideami dihte. Niemi (1983: 65) čállá maid ahte daid

gávppašan- ja vearrodoaimmaid sáhtta gohčodit rievideapmin, goit ge dáža ságateavsttaid vuodul. Niemi (1983: 71–73) mielde lassánii dážaid ássan Várjjagis 1300-logu rájes, go girku huksejuvvui Várggáide 1307, sullii seamma áiggis go Várggáid latni huksejuvvui. Guktot galggaiga váfistit Norgga stáhta ekspansuvnna ja kolonisašuvnna Finnmárkkus. Guovlu galggai šaddat Norgga lága vuollái, ja miššuvdna galggai biddjot johtui. Hanseáhtaid guollegávpi dollojuvvo guovddáš sivvan dákkár ekspansuvdnii.

Boađus olggobealde olbmuid boahtimis ja ássamis Várjavuona olgoriddui lei ahte sápmelaččat gárte luohpat fárrestallamis davás. Eará boađus lei maid ahte riidu bohccidii fállábivddu alde. Aage Solbakk (1994: 82) gohčoda dálá gielddarjáa boađusin fállábivdoriiddus 1600-logus. Dalle gahčai diggemearrádusa bokte fállábivdu siskkobeaalde Fálesgohpi sápmelaččaide, ja olggobealde gohpi fas dážaide.

Professor Jens Andreas Friis kárttat 1861 čájehit sápmelaččaid, dážaid ja láttiid ássama Unjárggas bearrašiid ja ásodatmálle mielde. Friis geavaha symbolaid kárttas gos merke makkár visttiin makkár ge čearddat orrot. Sápmelaččat leat merkejuvvon golmmačiegagin jus orrot goađis, ja njealječiegagiin jus orrot hirsavisttis, dážat fas ruossain ja láttánat soppiin mas lea jorbá geažis (Friis 1861). Friis kárttat čájehit ahte dalá Unjárgga gielddas ásse eanaš sápmelaččat, ledje dušše soames láttána ja hui moadde dáža.

Kárta 3. Friis etnográfalaš kárta Unjárggas 1861(Friis 1861).

3.3 Dutkanguovllu guollebivdu

Árbevirolaččat lea guolásteapmi leamaš dehálaš olbmuid birgemii. Olbmot bivde borran- ja gávpeguoli, nu go dorski, sáiddi, diksu, findara, silddi ja báldá. Bivde maiddáí smávva guliid seaktin, nu go šávšša, bišánkke ja áhkárguoli. Maiddáí šibihiidda vušše juohke beaivve liemasruittu guolleoivviin ja eará guliin.

Vuonas leat leamaš ja leat ain golmmalágan guollebivdit: dat geat leat ámmátbivdit, dat gain lea guollebivdu oassin lotnolas ealáhusas ja dat geat bivdet vuoššanguoli, maiddáí guhkit áigodaga váras, nu go dálveguoli.

Bivdobáikkiid geavaheami ja doalaheami ektui leat vihtta ášši mat doibmet bálddalagaid dehálaččat. Okta lea ahte vuonas lea guolli, nubbi fas ahte nationála bivdinnjuolggadusat ja bivdovuoigatvuođat eai hehte vuotnabivddu, goalmmát lea ahte lea johtu guliide, njealját lea ovttaskas olbmuid bargu, sin reiddut ja gealbu, ja maŋemuš lea ahte diiddat addet buriid mearkkaid.

Várjavuonna lea leamaš ja lea ain beakkán buorre guollevuotna, jagis 1800 čállá Rathke (1899: 34–35) ahte gođđudorski bivdu álggii guovvamánus ja buorránii ain eambbo go šákša čuovuhii dorskki vutnii cuoŋománus. Maiddáí sáidebivdu geasi áiggi lei hui buorre.

Vaikko vuotna lea ge leamaš guollái, de leat mearrasámit vásihan sihke guolehis áiggiid ja bivdinuoigatvuođaid gáržžideami gitta dálá áigái. 1700-logus lei guolásteapmi várrejuvnon báikkálaš olbmuide. Steinar Pedersen (1994: 97) čujuha earret eará Sverre Tønnesenii gii čállá: ” ... sjøfisket på et bestemt sjøområde tillå nærmeste værs befolkning”.

Guollebivdu lei dán mielde vuosttažettiin guovllu ássiide, njuolggadusat nannejedje ássiid bivdovuoigatvuođaid daid eará guovllu guollebivdiid ektui geat eai ássan Finnmárkkus, muhto dušše elle doppe bivdimin (Bull 2008: 68).

Jagi 1830 bođii ođđa láchka mii jorgalii ássi olbmuid dili, eará guovllu guollebivdit galge beassat bivdit seamma láchkái go báikkálaš olbmot (Bull 2008: 72). Dát mielddisbuvttii ahte sámiid árbevirolaš jurddašuvuohki oktasaš guovllu guollebivdorievtti hárrái gopmánii ja riekti dolvojuvvui dál obba riika álbmogii. Ivar Bjørklund (1991: 45) gohčoda sámiid guovllu riekteoinnu ”property in common”, maid su oaivil mielde Norgga eiseválddit leat fas geahččan dego ”common property”, ja lea bistán otná beaivái. Unjárgga guollebivdiid ektui mearkkaša dát ahte sin oaivil mielde lei vuona guolli oktasaš resursa mii gulai báikki

olbmuide. Nuppe bealis fas lei Norggas dat oaidnu ahte dát resurssat gulle buot Norgga guollebivdiide.

Norggas lea jagi 2008 almmuhuvvon stuorát almmolaš čielggadeapmi NOU 2008: 5, mas guorahallojuvvo lea go Finnmárkku álbmogis áiggiid čađa geavaheami ja álgoálbmotrievtti čađa riekti meara bivdit guollebivdineriid haga. Boađus lei ahte Stuorradiggi jagis 2012 mearridii ahte dákkár riekti ii gávdno (Pedersen 2015: 17).

Várjavuonas, ja maiddái eará vuonain Finnmárkkus, lea 1800-logu rájes buohkain lohpi bivdit, ja earenoamážit 1900-logu rájes vuhtto teknologalaš earru guollebivdiid gaskkas. Vuotnabivdit bivde passiiva reaidduiguin nu go liinnain, firpmiin ja giehtaváđuin, stuorát fatnasat, mat bohte olggobealde vuona, bivde aktiiva reaidduiguin, feastonuhtiin ja snoranuhtiin mihá stuorat sállasiin. Aktiiva reaiddut leat sivahallon goaridan guollehivvodaga ja maiddái vuotna- ja riddobivddu Finnmárkkus (Bull 2008: 138). Feastonuhttefatnasat bohte Várjjagii ja bivde Várjavuonas dorski, silddi ja reahkáid nuhtiiguin mii dagahii ahte guolli nogai. Guollebivdi Marie Dikkanen (Nilsen 1995: 1) lea addán dákkár čilgehusa guolehis jagiin.

„.fisken forsvant i 1979 fordi da kom hele ringnotflåten og tømte fjorden. Etter at de hadde tatt opp nøtene var sjøen hvit av yngel. Og i 1980 kom kobben og spiste det som var igjen av fisken, og det var ikke mye. Det som gjør at fisken er gått så mye tilbake er at først tar de lodda, silda og reka som er fiskens mat, så tar de fisken, så er det bare sultne kobber igjen”.

Olbmuid bivdinguovllut leat maid leamašan mealgat viidát go dálá gielddaráját. Nils Henrik Eriksen muitalii ahte sii lávejedje bivdit vuona siste, muhto maiddái johtit šárkkain miehtá Várjavuona ja maiddái birra Várnjárgga. Sii bivde olggobealde Bierggi ja manne maid Ruošša-Vuorjámii bišárkkiid roggat seaktin. Oktii ledje golbma Unjárgga šárkka Máhkir olggobealde go gáhčai dálki ja okta dain šárkkain rievddai áhpái go ráigánii bensintánka. Earáin ledje nu smávva muhtorat ahte eai nagodan rundit ja geasehit fatnasa. Lihkus jorggehii bieggá ja sii sáhtte borjjastit Várggáide. Sis ledje borjasat fárus sihkarvuoda dihte (Nilsen 1995: 2).

Eanaš guollebivdit leat leamašan almmáiolbmot. Jus geahččá ovdamearkka dihte *Folketeljing 1900 for 2027 Nesseby*, de oaidná ahte eanaš dálloaluin lei isit juogo guollebivdi dahje eanadoalli. Nissonolbmot leat dávjá leamaš guollebarggus, nu go Kristine Porsanger muitala ahte su áhčči oktan bearrašiin vulggii Biergái giđđat ja nissonat ja mánát sekte liinnaid (Bjørklund & Eythorsson 2010: 77). Eará diehtogáldut fas máinnastit ahte nissonat maid suhke, muhtomin áhčiin dahje vieljaiguin, muhto gávdnojedje maid fatnasat mas ledje dušše

nissonolbmot. Ovdamearkan dása leat nissonat mat suhke Mieskavuonas gitta 1960-lohkui ja nissonolbmot mat ieža oste fatnasa ja suhke birra jagi (Bjørklund & Eythorsson 2010: 9–10). Mu diehtoaddit leat buktán moanaid ovdamearkkaid nissonolbmuin, geat leat suhkan isidiin ja nissoniin geat ledje leamaš fárus meara alde vuoššanguollebivddus. Somás ovdamearka lea maid go guokte nuorra nieidda sugaiga giđa vai suitiba oastit boallogákteliinni (tøy til kåpe). Mitaluvvo ahte dan giđa lei hui bures guolli, nu ahte liidni gal bođii ja eambo velá. Diehtoaddit maid dadjet nissoniid oahppasat njuoraide ja daid vihtaniidda, ja dovde namaid dain njuorain gos lávejedje bivdit seammá láhkái go almmáiolbmot.

Muhtumat gáddet guollelihkku jorrat olbmuid mielde, ovdamearka dihte lea fuones mearka jus nissonolmmoš bohtá ovddal go lea johtimin fatnasii, de ii gotte guoli. Nubbi dajahus lea ahte galgá njávkkastit nissonolbmo ovddabeale jus bivdá báldá, dalle goddá báldá (Nilsen 1995: 3). Marie Dikkanen ii gáddán ahte muhtumin lea buoret bivdolihkku go earáin, muhto son jáhkii ahte muhtumat dovdet njuoraid buorebut go earát, ja dihtet gos guolli lea (Nilsen 1995: 2). Mearraguolli lea goit olbmuide leamaš deháleamos borramuš ja gávpegálvu, danin lei ge dárbblaš dovdat meara, mearrabotni ja čiknodagaid ja nu gávdat guollebáikkiid jahkeáigodagaid mielde. Nu mearridii ge árbevirolaš máhttu njuoraid ja vihtaniid birra bivdosállaša (Nilsen 2009: 40-42).

3.4 Dutkanguovllu giella ja gielladilli

Unjárgga giella gullá sámegeiela hálddašanguvlui, mii mielddisbukta ahte gielddas galgá vejolaš gulahallat sámegillii almmolaš ásahusaiguin ja ahte sámegeiella galgá geavahuvvot almmolaš oktavuodain (Sámeláhka 2008). Sámelága bokte gáibiduvvo earret eará gielddain ahte dat čuovvolit maiddá mánáidgárdelága, oahpahuslága ja báikenammalága dasa mii gullá sámegeiela nannemii dain surggiin.

Unjárgga gielldastivra lea mearridan ahte sámegeiella ja dárogeiella galget leat gielldahálldahusas ovttárvosaš gielat. Gielddas lea jagi 1983 rájes leamaš sámegeielat mánáidgárdefálaldat ja skuvllas lea geavahusas sámi oahppoplána. Unjárgga gielddas lea jagi 1992 rájes buot vuodđoskuvllaohppiin leamašan sámegeiela fágan dahje oahpahusgiellan.

Báikenammalága mielde galgá geaidnogalben maiddá sámegillii mánggagielat guovlluin. Sámi galbaguorahallan čájeha ahte gielldagalba gal lea Unjárgga gielddarájáin sihke

sámegillii ja dárogillii, ja dábálaš báikenammagalbbain leat 87% galbejuvvon guovtti gillii. Luoddučujuhangelbbat leat eanaš dárogillii (Helander & Johansen 2013: 111–117).

Historjjálaččat lea sámegiella leamaš nanus Unjárggas. Nilsen (2009: 30) čállá ahte ain 1950-jagiin álge olles luohkát skuvlii geat eai máhttán dárogiela. Easka 1960-logus oaččui dárogiella coavcci go olbmot hállagohte dárogiela mánáidasaset.

Henry Minde (2005: 5) čatná dáruiduhttináigodaga álgima nu gohčoduvvon Finnefondet ásaheapmái 1851, ja son oaivvilda ahte dat bisttii gitta 1980-lohkui go Áltá-ášši bovtii sápmelaččaid vuostálastima kultuvrralaš ja politihkalaš vealaheami vuostá. Finnefondet lei Stuorradikki mearrádusa mielde biddjon ruhtagáldun gielalaš ja kultuvrralaš jorgaleapmái ja lei muhtin jagiin stuorát go dálá juolludeamit sámi doaimmaide (Minde 2005: 8).

Eiseválddiid dáruiduhttináigumušat guoskkahedje mánnga beali sihke servodagas ja ovttaskas olbmuid eallimis. Earenoamážit skuvlii biddjojedje doaimmat johtui mat galge uhcidit sámegiela ja maiddái láttegiela geavaheami. Garraseamos lei várra jagi 1880 skuvlanjuolggadus mii bisttii gitta jagi 1959 rádjái. Skuvlanjuolggadusas gildojuvvui sámegiella ja lei dušše vejolaš geavahit giela kristtalašvuoda oahpahas ja veahkkegiellan (Solbakk 1996: 149). Maiddái oahpaheddjiide máksui liigebálká jus ledje viššalit sajustan dárogiela ja sáhtte dan duodaštit. Bjørklund (1985: 264) mielde dagai dát liigemáksu stuorra oasi oahpaheaddjebálkkás.

Ludvig Daa, gii Friis kárttaid almmuheami oktavuodas doalai logaldallama Norgga Dieđakademiijas skábmamánu 15. beaivve 1886 cuiggodii finnmárkulaččaid dárogiela máhtu, go 240 sámi bearrašis ledje 182 bearraša geat eai hálddašan uhcánaš ge dárogiela. Seammá lei dilli láttiid gaskkas, 15 bearrašis ledje 13 bearraša geat eai máhttán dárogiela. Nu lei ge geavvan ahte 43 dáža bearraša 73 bearrašis ledje ferten oahppat sámegiela. Daa (1886) rápmo logaldallamisttis láttiid go eanaš sajiin earret Unjárggas leat oahppan dárogiela ja ássat visttiin ja láitá sápmelaččaid.

”Finnen danner derfor et forbindende Led mellem de Norske og Lapperne. Dersom det lykkes enten gennem Skolevæsenet eller formedelst en livligere Handel og Samfærsel at udbrede norske Sæder og Kunskab til det norske Sprog i Finmarken, vil visseligen ikke Finnernes Kultur blive en Hindring. Den største Vanskelighed imod alle Fremskridt ligger altid i Sløvhed og Træghed. Saadan kan man tænke sig hos de Lapper, som ere upaavirkede baade af Finner og Normænd.”

Daa doaladumit sámiid ektui speadjalastet dáruiduhttináigodaga mii Norggas lei biddjon johtui 1800-logu gaskkamuttus, ja mii maiddái čuožai garrasit Unjárgga gielladillái, ja dagahii

ahte olbmot hállagohte dárogiela báikkis mánáid gullut, ja jurdda ahte ” Sámegielain ii joavdda gosage” oáččui coavcci.

Álttá akšuvnnat 1970-logu loahpas ja álgu 1980-logus bokte maid gielalaš ja kultuvrralaš gohccáma Unjárggas. Sámi identitehta dovddasteapmi bovttii riidduid olbmuid gaskii ja olbmuid čearddalaš vásáhusat earenoamážit skuvllas bohte oidnosii (Eythorson 2008: 215). Eythorsson (2008: 218) čállá ahte ”Unjárga/ Nesseby er den minst fornorskede sjøsamekommunen i Finnmark, derfor var det ikke unaturlig at snuoperasjonen kom tidlig i gang, og ble fort ferdig”.

Báikenamat Unjárgga gielddarájá siskkobealde speadjalastet sámegielat servodaga go dadjat buot báikkiin leat sámegielat namat. Helander (2008: 260) čilge ahte dárogielat báikenamat eai lean sajáiduvvan Unjárggas 1800-logu loahpas go doppe eai ássan uniovdnaáigge ollu dárogielat olbmot. Son buohtastahtá Mátta-Várjjaga ja Unjárga ja oaidná guovttelágan etnihkalaš dili, danin go Unjárggas bisso sámít eanetlogus (Helander 2008: 64).

3.5 Vihtanat

Jus mearra guorranivččii de oidnošii mearrabodni maid jiekŋa lea ávdnen: dievát, čomit, urat, guolbanat, ávžžit, gurat ja vaikko makkár sáddo-, geađe- ja čievrobotnit. Olbmot leat muhtun muddui dovdan mearrabotni hámi ja leat dan mielde máhttán namahit bivdobáikkiid.

Bivdobáiki sáhtta leat čieŋal dahje coagis, dakko sáhtta maid gahčahat dahje áhpparas, ja guollebivdit dihtet man viiddis bivdobáiki lea. Dihto bivdobáikkiide gullá dihto guollešlájaid bivdu dihto áiggis jagis.

Go bivdobáikkiit leat oaidnemeahtumat, geavahit olbmot čuožáhagaid mat leat oidnosis vai deivet báikkiide, ja de ráhkaduvvo koordinerenssystema bivdobáikkiid gávdnamii.

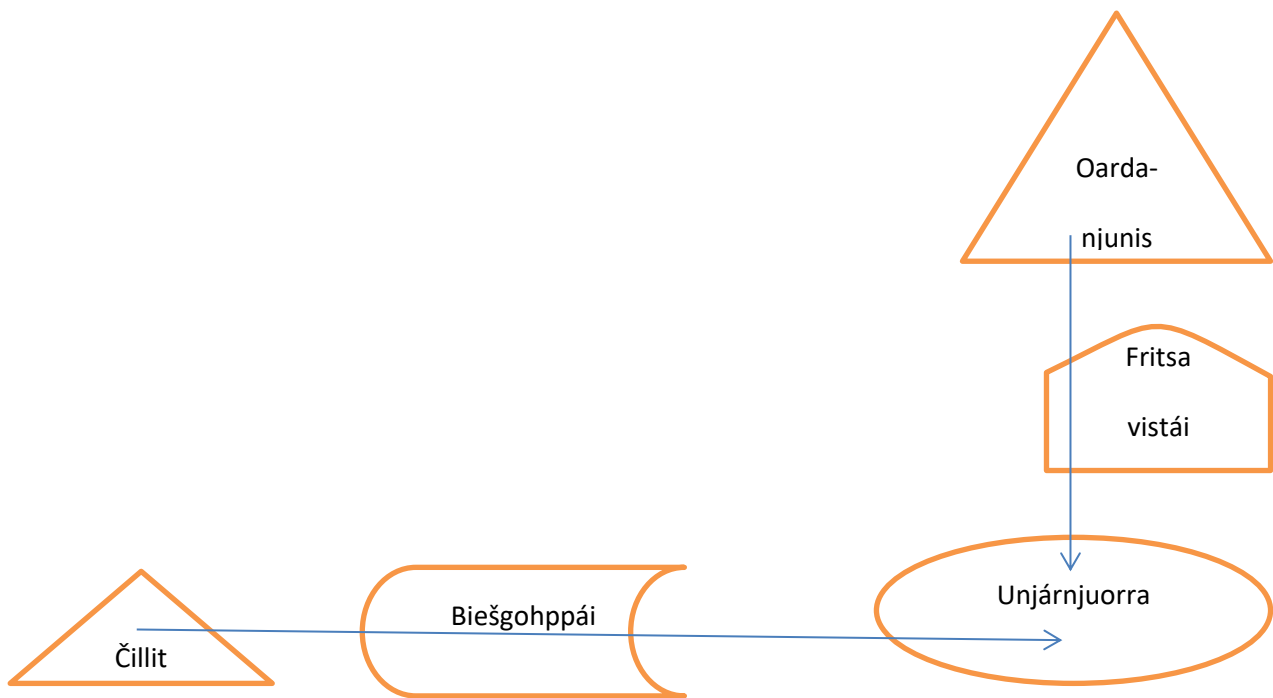
Koordinerenssystema geavahuvvo go olbmot leat juo meara alde ja doppe oidnet bures čuožáhagaid, mat leat gažaldagas aiddo dan bivdobáikái, gosa leat vuolgán.

Dát vuogádat doaimmá nu ahte gáttis leat mihtilmas luondduhámit, visttit dahje ássanbáikkiit maid ruossalastá nu ahte deaivvadančiegas gávdná bivdobáikki. Ruossalasat leat sárgát maid báikkálaš olbmot gohčodit **vihtanin** ja maiguin gávdná bivdobáikki.

Bivdobáikkiin leat dábálaččat guokte koordináhta, maid dadjet namahusain *vihtan* ja *doaresvihtan* dahje *gáttebeale vihtán* ja *mearabeale vihtán*. Ovdamearka dasa lea

Láiránjuorra mas lea gáttebealde vihtán *Láhtačohkka Láirajohkii* ja mearabealde vihtán fas *Láhtanjárga Borjjáslássái*. Daiguin čujehusaiguin gávdná de bivdobáikki.

Čuovvovaš govvosis čájehan mo galgá gávdnat bivdinbáikki *Unjárnuora* vihtaniid bokte. Álggos ferte johtit nu ahte alážat maid gohčodit *Čillit* oidnojit, ja nu ahte dat gártet Biešgohpi buohta. Dasto ferte stellet nuppi aláža *Oardanjunnása Fritsa* visti buohta, ja de ruossalastit dáid báikkiid.

Govus 4. Vihtanat, mat čájehit, mo gávdná Unjárnuora.

Vihtaniin lea nu go govus čájeha mihtilmas giellaminstar mas vuosttaš oasis geavahuvvo nominatiiva ja nuppi oasis fas dájvja illatiiva. Nu go ovdamearkkas oidno, de leat mihtilmas várri *Čillit* ja gohppi *Biešgohppi* biddjon vuosttaš vihtanin. Danne daddjo *Čillit Biešgohppái*, ja dát máksá dan ahte go don leat meara alde de galggat oaidnit Čilliid Biešgohpi buohta. Dasto lea nubbi vihtan *Oardanjunis* ja *Frits nammasaš olbmo visti* mat galgaba deaivvadit ja dalle daddjo *Ordanjunis Fritsa vistái*.

Orru dárbu čilget sáni *vihtan* lagabut go odđaset sátnegirjjit jorgalit *vihtan* sáni dušše dárogiela sáni *vitne* ('duođasteaddji') mearkkašumiin (SDS s.v. *vihtan*). Eliel Lagercrantz čujuha Unjargii ja muhtin láhkái bivdobáikái go čilge sáni leat mearkan dahje fierpmi dovdomearkan (Lagercrantz 1939: 1005, 977). Konrad Nielsen čilge guktuid mearkkašumiid

sátnegirjjistis čilgehusaiguin ‘vitne’ ja ‘merke på land som tjener til å angi hvor en fiskeplass ligger eller et fiskeredskap er utsatt’ (KN s.v. *vihtan*) ja dárogiel-sámegiellat sátnegirji (DSS s.v. *méd*) jorgala dárogielat sátni *méd*, ‘fiskeplass i skjæringspunktet mellom to siktelinjer’ sániin ‘bivdočáhcemearka’.

Sátni *vihtan* ii oro nu oahpis dan mearkkašumis ahte dat lea báiki mii ruossalastá nuppiin báikkiin. Nielsena mielde galgá goit dát mearkkašupmi leat dovddus Kárášjogas (KN s.v. *vihtan*). Lagercrantz (Lagercrantz 1939: 1005, 977) bidjá sátnegirjjistis gažaldatmearkka dasa ahte lea go seammá sátni mii gávdno máttasámegiellas seammá mearkkašumiin .

Bivdobáikkiid ohcan lea maid leamaš dábálaš dáža riddoservodagain. Dárogillii lea geavahuvvon sátni *méd*, muhto Per Hovda čielggadeami mielde lea dán sáni sisdoallu rievdan ja máksá dál dušše bivdobáiki (Hovda 1962: 138).

Go galgá bivdobáikki gávdat de ferte máhttit dan vihtana. Ovdamearkka dihte jus galgá gávdat bivdobáikki man namma lea *Guovdanjuorra*, de leat vihtanat *Giiságáisa Vulloš Ándii* ja *Duorgooaivi Garrugurrii*. Buot bivdobáikkiin eai leat vihtanat. *Bikkágálnjuoras* eai leat vihtanat daningo dan lea álki gávdat go lea gohpis coahkásis. Liikká lea goit dán bivdobáikkis čanastupmi báikái mii lea gáttis, go dán bivdobáikki lahka lea *Bikkágáli*.

Muhtin vihtanat leat fásta, earáid fas ráhkada juohke okta ieš, dahje geavaha daid maid lea oahppan go meara álggii suhkat. Fásta vihtanat leat stuorra várit nu go *Stivrranat*, mat leat golbma, *Stuorrastivran*, *Gaskastivran* ja *Máttastivran*. Fásta vihtan mearkkaša ahte dát geavahuvvo gávdat dihte mánja bivdobáikki.

Eará várit, namalassii *Stállu* ja *Guovlaoaivi* leat maid fásta vihtanat. Várru *Stállu*, go geavahuvvo vihtanin dadjet *Stálu ihtin*, dalle galgá Stállu oidnogoahhtit Gevriid duohkin. Nubbi dadjanvuohki lea *Njárgii Stállu*, dalle galgá Stállu guoskat Ceavccageađgnjárgga geahčái.

Váldovihtanis Guovlloaivvis, leat mánja vihtanmálla dađi mielde go doaibmá vihtanin iešguđetge bivdinbáikkiide. Dalle daddjo fástavihtan *Guovlloaivi čáhčái*, *Guovlloaivi Gieddeáidái*, *Guovlloaivi Gahpparasii* ja *Guovlloaivvi ihtin* (Bjørklund & Eythorsson 2010: 18–19).

Bivdobáikkid ja vihtanat leat dávjá oassin ságastallamis ja válddahallamis. Sáhtta dadjat ahte dát čájeha man dehálaš máhttu dát leat olbmuid geat meara alde johtet. Nuppe dáfus, jus ii hálldaš namaid ja daid gávdat, de ii mana bures. Unjárggas jorret mitalusat olbmuid birra, geat bidje muhtajasaid vihtanin, eai ge gávdat šat firpmiideaset go jasat sudde.

Dieđut bivdobáikkiid birra leat sihke dárbblašlaččat ja dehálaččat guollebivdiide, go dat mitalit gokko galgá bivdit vai deaivá guoli. Bivdobáikkid ja vihtanat leat oktii čadnon vuogádahkan mii addá guollebivdiide eanet vejolašvuodaid buori bivdui ja sálllašii, jus fal máhtta geavahit vuogi.

Buot olbmot eai dieđe buot bivdinbáikkiid eai ge máhte buot vihtaniid, dát máhttu lea das gitta ahte gos sii lávejit bivdit. Hui dávjá lea nu ahte bivdobáikkiid ja vihtaniid máhttu čatnasa lagaš báikkiide.

Ámmátguollebivdit leat dieđusge oahppáseappot viidát go vuoššanguoli bivdit. Mun in leat dán dutkamušas bargan makkár ge iskosa máhtu birra, muhto orru nu ahte bivdinbáikkiid namat leat eambo oahppasat olbmuid go bivdobáikkiid vihtanat. Dát lea ge lunddolaš go bivdobáikkiid namat bohtet dávjá ovdan go olbmot jerret gos nubbi lea fitnan bivdimin, aiddo seamma láhkái go jerret gos leat meahcis fitnan.

3.6 Bivdobáikenamat mearrakárttain

Stáhta kártadoaimmahat ráhkada Norggas mearrakárttaid. Oktiibuot leat 143 kárta mat gokčēt rittu Ruota rájás Ruošša Vuorjámii. Unjárgga mearračázi ektui lea ođđaseamos kárta *Vadsø - Varangerbotn* (M-2008). Kártadoaimmahaga mielde leat kárttat vuosttažettiin navigerengaskaoamit. Vuosttas mearrakárta siskkit Várjavunnii ráhkaduvvui jagis 1925 (M-1925).

Norggas lei Generálaráđđi, mii lei militeara ásašus, ráhkadišgohtán eanakárttaid 1890-logus. Unjárgga grádamihhtokárta Z4, mas ledje 176 báikenama, gárvánii jagis 1900 (Helander 2008: 68–70).

Kártabargui ledje ráhkaduvvon njuolggadusat mat bidje meari dasa mo sámegiela namat galge giedahallojuvvot. Jagi 1885 kártaávvehus eaktudii dárogielat namaid váldonamman kártaide, sámegiela namat galge biddjot ruođuid sisa smávit čáladeattuin. Rávvehus čavgejuvvui maid dai jagis 1886 eanavuovdima ektui go dárogielat namma galggai biddjot eanaopmodaga namman, maid dai dalle sámegiela namain ruođuid siste jus nu heivii (Helander 2008: 184).

Boađusin lei ahte báikkiide ráhkaduvvojedje dárogielat namat iešguđetge strategiijaguin. Helander (2008: 260) čállá ahte gielalaš dáruiduhttin guoskkai maid báikenamaide, ulbmilin

lei láhčit dárogillii sajádaga, maddái dakko bokte ahte báikenamain lei dárogielat nammageardi.

Jagis 1905 čavgejuvvui kárta ráhkadanráva dan láhkai ahte sámegielat namat galge jorgaluvvot ja biddjot váldonamman dárogillii, ja jus jorgalus vástidii nuppi nama, de galggai sámegielat namma guđđojuvvot. Jus ledje sámegielat namat mat eai vástidan dárogielat nammii, galge nu go ovdal biddjot ruođuid sisa smávit čáladeattuin (Helander 2008: 252–253).

Maŋná 1905 go uniovnnaáigi nogai, nannejuvvojedje dáruiduhttindoaimmat mat ledje jođus, maddái rádjehkarvuoda ákkain (Eriksen ja Niemi 1981: 322–323). Dáruiduhttin bođii oidnosii Várjavuona vuosttaš mearrakárttas mii bođii olggos 1925, danin go mearrakárta huksejuvvui Z4-kárta ala dainna lágiin ahte namat, mat ledje biddjon dárogillii geavahuvvojedje mearrakárttas. Mearrakárttas ii leat oktage sámegielat namma, vaikko diehtit ahte dan áigge go mearrakárta ráhkaduvvui, lei Unjárggas nana sámegielat nammaservodat gos geavahedje bivdobáikenamaid sámegillii.

Jagis 1902 lei maid bohtán eanaláhkii nammaparagrafa mii bijai eaktun ahte gittiide ja eanaopmodagaide biddjui dárogielat namma. Helander (2008: 251–252) čállá dát mielddisbuvttii sámegielat namaid jaskodahttima. Sámegielat namaid jáskkodahttin attii velá buoret coavcci čájehit ahte Unjárggas ásse dážat ja dárogielat olbmot go geahččá virggálaš báikenammageardi. Dákkár báikenamaid ovdanbuktin bisttii olles 1900-logu virggálaš báikenammagiedáhallamis.

Helander (2008: 101) gohčoda kartografijja historjjá eurosentrálalažžan, oarjemáilmmi kárttat leat dollojuvvon sihke buorebun ja objektii vvalaččat go eamiálbmogiid kártografálaš dieđut. Dát lea mielddisbuktán ahte báikenamat báberkárttain leat gehččojuvvon eambo duohtan ja dieđalažžan go njálmmálaš árbevirolaš dieđut báikenamaid birra. Dáruiduhtton bivdobáikkiid namat leat Unjárggas ge kártanamman, ja sámii bivdobáikkiid namat leat njálmmálaš árbevierus.

4 Báikenammadutkan

4.1 Nammabidjan ja nammabidjanperspektiivvat

Mu masterbargu gullá sihke báikenamaid *typologalaš nammadutkamii* ja *politihkalaš nammadutkamii*. Typologalaš nammadutkamis guorahallo namaid ráhkadus, ja politihkalaš nammadutkamis fas namaid virggálaš atnu. Doahpagat *álbmotlaš nammabidjan* ja *politihkalaš nammabidjan* gokčēt guokte sierra vuolggasaji nammabidjamii.

Álbmotlaš nammabidjan lea Helander (2008: 37) mielde namaid vuolggasadji man duohken lea dárbu sirret ja spesifiseret báikki báikkis. Nammabidjan lea vuolggahuvvon sámegeiela nammabidjanmálles, mas leat guovddážis topográfalaš appellatiivvat (Helander 2004: 72), goallosteamat (Frette 1975: 110) ja nammačoahkit (Helander 2008: 43–44; 2016: 55).

Bivdobáikkiid namat gullet sámiid njálmmálaš árbevrrui ja leat vuolgán olbmuid dárbbus gávdnat ja sirret bivdobáikkiid. Ainiala ja earát (2012: 19) čállet ahte namat vuolggahuvvojit konvenšuvnna dárbbus, ja olbmot dárbbasit dadjanvugiid mat identifiserejit báikkiid. Danin bidjet ge guollebivdit namaid bivdinbáikkiide, ja namma lea dasto bivdobáikkiide navigerenveahkin. Dát mearkkaša ahte bivdobáikkiid namat leat ráhkaduvvon vuogi ja árbevieru mielde mii dáid namaid nammabidjamii lea mihtilmas.

Nammageavaheaddji ii áddehala jus ii gávdnno oktasaš giella ja báikenammamáhttu, ádden gáibida nammakonvenšuvnna. Zilliacus (2002: 153) čállá ahte go olbmot leat báikenama geavahišgoahtán, de leat laktán namahusa iežaset nammakonvenšuvdnii, ja namma lea dasto oassin gielalaš nammavuorkkás. Juohke giellaservodagas lea iežas nammabidjankonvenšuvdna.

Báikenamat gullet sámiid oktasaš máhttui. Helander (2004: 72–73) čilge sámi báikenamaid gielalaš mearkan maiguin olbmot gulahallet servodagaset siste. Servodat lea dohkkehan daid namaid báikenamman, ja dain lea oktasaš gielalaš ja kultuvrralaš vuodđu.

Politihkalaš nammabidjan guoská bivdobáikenamaid virggálaš atnui, nu go boahťá oidnosii Várjavuona mearrakárttain. Helander (2008: 101) mielde lea politihkalaš nammabidjan dávjá stivrejuvvon báikkálaš giellaservodaga olggobealde. Dát mielddisbuktá ahte gávdnovit guokte sierra nammavuogádaga, okta sámegeielat árbevirolaš nammavuogádat, ja okta nammavuogádat mii lea man nu ge vuogi mielde ráhkaduvvon dárogillii nu ahte muhtun

muddui gokčá sámegeielat vuogádaga. Politihkalaš nammabidjama vuodđu lea válddi perspektiivvaid mielde stivret (Helander 2008: 37). Mu dutkanguovllus lea geavahuvvon dáruiduhttin gaskaoapmin go giellamolsun galggai maid ovddidit nammamolsuna (Helander 2008: 260).

4.2 Kultuvra vuodđun báikenammadutkamis

Sápmelaččaide leat báikenamat dávjá adnon guovddáš mearkan sámi kultuvrras, muhto báikenammadutkamis ii leat báikenamaid kultuvrralaš čanastat leamaš guovddážiis.

Helander (2008: 21) fuomášuhtá ahte Skandinávia báikenammadutkama vuodđu lea leamaš namaid gielalaš guorahallan mas báikenamaid ja appellatiivvaid dulkon ja dateren lea guovddážiis, báikenammadutkamis eai leat olus loktejuvvon guorahallamii báikenamaid ja servodagaid gaskavuodát.

Zilliacus (2002: 180) deattuha báikkálaš birrasa ja čilge dehálažžan dutkama vuodđudit nammaaddi perspektiivvas. Dutkan ferte huksejuvvot nammaaddi navdinákkaid ja máilmmigova vuodul ja geahččalit ovdanbuktit namaheami eavttuid.

Zilliacus (2002: 178) maid dáhttu nammadutkama veardidit báikenammadutkanmateriála ja maid dat ovdanbukta, ja son kritisere boares gielladutkama go ii vuhtiiváldde olbmuid kultuvrra.

”Den bör då framför allt frigöra sig från varje rest av den äldsta språkforskningens föreställning om språket som någotslags naturlagsenligt utvecklad organism som lever sitt eget liv. Liksom språket som helhet är varje namnförråd et konventionellt teckensystem som har skapats av människor och måste studeras mot bakgrunden av deras övriga kultur. Inte ens de s.k. naturnamnen har kunnat uppkomma oberoende av människor som har nyttjat orterna och behövt tala om dem”.

Maiddáí Ainiala ja earát (2012: 17) oidnet namaid oassin kultuvrras. Nama ráhkadeapmi vuolga olbmo, giellaservodaga ja birrasa ovtastusas. Olbmot namahit báikkiid dárbbu mielde ja namma adno dasto oassin sin kultuvrras.

Báikenammadutki Taarna Valtonen (2005: 65; 2014: 55) geavaha arkeologa Klas-Göran Selinge kultureanadaga modealla ja lahkona kognitiiva gielladutkamuša Selinge modealla bokte. Selinge (1990: 252–253) modealla gokčá kultureanadagas vihtta struktuvrra mas ekonomalaš ja ássan-sosiála struktuvra leat dehálepmosat. Selinge mielde lea gielas sierranas dimenšuvdna kultureanadagas, ja báikenamat eai gula vuodđudeaddji struktuvrraide danne go

giella lea daid eahpefysalaš govččas. Bivdinbáikkít ja daid namat gullet dán modealla mielde ekonomalaš struktuvrii danne go dat gokčēt sihke birgenlági ja nammabirrasa.

Selinge modealla lea ráhkaduvvon eanadoalli servodaga vuodul mii dahká ahte Valtonen oaivvilda ahte Selingē modealla ii doaimma sámi báikenamaid ektui go modealla gáržžiduvvo vissis kultuvrii. Vaikko Valtonen (2014: 55) ii oainne vejolažžan dán kultuvrralaš ja gielalaš konteavstta fievrredit nuppi kultuvrras nubbái de lea son dattege heivehan Selingē modealla nu ahte heive sámi báikenammabidjami (Valtonen 2014: 55–62). Valtonen oaivvilda earret eará ahte kognitiiva lingvistihkka addá sutnje áddejumi das ahte mo namat badjánit ja mo dat čanastuvvojit olbmuid kultuvrii ja nu ráhkada nammavuogádaga (Valtonen 2014: 60–61).

Kognitiiva teoriija lea miellagiddevaš vuolggasadji báikenammadutkamis. Dán masterbarggu oktavuodas lea goit mu mielas váttis das atnit ávkki. Okta lea ahte sáme giela báikenamat leat uhcán dutkojuvvon earenomážit vuodđodutkama dásis, nubbi lea ahte odđa dieđut sáme giela báikenamaid birra galggaše dutkojuvvot sáme giela nammavuogádaga vuolggasajis vai sáme giela nammadutkamii huksejuvvo iežas vuolggasadji. Goalmmát lea sámi báikenamain minoritehta sajádat servodagas mas duogáš lea majoritehta servodaga dáruiduhttinpolitihka váikkus.

Helander (2008: 23) čállá ahte sámi báikenammadutkan gáibida eará perspektiiva go fágasuorggi árbevieru lea leamaš. Sámi báikenammadutkan lea dájvja fágaidrasttideaddji mas eai leat vel nu ollu fágii muddejuvvon vuogit ja árbevierut, ja dutkangažaldaga ferte lahkoniť sihke eará gažaldagaiguin ja eará perspektiivvain go báikenammadutkamis lea leamašan dáhpi.

Okta dehálaš oassi dákkár lahkonanvuogis lea sáme gielat báikenamaid árvu. Helander (2008) lea čájehan mo dáruiduhttin ja báikenamaid lonen ja jaskkodahttin báinnii báikenamaid dili ja árvvu Unjárggas Norgga uniovdnaáiggi. Uniovdnaáiggi váikkusat vuhttojít ain sámi namaid ektui, vaikko dál gávdno ge giellaláhka. Helander (2004: 77) čujuha ahte sáme gielat virggálašvuolta ii leat boaris, ja dat dahká ahte eanaš oassi namain gávdnojit dušše sámi njálmmálaš árbevierus ja báikkálaš birrasiin. Dát lea mánggaid guovlluin mielddisbuktán oainnu sihke álbmoga ja eiseválddiid gaskkas ahte dain guovlluin eai oba gávdno ge báikenamat. Bivdobáikkiid namat leat hui buorit ovdamearkkat dasa mo njálmmálaš árbevirolaš namat ihtet dušše báikkálaš birrasis ja muđui eai oidno gostege.

4.3 Mii lea namma ?

Helander (2008: 35) govve nama gielalaš gilkorin go dainna sáhtta gilkorastit čuožahagaid vai lea vejolaš daid identifiseret ovttain áidnalunddot namain. Dáikko bokte sáhttet ovdamearkka dihte báikkit identifiserejuvvot, ja gulahallan daid birra manná njuovžileappot. Báikenamat gohčoduvvojit maid *toponyman* ja báikenammadutkan fas *toponymiijan*. Báikenammadutkan lea suorgi oppalaš nammadutkamis, namalassii *onomastihkas*. Onomastihkas geavahuvvojit tearpmat *propra* ja *onyma namma*-tearpma synonyman.

Onomastihkas ii gávdno oktasaččat dohkkehuvvon definišuvdna das mii báikenamma lea, nu go ovdamearkka dihte Hallaråker definišuvnnaid logahallan čájeha (Hallaråker 1997: 191–192). Okta dain definišuvnnain lea Zilliacus definišuvdna mainna son čilge mo namahus lea čadnon vissis geográfalaš ovttadahkii mii individuálalaš namahan funkšuvnna bokte geavahuvvo ja maiddái definere báikenama gielalaš dajaldahkan ja gielalaš oktavuhtii.

Bivdobáikkiid namaid guorahallamii heive Zilliacus (2002: 173) definišuvdna bures bargoláidehussan:

”Et ortnamn är varje beteckning för en bestämd geografisk enhet som med individuella benämning funktion regelbundet och utan medveten ombildning begagnas (eller har begagnats) inom en språklig gemenskap”.

(Báikenamma lea juohke namahus mii guoská vissis geográfalaš oktavuhtii mii sierranas nammadeaddji funkšuvnnain jeavddalaččat ja didolaš rievdadeami haga geavahuvvo (dahje lea geavahuvvon) oktasaš gielalaš ovttagas.) (Mu jorgalus)

Zilliacus definišuvnna ovdamunni bivdobáikkiid namaid dutkamii lea ahte dat čilge mo namahus lea čadnon geográfalaš ovttadahkii mii individuálalaš namahan funkšuvnna bokte merre geavaheami ja maiddái definere báikenama gielalaš dajaldahkan ja gielalaš oktavuhtii. Namma *Gassanjuorra* lea ge dán definišuvnna mielde geográfalaš ovttat mas lea individuála namahus mii geavahuvvo sirret dán bivdobáikki nuppis. Jus ii livčče dán bivdobáikkis sierra namma, de ii livčče álki diehtit guđe báikki birra lea sáhka. Báikenamma identifisere báikki, nammageavaheaddji sáhtta báikenama bokte válldahallat dan, mitalit mii doppe lea dahje mii doppe lea geavvan.

Báikenamat sáhttet leat *čadačuovgit* dahje *čadačuovgameahtumat*. Helander (2008: 44) čilge ahte čadačuovgi namma lea namma mas mearkkašupmi lea čielggas, ja čadačuovgameahtumat leat fas namat main in dieđe mearkkašumi. Mu materiálas lea ovdamearkka dihte namma *Beahkánjuorra* maid sáhtta dadjat čadačuovgi namman go dat

muitala ahte dán njuoras lea mii nu ge gullelašvuodaid Beahkká nammasaš olbmui. Nuppe dáfus lea namma *Geassánjuorra* čađačuovgameahtun namma.

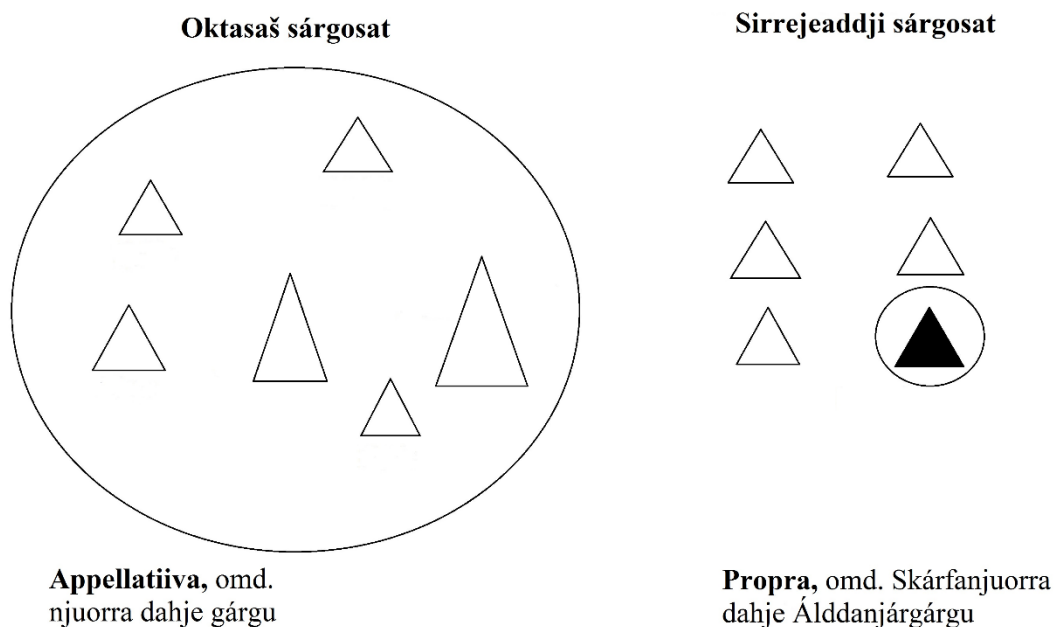
Seammá namma sáhtta leat goit čađačuovgi jus daid nammaelemeanttaid dulko sátnesemantihkalaččat, muhto jus dan dulko nammasemantihkalaččat de dat sáhtta leat čađačuovgameahtun, go nama navdinákka lea váttis diehtit (Helander 2008: 44).

Ovdamearka dákkár namaide lea namat *Bođusnuorra* ja *Leštonjuorra* maid sáhtta dulkot sátnesemantihkalaččat, muhto dáid namaid navdinágga ii leat vassis.

4.4 Báikenamma ja appellatiiva

Helander (2008: 38) čállá ahte propras lea sierranas propriála semantihkka ja sisdoallu mii lea earálágán go appellatiivva sisdoallu. Son lea govven dán erohusa nu ahte appellatiivvas leat oktasaš sárgosat ja báikenamas sirrejeaddji sárgosat.

Jus dán govvosa galggašii fievrredit mu bivdobáikkiid materiálii, de das livčče dákkár sárgosat:

Govus 5. Propra ja appellatiiva earuhus

Helander (2016: 24) čilge ahte govvosa gurut bealde lea riekkis buot lahtuid birra, ja vaikko dat eai neavtte ge seammaláganin, de liikká gullet seammá jovkui, go dain leat oktasaš

semantihkalaš sárgosat, nu go ovdamearkka dihte appellatiiva *gárgu*. *Gárggut* sáhttet leat iešgudeŋláganat, muhto dain leat dihto oktasaš sárgosat. Olgeš bealde lea riekkis dušše ovttalahtu birra danne go *Skárfanjuorra* ja *Álddanjárgárgu* leaba ovttaskas báikkit eará bivdobáikkiid gaskkas ja dain leat sirrejeaddji sárgosat dalle go doibmet namman.

Helander fuomášuhtá ahte báikenamaid ja appellatiivvaid earuhus leat daid denotašuvnnat. Appellatiivvas sáhttet leat mánga denotašuvnna, muhto báikenamas lea dušše okta denotašuvdna (Helander 2008: 39–40). Báikenammadutkamis geavahuvvojit doahpagat **denotašuvdna** ja **konnotašuvdna** čilget erohusaid báikenamaid ja appellatiivvaid mearkkašumiid dáfus. Denotašuvdna čilgejuvvo ‘A name’s referential relationship to its referent’ ja konnotašuvdna fas ‘contents of information, images or associations pertaining to the name’ (Ainiala ja earát 2012: 32). Báikenama sisdoallu goallostuvvo denotašuvdnii masa namma čujuha ja čuovvolahtá dasa dieđuid ja govahallamiid.

Konnotašuvdna lea jurddagovva mii láktasa ovdamearkka dihte mu dutkanmateriála bivdobáikki nammii *Máttavárnjuorra*. Namas bohciidit miellagovat, jurdagiid ja dieđuid ovdamearkka dihte vásáhusaide, lea go bivdobáiki čieŋal vai coagis, makkár bodni doppe lea, mainna ja goas galgá doppe bivdit ja makkár guoli doppe sáhtá goddit. Jurdagis lea maid mo dohko galgá deaivat bivdobáikái, álggos gátti báikenamaid vehkiin ja de fas vihtaniiguin.

Bivdobáikkiid namat leat báikenamat mat dávjá sistisdollet appellatiivva. Appellatiivvaid mihtilmasvuolta lea entitehtaid oktasaš sárgosiid deattuheapmi (Helander 2008: 39). Maiddái olbmuid giellaádejumii mielde gullet appellatiivvat sierra kategorijjaid. Ainiala ja earát (2012: 28) lohket olbmui leat tendensa kategoriseret iežas birrasis fenomenaid ja ihtagiid, ja nu gávdnat oktasaš sárgosiid, čuoáhagaid, objeavttaid ja diŋggaid gaskkas mat čohkkejit daid oktan joavkun. Mu materiálas jáhkán ahte buot báikkálaš olbmot diehtit goas lea sáhka sánis ii ge báikenamas. Nuppe dáfus lea olbmuid máhttu báikenamaid ektui dakkár ahte dat dáhttot skillet ollisvuoda ja rátkit dan eará ollisvuodain. Maiddái báikenamaid ektui dáhpáhuvvá kategoriseren, go lea dárbu diehtit makkár kategorijjai ollisvuolta gullá.

Juohke giela nammaoahppa stivre báikenamaid ásaheami ja heiveheami. Giellaservodaga nammamáhttu lea ávkin báikkiid nammabidjamii ja nammageavaheapmái go lea leamaš dárbu gávdnat namaid mat earuhit nuppi báikki nuppis. Dán sáhtá dadjat guoskat sihke propraide ja appellatiivvaide. Zilliacus (2002: 136, 153) čilge ahte namma lea giellaservodaga oktasaš ”šiehtadus” mo árbevieru mielde sáhtá dan geavahit ja ahte dát nammakonvenšuvdna

vuodđuda giela áidna vejolaš vuogi mo gulahallat namaiguin, ja mo gulahallat luonddunamahusaiguin.

Gielalaš konteksta stivre goas sáni atná namman (Helander 2014: 7–8). Sámeielas gávdnojit báikenamat mat leat appellatiivvalaš homonymat, ja dat máksá ahte seammá dajaldagas ii leat tearbma geavahuvvon sihke appellatiivan ja namman, muhto sáhttet adnot homonymalaččat. Bivdobáikkiid namaid gaskkas lea ovdamearka bivdobáikenamma *Noaidi*, mii sáhtášii leat sihke namma ja appellatiiva. Dán nama dahje appellatiivva ektui lea juo ovddalgihtii mearriduvvon, ovdal go dajaldat celko, geavahuvvo go báikenamman dahje appellatiivan.

Sámeielas lea dábálaš ahte luonddunamahusat maid geavahuvvojit namman, earenoamážit ovttaoasat báikenamman (Helander 2008: 41). Maiddái bivdobáikkiid namaid gaskkas gávdnojit muhtun dákkár ovttaoasat báikenamat mat geavahuvvojit namman, nu go ovdamearka dihte bivdobáikki namma *Rávdnji*.

Báikenamain sáhtta maid leat *onymalaš homonymiija*, ja dat mearkkaša dan ahte namma sáhtta oažžut nuppi denotašuvnna ja čujuhit vassis sierra báikái. Helander (2008: 46–48) buktá ovdamearka báikenamas mu dutkanguovllus mii lea sirdásan eará lokalitehtii, vuotnamamma *Stuorravuonna* lea maiddái giláža namma. Dakkár namat namuhuvvojit **metonymalaš sirdanamman**.

4.5 Nammačoahkit ja nammaráiddut

Helander (2015: 55) čállá ahte sámeielas lea guovddáš nammaráhkadanmálle mas namat seamma geográfalaš guovllus leat namahuvvon **nammačohkiid** ja **nammaráidduid** mielde. Sámeiela morfologalaš struktuvra ja báikenamaid álgoelemeanntta syntávttalaš lotnolasvuohta dahká vejolažžan ráhkadit goallosbáikenamaid. Duovdagiid namahusat sáhttet čadnot oktii dan láhkái ahte **primára** namma geavahuvvo vuodđun navdit eará báikkiid dan guovllus. Ovdamearkan Unjárggas lea báikenamma *Suovvejávri*, mas lea vuolggahuvvon joga namma *Suovvejohka*, ássanbáikki namma *Suovvejohka*, nuppi jávrrri namma mii lea *Uhcit Suovvejávri*, *Suovvejároaivi* ja *Suovvejároaivvejávrrit*. Oktiibuot áсахit dát namat nammaráiddu.

Nammačoahkkái gullá primára namma mas leat laktosat, nammaráidui fas gullet namat main leat ođđa laktosat. Ná sáhtta gielain lonuhallat gielalaš ovdanbuktima nu ahte lea vejolaš dárkilit čujuhit báikkiide mat gullet ovtta geográfalaš oktavuhtii (Helander 2008: 43).

Helander (2015: 55) mielde lea nammačoahkis vejolaš golmma láhkái namaid varieret: geavahit oktasaš mearusoasi, geavahit oktasaš mearus- ja vuodđooasi dahje dušše oktasaš vuodđooasi. Vuolábealde lean geahččalan čájehit daid vejolašvuodaid Unjárgga báikenamaiguin.

Vuoddonamma		Lavttusnamma	
Rávdojávri Čáhpesroggi	→ →	Rávdovárri Čáhpesjávri	mearuslavttus - oktasaš mearusoassi
Heargevárri Reikejohka	→ →	Heargevárguolbba Reikejohrohči	olleslavttus - oktasaš mearus- ja vuodđooassi
Rávdoroggi Garvingáisa	→ →	Roggejávri Gáisáláddu	vuodđooasselavttus - oktasaš vuodđooassi

Tabealla 1. Lavttusnamaid juohku mearus-, olles- ja vuodđooasselaktosiidda (Helander 1991: 78–79 ja Helander 2008: 44 mielde)

4.6 Namaid luohkkájuogut

Davviriikkalaš báikenammadutkamis lea leamaš árbevierru klassifiseret namaid olbmo namaide, elliid namaide, luonddunamaide ja kulturnamaide olbmuid doaimmaid mielde (Gč. omd. Ainiala ja earát 2012: 26). Dán juogu mas luonddunamma lea klassifiserejuvvon eará luohkkái go kulturnamma, lea Helander vuosttildan, go oaivvilda ahte dákkár juogus leat kulturnamat meroštallojuvvon olggobealde servodaga eavttuiguin ja namaid klassifiseren čuoldá kultuvrra eret luonddus (Helander 2008: 51–54). Helander lea árvalan juogu, mii vuhttiiváldá viidát álgoálbmogiid nammarájuid, mas kultuvra čatnasa olbmuide doaimmaid ja gielalaš mearkkaid bokte, ja mas kultuvra ii leat luonddu vuostebealli. Helander (2014) lea árvaladdan málle mas luonddunamat, ássannamat ja gieddenamat eai leat vuostebealit. Su juogu mielde meroštalan bivdobáikkiid namaid gullat luonddunamaid luohkkái, ja doppe fas gávnašii daid čázadagaid namaid siste. Magga-Eira (2010: 27) lea meroštallan

čázádatnamman sihke čáziid namaid nu go jávri, johka, ája ja gorži, ja maiddái čáhcerájá namaid nu go sullo-, luovtta-, gádde- ja njárgganamaid. Bivdobáikkiid namat leat dákkár juogus velá sierrá kategoriijan.

Bivdobáikkiid namaid ii leat mu oainnu mielde vejolaš čuoldit eret kultuvrras. Sámi luondduipmárdusa ja luonddugeavaheami mielde lea dát okta ja seamma ášši.

Schanche (1995: 45) lea čájehan ahte sápmelaččain leat iešguđege eanadagaid dásit, historjjálaš, magihkalaš, myhtalaš ja politihkalaš dásisi, mat ovdanbuktet eanadat- ja luondduipmárdusa. Dákkár ipmárdus mielddisbukta ahte sámi kultuvra-eanadat ii oidno fysalaččat, nu go oarjemáilmmi kategoriijat bidjet eaktun. Schanche (2002: 156–158) oaivvilda ahte dákká ihttá erohus das ahte eanadoallo- ja ássanguovllut leat dollojuvvon kultureanadahkan ja sámi guovllut fas ávdinguovlun.

4.7 Báikenamaid typologiija

Báikenamaid typologalaš guorahallamis lea **nammaoasi** ja **nammaelemeantta** juohku guovddážiis. Nammaoassi muitala báikenama osiid mihtilmasvuodas, nammaelemeanta lea fas ovttaskas elemeanta, mii muitala, maid namma sisttisoallá, ja dat sáhtta leat sátni, suffiksa dahje goallostangeažus (Ainiala ja earát 2012: 36).

Ovdamearkka dihte leat namas *Buvranjárga* guokte syntávssalaš nammaoasi, *Buvra* ja *njárga* mat muitalit ahte dát lea '*njárga gos leat buvra*'. Dát guokte nammaoasi sáhttet namas *Buvranjárnuorra* čanastuvvot oktan syntávssalaš nammaoassin go dasa laktása velá okta oassi *njuorra*. Sivvan dasa lea ahte *Buvranjárga* čujuha dán oktavuodas ovtta čuožáhahkii. Namas *Buvranjárnuorra* lea dasto golbma nammaelemeantta *Buvra*+ *njárga*+*njuorra*, muhto dušše guokte syntávssalaš nammaoasi (Helander 2008: 113), ja namma muitala ahte *njuorra* lea *Buvranjárgga* buohta.

Báikenamat sáhttet leat sihke ovttaoasat namat dahje goallosnamat. Ovttaoasat namat leat báikenamat main lea dušše okta nammaoassi, ovdamearkka dihte bivdobáikenamma *Skállá*.

Metaforalaš namat leat maid ovttaoasat namat (Helander 2016: 41–42). **Metafora** lea muđui giellagovaid geavaheapmi. Helander (2016: 52) čujuha Leinoi ja earáide mat deattuhit ahte olbmo doabavuogádagat ja jurddaproseassaide lea govahallan mihtilmas, ja nu dat ovddida ge abstrávtta jurddašeapmi. Sámegielas geavahuvvojit luonddunamahusat metaforalaččat ja lea

mihtilmas ahte dat govvidit olbmo goruda. Mu dutkanmateriálas leat uhcán ovdamearkkat báikenamain main lea geavahuvvon metafora mii govve goruda, áidna lea bivdobáikkinamma *Skihčči*. Sátni *Skihčči* geavahuvvo dávjá govvet čohkkabáni (Nielsen 1979: 431).

Báikenammadutkamis geavahuvvojit doahpagat **vuodđooassi** ja **mearusoassi** goappá ge nammaoassái. Vuodđooassi lea báikenama loahppaoassi, mearusoassi fas álgoassi. Vuodđooassi govvida báikki iežas nu go nammabiddji lea dan oaidnán, dahje báikki šlája. Dákkár muitaleapmái geavahuvvo dávjá luondubáikki appellatiiva. Mearusoassi muitala báikki erenoamášvuodas, sáhtta dáhpáhusas, geavaheamis ja man mielde báiki lea namuhuvvon (Helander 1991: 77). Mu materiálas lea namma *Geađgenjuorra*, mas lea vuodđooassi *njuorra* mii lea luonduappellatiiva ja muitala ahte dákko lea mearra coagit go muđui birra. Mearusoassi lea *Geađge* mii muitala ahte dan báikkis lea mearrabodni geađgái ja dat lea dan báikái mihtilmas. Sámegeiela báikenammarájus leat dákkár goallosbáikenamat dábálepmosat (Helander 2015: 60).

4.8 Buohtalasnamat, buohtalashámit ja namaid varieren

Ovttá báikkis sáhtta leat eambo go okta namma. Báikenamat dan seamma báikkis sáhttet leat áibbas earáláganat, ja leat dalle **buohtalasnamat**. Magga-Eira (2010: 27–28) mielde ii leat dán namain šat seamma mearkkašupmi, vaikko lea ge seamma báikki birra sáhka. Mu materiálas gávdno buohtalasnamma bivdobáikkis *Unjárnuorra* ~ *Suolonjuorra*.

Namain sáhttet maiddá **buohtalashámit** dahje **nammavariánttat**, nu go *Suovveriddu* ~ *Suovvelriddu*. Buohtalashámit leat Magga-Eira (2010: 28) mielde nammahámit main lea dat seamma individuála mearkkašupmi.

Báikenamat sáhttet maiddá varieret, namalassii epeksegesa, ellipsa ja redukšuvnna bokte. Helander (2016: 43) čállá, ahte **epeksegesa** dáhpáhuvvá go lasihuvvo ovttaoasat báikenammii appellatiiva mii muitala báikki šlája. Dákkár dáhpáhus gávdno mu materiálas namain *Noaidi* → *Noaideskihčči* ja *Noaidi* → *Noaidenjuorra*.

Ellipsa lea Helander (2016: 44) mielde go báikenama nammaelemeanta dahje nammaelemeanttat otnot, dábáleamos lea ahte mearusoassi jávká, nu ahte dušše vuodđooassi báhcá namman, nu go ovdamearkka dihte namain *Unjárnuorra* ~ *Njuorra*.

Goalloseapmi lea hui dábálaš sámegiela sátneráhkadeamis. Goallossániin leat guokte oasi, mearussoassi ja vuodđooassi, ovdamearkka dihte sánis *fáhccabealli*. Dán sátnái sáhtá lasihit ođđa vuodđooasi, nu ahte dat namat mat ovdal ledje sihke mearussoassi ja vuodđooassi gártet dál mearussoassin, dás livččii ovdamearkan *fáhccabealčivga*. Dákkár oktavuodas dájvá oaniduvvo ođđa mearussoassi go okta stávval gahččá eret (Nickel & Sammallahti 2011: 662–669). Dán ovdamearkkas oaniduvvo guovttestávval sátni *bealli* ja báhcá dušše ovtastávval oassi *beal*. Dákkár oanideapmi gohčoduvvo **redukšuvdnan**.

Helander (2016: 45) čállá ahte sámegielas leat ollu báikenamat mat leat olleslaktosiid bokte čanastuvvon nammačoahkkái goallosnamman. Olleslaktosiid mihtilmasvuohta lea ahte báikenama gaskkamus oasis geavvá redukšuvdna ja oassi oatnu ovtastávval hápmái.

Ovdamearka dás livččii báikenamma *Biešgohppi* mii lea vuolggasadji bivdobáikenammii. Go dasa láktasa velá *njuorra*-sátni olleslavttusin de oatnu gaskkamus oassi *gohppi* ovtastávval *goh*-oassin ja boadus lea bivdobáikenamma *Biešgohnjuorra*.

4.9 Báikenamaid buohtalasnamat ja gielalaš nammamolsun dáruiduhttimiin

Dán masterbárggus giedahalan sámegielat bivdobáikenamaid mat leat siskkit Várjavuonas, ja seammás maid namaid, mat gávdnojit dárogillii, vai lea vejolaš oažžut obbalaš gova nammadilis. Dán guorahallamii ferte ohcat eará reaidduid go sámegielat báikenamaid guorahallamii, ja mun lean ge válljen vuodđudit geahččanguovllu ja doabageavaheami Kaisa Rautio Helander barggu ala nammamolsuma birra uniovdnaáiggi (Helander 2008). Vaikko son guorahallá ge namaid mat leat gáttis, ja mun fas namaid mat leat mearas, de orru ahte nammamolsun leaš gáttis dahje mearas lávku bálddalagaid.

Vaikko muhtun **dahkunamat** gávdnojedje Unjárggas juo ovdal uniovdnaáiggi, de lea čielggas ahte dáruiduhttináiggi ráhkaduvvojedje ollu namat siskkit Várjavuona birra.

Ovdamearkka dihte namaha Norske Gaardsnavne (Qvigstad & Olsen 1924: 265) ahte namma *Fugleberg* gávdno juo sullii 1694. Dahkunamat leat Helander (2008: 109) mielde namat mat eai leat boadusin álbmotlaš giellakontávttain ja spontána nammanavdimis, muhto namat mat leat biddjon virggálaš dárbut ja dainna ulbmiliin ahte ásaht dárogielat nammagearddi Várjjagii ja muđui Sápmái.

Dárogielat nammageardi lea biddjon buohtalas namaid ásaheami bokte, friddja nammabárran dahje nammaloanain. **Friiddja nammabárat** leat namat main eai leat fonehtalaš dahje

semantihkalaš oktavuodát, earenoamážit vuhtto dát mearusoasis mas navdinágga lea guovttelágán sámegiela ja dárogiela. Denotašuvdna sáhtta dagahit ahte vuodđooassi lea semantihkalaččat sullalagaid (Helander 2008: 110). Sullo namma *Løkholmen* sámegillii *Ávekat* gullá Helander (2008: 207) mielde dákkár nammabáiraide.

Namaid lea maid vejolaš lonet giela nubbái. **Nammaloanat** geavahuvvojit dan sadjái go denotašuvdnii bidjat ođđa nama iežat nammarádjui. Namma mii nuppi giela juo gávdno váldo atnui namman (Zilliacus 2002: 151). Helander (2008: 111) mielde lea dán proseassas dehálaš sirret nammaloanaid leksikálalaš loanain. Gielain lea hui bures vejolaš lonet sániid, ja son atná ovdamearkka dán oktavuodas appellatiivva *skárfa* mii lea lonejuvvon dárogiela sánis *skarv* ja dál doaimá sámegiela nammarájus, ovdamearkka dihte nu go mu materiálas bivdobáikenamas *Skárfanjuorra*.

Helander (2008: 113) lea klassifiseren loatnanamaid heiveheami ja semantihkalaš loanaid *ollásit heivehuvvon namaide, belohahkii heivehuvvon namaide ja semantihkalaččat motiverejuvvon namaide*. Mun čuovun dán klassifiserenmálla go guorahalan dárogielat namaid mu materiálas.

Helander (2008: 107) geavaha doahpágiid **toponymalaš jaskkodahttin** ja **toponymalaš vuolideapmi** go čilge mo uniovdnaáiggi jorgaledje ja dulbme sámiid árbevirolaš báikenamaid dán guovllus go dat eai dohkkehuvvon virggálaš geavaheapmái. Mu dutkamii guoská toponymalaš jaskkodahttin maid Helander čilge leat golmma vuogi mielde. Vuosttas lea ahte kártanamma biddjui dušše eanetlogu giela mielde. Nubbi lea jus namma gávdnui dušše unnitlogu gilli, de ráhkaduvvui dasa ođđa namma eanetlogu gillii. Goalmmát vuohki lei guodđit namaid eret nu ahte ii goabbá ge namma biddjon kárttaide.

5 Bivdobáikkiid namaid guorahallan – álbmotlaš nammabidjan

Mu materiálas leat oktiibuot 75 sámegielat nama mat gullet njálmmálaš árbevrrui ja mat leat Unjárgga sámiid bivdobáikenamat. Guorahallamis válddán vuolggasaji guovtteosat namain mat gullet nammačohkiide. Dasto guorahalan namaid mat eai gula nammačohkiide. Viidáset guorahalan ovttaoasat namaid ja namaid mat leat ovttaoasat namaid vuodul ráhkaduvvon. Mun guorahalan maid namaid main lea vihtan geavahuvvon bivdobáikenamman ja loahpas velá makkár luonddunamahusat guovtteosat namain geavahuvvojit.

Danne go juohke denotašuvnnas leat sierralágan dieđut, bivddu, dáhpáhusaid dahje ieš nama birra, ferten juohke nama gieđahallat sierra. Dasa lassin lea dehálaš oažžut fárrui bivdobáikki vihtaniid. Dát buktá ovdanbuktinmálle mii ii leat nu dábálaš go ferten bivdobáikkiid namaid logahallat ovttaid ovttaid. Oainnán goit ahte earát, geat leat čállán bivdobáikkiid namaid birra, leat välljen sullii dákkár ovdanbuktinmálle (gč. Kruse 2000).

5.1 Bivdobáikkiid namat nammačohkiid oassin

Dán oasis guorahalan guovtteosat namaid mat laktasit nammačohkiide, olleslavttusin dahje juobbá mearuslavttusin dahje vuodđooasselavttusin.

5.1.1 Mearusoasselaktosat

Álesnjuorra lea njuorra davábealde njárgga maid navdet *Unjárgan*. Dás leat bivdán findariid ja bálldáid, ja gávdnojit ain dál olbmot mat ellet dušše dás bivdimin vuoššanguoli, ja dadjet ahte lea buorre guollebáiki.

Mearusoassi lea dás huksejuvvon vuodđonammas *Áillesgeađgi*. Lagercrantz (1939: 26) mielde lea 'Áiles-geađge Name eines «heiligen» Steines in der Nähe der Kirche in Nesseby. Im J 1925 weggesprengt'. (Áilesgeađgi lea bassi geađggis namma Unjárgga girku lahka, muhto dat lea jagis 1925 bahččojuvvui moallun). Geađgebázahusat leat ain fiervvás ja geađgemáddu oidno ain. Vorren (1993: 97) čállá ahte geađgái oaffarušše bálldá vai guollebivdu lihkostuvašii, ja son namaha maddái bivdobáikenama *Alis-gæd`ge-njuorrâ* gos bivde bálldáid.

Bivdobáikkinama mearusois lea *Áilles* jietnadanvariánta *Áles* ja lea dáhpáhuvvan ellipsa dan dáfus ahte vuoddonama vuoddoassi - *geađgi* ii leat mielde namas. Bivdobáikki nammaoassin lea dasto báhcán *Áles (Áilles) + njuorra*, muhto go namma nu čielgasit čujuha gátte bealde nammii, de rehkenasttán dán mearuslávttusin. Bivdobáikki vihtanat leat *Oardanjunis Áillesgeađgái* ja *Jámežiid gálli Čillihii*. Navddán ahte dát vihtan lea duddjojuvvon ovdal go *geađgi* biliduvvui, muhto vihtán čujuha ain bázahusaide.

Gassanjuorra lea buorre guollenjuorra, muhto ii gillá ollu fierbmeleaŋkkaid, dušše 2–3 leaŋkka. Nammaoasit leat *Gassa + njuorra* ja lea mearuslavttus vuoddonamas *Gassanjárga*. Eará namma dán nammačoahkis lea olleslavttus *Gassanjárgohppi*. Bivdobáikkis leat vihtanat *Guovloaivi Gahpparassii* ja *Unjárgeahči Njárgii*.

Gutnanjuorra lea bivdobáiki mii lea Ráhpanjoaskki olggobealde, gos bajábealde báikki lea várri *Gutnaoivi*. Dát lea ge bivdobáikki vuoddonamma. Bivdobáikkis leat nammaoasit *Gutna + njuorra*, mii lea mearuslavttus. *Gutnanjuorra* lea buohtalasnamma bivdobáikenammii *Ráhpanjoasknjuorra*. Vihtan lea *Gutnaoivi Njárggageahčai*. Dás ii leat doaresvihtan go manná čielgi nannamis sullui.

Háškanjuorra lea uhca njuoraš olggobealde Háskasullo. Dán bivdobáikki vuoddonamma lea *Háskasuolu*. Nammačoahkis leat velá namat *Háškagohppi*, *Háskasullobohki* ja *Háškagieddi*.

Leštonjuorra lea bivdobáiki Vierevuona dávabealde. Dát bivdobáiki ii leat nu fávllis. Nammaoasit leat *Lešto + njuorra*, dat leat mearuslavttus vuoddonamas *Leštonjárga*. Nammačoahkkái gullá maid *Leštogohppi*. Vihtanat leat *Reahpengáissá Toardnačohkká (Reahpeliŋka) aiddo ihttá birra Šaggošnjárgga*.

Lešto lea topográfalaš appellatiiva mii geavahuvvo Unjárggas, ovdamearkka dihte lea muorračuohppanbáiki Máttavári vuolde maid gohčodit *Tránáidlešto*, ja olbmot dadjet maid ahte sii leat eallán duon ja duon lešttos lubmemin. Sátnegirjji mielde ii leat leamaš vejolaš gávdnat čilgehusa dán appellatiivii, muhto báikkálaččat dadjet dat lea uhca jeagebáikkáš muoraid gaskkas.

Láiránjuorra lea dadjat *Láirajoga* njálmmis. Vuoddonamma lea ge *Láirájohka* ja das leat nammaoasit *Láirá + njuorra*, mii lea mearuslavttus. Gáttebealde vihtán lea *Láhtačohkka Láirajohkii* ja mearabealde vihtán lea *Láhtanjárga Borjjáslássái*.

Ráppotnjuorra lea bivdobáiki viehka lahka gátti. *Ráppotnjuorra* lea mearuslavttus vuoddonammii *Ráppotbákti*. Nammačoahkkái gullá maid *Ráppotgieddi*. Bivdobáikkis leat

vihtanat *Ráppotgiettis fávlái*, go *Lágežiidbákti ihtá de lea gahčahat ja njuora geahči*. Dás bivdet dorski ja sáiddi, muhto maiddá findara.

Ruoššanjuorra lea Vieravuona siste. Bivdobáikki vuoddonamma lea *Ruoššaoaivi*.

Nammaoasit leat *Ruošša + njuorra*, namma lea mearuslavttus namas *Ruoššaoaivi*.

Ruoššanjuorra gullá nammačoahkkái gos leat *Ruoššaoaivi*, *Ruoššeoigáli* ja

Ruoššaoaigohppi. Das lea vihtan *Ruoššaoivvis fávlái*.

Stuorranjuorra lea bivdobáiki mii lea čuođi mehter *Skihčči* bivdobáikkis vutnii guvlui. Dát lea stuorra njuorra, buorre guollebáiki ja fierbmebáiki gos Unjárgga fatnasat bivdet dorski.

Olbmot davábealde Várjavuona geavahit nama *Stuorranjuorra* ja sis lea vihtan dán

bivdobáikkis *Stivrranis čáhcái* ja *Skikkavisti (davimus visti Builuovttas) gasku Stuorralássá*.

Bivdobáikkis lea vuoddonamma *Stuorraoaivi* ja nammaoasit dás leat *Stuorra + njuorra* mii

lea mearuslavttus. Nammačoahkkái gullá maid *Stuorralássis*. *Stuorranjuoras* leat

buohtalasnamat *Lávženjuorra* ja *Fávlenjuorra*.

Suovveriddu ja ***Suovvelriddu*** leat nammavariánttat seamma báikkis. Riddu lea Selešnjárgga davábealde, ja bivdobáiki lea guhkes coagan mii vuolgá gáttis. Mu informánttat dadjet ahte go lea garra ovstán, de lea rittus čáhceborga, suovva lea áimmus go mearra gearrá. Lean maiddá gullan nama *Soavvelriddu*, nu go muitaluvvo muitalusas gos Ábram Jovnna liika gávdnu *Soavvelrittus* ja Ráhpenjoaskki Gábe fáhcáidis guđii liikka ala, vai liika gáddá olbmot bohtet su viežžat (Krogh & Pettersen 2013: 143). Nama *Soavvelriddu* in leat gullan bivdobáikkiid oktavuodas.

Fonologalaččat lea váttis meroštallat diftonggahámi go vuos báikkáláš suopmanis gullo čállingiela *uo*-diftonga *ue*-diftongan ja *oa*-diftonga fas *ua*-diftongan. Lagercrantz (1939: 863)

čállá *Suovvejohka*. Mun dulkon liikká ahte dás lea sáhka *suovva* sánis, ja ahte dat lea

geavahuvvon go mearra ráhkada garra dálkin suova. Vihtanat leat *Poalanjárgeahči Pier-*

Heandarát vistái ja *Geahččevainjárga*. Nammaoasit leat *suovve(l)+riddu*, mii lea

mearuslavttus nammačoahkkái mas vuoddonamma lea *Suovvejohka* (johka). Nammačoahkkái

gullet maid namat *Suovvejohka* (giláš), *Suovvejávri*, *Suovvejohgárgu* ja *Suovvejohgohppi*.

5.1.2 Olleslaktosat

Álddanjárgárgu lea Mieskavuona siste, gos leat bivdán reabbá, dorski ja findara. Gárgu lea dálvet maid bivdinbáiki, go bivde maiddái attán alde. Dalle gohčodit báikki *Mieskavuonattánin* mii lea mearrajeŋa namma dan vuonas.

Vuođdonamma lea *Álddanjárga* ja bivdobáikki namma lea dasa olleslávttus, *Álddanjár + gárgu*, mas gaskkamus oasis lea redukšuvdna.

Álddanjárgárgu gullá nammačoahkkái mas leat namat *Álda*, *Álddačohkka*, *Álddanjárga* (njárga), *Álddanjárga* (ássonbáiki), *Álddaguolbba*, *Álddaguolbanjohka*, *Álddaleahki*, *Álddanjunni*, *Uhca Álda* ja *Álddajohka*.

Dán nammačoahki vuođdonamma lea *Álda* nammasaš várri, várri mii lea leamaš bassi várri ja oaffarbáiki (Vorren 1993: 88–98).

Áppošbornjuorra lea *Áppošborgeažis* fávlái, njárggas olggos. Mu informánttat dadjet dát ii albma njuorra, muhto cogalmas, muhto vuođđooassi lea dattetge *njuorra*. Dás bivde vuoššanguoli, maŋeš čavčča dorske-murttuid, jus eará sajis eai goddán. Dás sáhtá fidnet báldá maid. Vihtanat leat *Áppošborgeažis fávlái* dahje *Otriŋgnjárggas fávlái*.

Áppošbornjuorra lea lavttusnamma vuođdonamas *Áppošborri* ja das leat nammaoasit *Áppošbor + njuorra*. Namma lea olleslávttus, sihke mearus- ja vuođđooassi vuođdonamas leat mielde. Gaskkamus oassi borri lea otnon ovttastávval hápmái go dás lea dáhpáhuvvan redukšuvdna.

Áppoš vuolgá Abraham- namas (Helander 2008: 222), ja *borri* lea topográfalaš appellatiiva (Qvigstad 1944: 14). *Áppošbornjuorra* gullá nammačoahkkái, mas leat namat *Áppošborri* (borri), *Áppošborri* (ássonbáiki), *Áppošborláddu*, *Áppošboralláš*, *Áppošbornjárga*, *Áppošbornjunni*, *Áppošboroaivi*, *Áppošborjeaggi*, *Áppošborguollejávrrit*, *Áppošborfielti* ja *Áppošborgeahči*.

Biešgohpnjuorra lea Várjavuonsullo máttabealde, gos lea báiki man namma lea *Biešgohppi*. Dás bivdet dorski čakčat ja muđui sáiddi geasset. Bivdobáikkis lea sáttobodni. Vihtanat leat *Niillas Heandarát visti suologeahčái* ja/dahje *Girku ihtá Biešgohpi vuostá*.

Namas leat nammaoasit *Biešgohp + njuorra* ja lea olleslávttus namas *Biešgohppi* masa lea redukšuvdna dáhpáhuvvan, nu ahte bivdobáikki namma lea *Biešgohpnjuorra*. Bivdobáikkis lea buohtalasnamma *Forfáŋgárnjuorra*.

Bikkágálnjuorra lea Láhtanjárgga vuonabealde gos gohppi lea coahkáset. Vuoddonamma lea **Bikkágáli** mii lea dás lahka gáttis. Namma lea ge ráhkaduvvon olleslavttusin **Bikkágál + njuorra**, ja das lea mearusoasi mañit oasis dáhpahuvván redukšuvdna. Bivdobáikkis eai leat eará vihtanat go dat lea nu lahka gátti.

Buvrrenjárnuorra lea vuonabealde Ávekiid ja novrranii Buvranjárgga vuostá. Vihtanat leat **Lámma visti Lindseth vistái** ja **girku fyrii** dahje **Ávekiid máttabealli Unjárgeahčái**. Dát lea buorre bivdobáiki čakčat.

Namma lea olleslavttus oktan redukšuvnnain namas **Buvrrenjárgea**, **Buvrrenjár + njuorra**. Buvrrenjárnuorra gullá nammačoahkkái mas leat namat **Buvrrenjárgea** (njárgea), **Buvrrenjárgea** (ássanbáiki) ja **Buvrrenjárgeahči**.

Čáhppesgeađgenjuorra lea Várjjavuonsullo novrrán bealde, lea coagalmas mii boahtá Ávekiin. Vuoddonamma lea dás **Čáhppesgeađgi**, mas leat nammaoasit **Čáhppesgeađge + njuorra** ja lea olleslavttus mas ii geava redukšuvdna. Okta mu informánttain dadjá ahte namma vuolga das go sullo gáttis lea čáhppes geađgi, muhto “dát ii leamaš fiskobáiki”, mii máksá ahte dáppe eai leat goddán ollu guliid. Leat gal bivdán áhkábiddofirpmiiguin, muhto eai bivdde šat dán áigái. Earát fas dadjet dát lea buorre báiki gos sáhtta goddit dorskiid ja sáiddiid. Vihtan lea dás **Čáhppesgeađggis fávlái**.

Čuosoainjuorra lea gahčatat Viernjárggas. Das eai leat vihtanat go lea lahka gátti. Namma lea ráhkaduvvon **Čuosoai + njuorra** ja lea olleslavttus oktan redukšuvnnain vuoddonamas **Čuošoaiivi**. Nammačoahkkái gullet maid namat **Čuosoairiibma** ja **Čuosoairiddu**.

Fuoiknjárnjuorra lea aiddo Mieskavuona njálmis, gaskal Selešnjárgga ja Fuoiknjárgea. Dát lea coages njuorra mii čiekŋu Áppošbori vuostá, ja dákko ihtet guokte lássá fierváčázis, **Stuorralássá** ja **Uhcalássá**. Dákko leat maid golbma ceggeša main leat namat, vuonamus lea **Mákkáceggeš**, gasku lea **Fuoiknjárceggeš** ja davimus lea **Rávdnjeceggeš**. Ceggeš lea stoalpu mii lea ceggejuvvon mearrabotnái ja muitala ivnni bokte goappa beale galgá fatnasin mannat. Bivdobáikkis bivdet sáiddi ja áhkábidduid, ja lávejedje maid ovdal čuoggut báldáid ja findariid.

Namma lea olleslavttus vuoddonamas **Fuoiknjárgea** ja das leat nammaoasit **Fuoiknjár + njuorra**, mas dáhpahuvvá redukšuvdna mearusoasi mañit oasis. Eará namat mat gullet nammačoahkkái earret namuhuvvon **Fuoiknjárceggeš** ja **Fuoitnjárgea** (njárgea), leat **Fuoitnjárgea** (ássanbáiki), **Fuoitnjárgeahči**, **Fuoiknjárgeahči** ja **Fuoitnjárlássis**.

Veahá davvelis lea **Fuoiknjárrávdnji**, mas lea buohtalasnamma *Rávdnji*. Namma lea olleslavttus nammaosiiguin *Fuoiknjár + rávdnji* mas gaskaelemanttas dáhpáhuvvá redukšuvdna. Bivdobáiki maid gullá *Fuoitnjár-* nammačoahkkái.

Gállenbáktenjuorra lea bivdobáiki lahka Bealátjoga, ja das lea vuoddonamma *Gállenbákti*. Namas leat nammaoasit *Gállenbákte + njuorra*, namma lea olleslavttus, ja das ii dáhpáhuvvá redukšuvdna. Vihtanat eai leat dán bivdobáikkái dovddusat. Muhtumat dadjet bávtti Galbmabáktin, muhto mun geavahan nama nu go mu diehtoaddi dan dadjá.

Guivvoainjuorra lea uhca njuoraš *Čiestenjuora* ja *Gassanjuora* gaskkas, gos giehtaváđuin bivdet. Vuoddonamma lea *Guivvoaivi* ja namas leat nammaoasit *Guivvoai + njuorra*. Namma lea olleslavttus mas dáhpáhuvvá redukšuvdna mearusoasi maŋit oasis. Bivdobáiki lea olggumus oassi *Čiestenjuoras*. Vihtanat lea *girku Áldii ja Guovlooaivi čáhcái*. Bivdinbáikkis maid leat namat *Guivvenjuorra* ja *Guivvanjuorra*.

Juvravuonnjuorra lea aiddo Almmáinjárgga máttabealde, viehka gáddeguoras. Namas lea vuotnanamma *Juvravuonna* vuoddonamma. Nammaoasit leat *Juvravuon + njuorra*, mii lea olleslavttus mas mearusoasi maŋit oasis geavvá redukšuvdna. *Juvravuonnjuorra* gullá seammá nammačoahkkái go *Juvrrit, Juvraválla, Juvraskálla, Juvravuonna* (ássanbáiki) ja *Juvravuonlássá*.

Luhkkávahnjuorra ja **Lohkkavahnjuorra** leat buohtalasnamat seamma bivdobáikkis. Baiki lea uhca njuoraš vuona bealde *Návdesullo*. Váhki daddjo leat leamašan *Cubbáid (Aikio)* geasseorohatbáiki ja lea sihkkaris váhki smávvatnasiidda go dákko gesse fatnasiid gáddái. Daddjo namma bohtá das go lea buorre váhki mii lea lohkkaduvvon biekká ovddas. Guktot namat leat olleslaktosat namas *Lohkkáváhki* dahje *Luhkkáváhki*, ja nammaoasit leat *Luhkkáváh + njuorra* dahje *Lohkkáváh + njuorra* mas goappáge mearusoasi maŋit oasis dáhpáhuvvá redukšuvdna. Bivdobáikkis eai leat vihtanat go lea áibbas gáddeguoras.

Máhkoghpnjuorra lea bivdobáiki olggobealde *Máhkoghpi*. Namas leat nammaelemanttat *Máhkogh + njuorra* ja lea olleslavttus. Das leat vihtanat *Viernjarga galgá guovlat birra Stuorralássá gohpi buohta* ja *Máhkagohppi fávlái*. Namat *Máhkoghppi* ja *Máhkoghpnjuorra* ráhkadit nammačoahki.

Máttavárnjuorra lea olleslavttus namas *Máttavárri* ja leat nammaoasit *Máttavár + njuorra* mas dáhpáhuvvá redukšuvdna. *Máttavárri* lea guhkkinn eret *Máttavárnjuoras*, muhto várri oidno guhkás. Namma gullá nammačoahkkái mas leat dát namat; *Máttavárri, Máttit Máttavárri, Uhcit Máttavárri, Davit Máttavárri, Vuonat Máttavárri, Máttavárgeahči,*

Máttavárjohka(johka) *Máttavárjohka* (bartabáiki), *Máttavárjeaggi*, *Máttavárjohnjálbmi*, *Máttavárjohjalgoš*, *Máttavárjohsuorggit*, *Máttavárduohki*, *Máttavárjohvuovdi*.

Máttavárnjuorra lea bivdobáiki maid dadjet okta dain buoremusain, ja danin das leat ge mánggat vihtanat. Vuosttaš lea *Áldda girku* mii daddjo sihkkaris vihtanin ja *Johanne visti* (*Johanne Pettersen*) *Ráttanjunnásii*. Nubbi lea *Máttavárri Gussanjunnásii* ja *Forfångárbákti Uhca Čillášii*. Goalmmát lea *Máttavárri Gusanjunnásii* ja *Njárgii Stállu* (Ceavccegeađggenjárgii) dahje *Forfångárbákti Biešgohppái*.

Ođđajohnjuorra lea njuorra olggobealde Rissebávtti, vuonabealde Ođđajoga, Vieravuona njálmmis. Dat lea uhca njuoraš mii ii leat fávllis, muhto lahka gátti. Mu diehtoaddi dadjá ahte ”*Go áigu vuolgit guoli bivdit, de galgá iskkastit vuos Ođđajohnjuora, ja de mannat Geassánjurrii ja de Ádjánjurrii*”. Namma lea olleslávttus namas *Ođđajohka* ja nammaosit leat *Ođđajoh + njuorra*, mas lea mearusoasi mañit lađđasis redukšuvdna.

Namat mat gullet seamma nammačoahkkái go *Ođđajohnjuorra* leat *Ođđajohka* (johka), *Ođđajohka* (ássanbáiki), *Ođđajohjeaggi*, *Ođđajohgohppi* ja *Ođđajohgáisá*.

Poalanjárgeahči lea Selesnjárgeažis ja lea bivdinbáiki coagalmasas mii vuolgá Poalanjárdgas. Namma *Poalanjárgeahči* lea olleslávttus namas *Poalanjára* ja das leat nammaosit *Poalanjár + geahči*, mas mearusoasi mañit elemeantta lea guđđojuvvon eret. *Poalanjárgeahči* ja *Poalanjára* ráhkadeaba uhcit nammačoahki. Dán bivdobáikki vihtan lea *čuovvut coagalmasa mii vuolgá Poalanjárgeažis*.

Ráhpenjoasknjuorra lea bivdobáiki ovdešáiggi ássanbáikkis Ráhpenjoaskkis olggos. Vuoddonamma lea ge *Ráhpenjoaski* ja namas leat nammaosit *Ráhpenjoas + njuorra* ja bivdobáikenamma lea olleslávttus mas mearusoasi mañit elemeanttas lea geavvan redukšuvnna. Nammačoahkis leat namat *Ráhpenjoaski* (dološ ássanbáiki, dálá bartabáiki) *Ráhpenjoaski* (njoaski) ja *Ráhpenjoasjávri*. *Ráhpenjoasnjuorra* lea buohtalasanamma *Gutnanjuorra* namas.

Sáltejárriiddu lea *Skuvlanjárdga* vuolábealde ja das davás. Vihtan lea *coagana* *čuovvut Skuvlanjárdgas Klemmoaivái*. Bivdobáikkis bivde áhkábittuid, dorskiid, stáidnáriid ja čuggo bálldáid. Nammaosit leat *Sáltejár + riiddu*, das lea olleslávttus oktan redukšuvnnain. Namma gullá nammačoahkkái gos lea *Sáltejávri* ja *Sáltejárjeaggi*.

Suoidnegurnjuorra lea *Galbmagáldu* ja *Ráppotgietti* gaskkas, lagat *Galbmagáldu*, ja lea bálldisbivdin báiki. Vuoddonamma lea *Suoidnegurra*, ja nammaosit leat *Suoidnegur +*

njuorra, mas dáhpáhuvvá redukšuvdna mearusoasi mañit elemeanttas. Vihtanat leat *Suoidnedielku badjin baktevielttis mii menddo čuovgá ja Vulle Ivvár Piera Heike vistái.*

Suttessjohgohpnjuorra lea njuorra mii lea *Suttessjohgohpis*. *Suttessjohgohppi* lea oassi nammačoahkis gos leat namat *Suttessjohka* ja *Suttessjohnjárga*. Bivdobáikki *Suttessjohgohpnjuorra* lea namma nammaráiddus mii vuolgá vuoddonamas *Suttessjohka* go dasa gullá nammačoahki laktosa lavttus maid. Vuoddonammii lea velá laktojuvvon gohpi namma, nu ahte nammaoasit leat *Suttessjohgohp + njuorra*. Dán olleslavttusnamas leat guokte gaskkamus nammaelemeantta oaniduvvon, sihke *johka* ja *gohppi*.

Unjárnjuorra lea olleslavttus vuoddonamas *Unjárga*, mii lea njárgga namma. Nammaoasit leat *Unjár + njuorra* gaskkamus nammaelemeanta leat otnon. *Unjárnjuorra* gullá nammačoahkkái mas leat dát namat: *Unjárga* (ássanbáiki), *Unjárgeahči*, ja *Unjárga* (gielda).

Dát bivdobáiki lea dološ rájes leamaš buoremus sáidenjuorra obba Várjavuonas. Das lea vihtanat *Oardanjunis Fritsa vistái* ja *Ceggeš Ceavccegeađggenjárggas fyrri*. Nubbi vihtan lea *Čillit Biešgohppái* ja *Oardanjunis Fritsa vistái*. Unjárnjuoras leat nammavariánttat *Suolonjuorra* dahje dušše *Njuorra*.

5.1.3 Vuoddooasselaktosat

Lássánjuorra lea buorre sáidebáiki. Builuovttas lea fyra lássá alde ja fyras vuolgá coagalmas Vierevuona vuostá. Lássá namma lea *Stuorralássá* ja dán namas adno vuoddooassi ráhkadit nama *Lássánjuorra*. Bivdobáikkis lea gáttebeale vihtan *Láhtačohka Válborgállái* ja mearabealde vihtán lea *Dealpu galgá oidnot birra Stuorralássá*.

Suolonjuorra ja Unjárnjuorra leat guokte nama seamma bivdinbáikkis. Suolonjuorra vuoddonamma lea *Suolu*, mii lea oaniduvvon namma Várjavuonsullos. Bivdobáikki nammaoasit leat *Suolu + njuorra*. Namat *Suolu* ja *Sullogeahči* duddjojit smávva nammačoahki. Vihtanat leat seammát go Unjárnjuoras.

5.1.4 Nammačohkiid laktosiid oppalaš geahčastat

Bivdobáikenamaid gaskkas leat 36 nama, mat gullet nammačohkiide lavttusnamaid bokte. Oktiibuot leat mu materiálas 75 bivdobáikenama, ja dat máksá ahte sullii bealli leat namat

mat man nu vuogi mielde čatnasit nammačoahkiide, mearuslaktosa, olleslaktosa dahje, vuodđooasselaktosa bokte. Tabeallas dás vuolábealde čalmmustahtán iešguđetge lavttusmálle ovdamearkkaiguin, mo daid vuolggasadji lea vuodđonamain, ja maiddá mo lavttusmállet juohkásit.

Vuodđonamma		Lavttusnamma	Makkár lavttus	Lohku
Gassanjárga	→	Gassanjuorra	mearuslavttus - oktasaš mearussoassi	11
Máttavárri	→	Máttavárnuorra	olleslavttus oktasaš mearus- ja vuodđooassi	23
Stuorralássá	→	Lássanjuorra	vuodđooasselavttus - oktasaš vuodđooassi	2

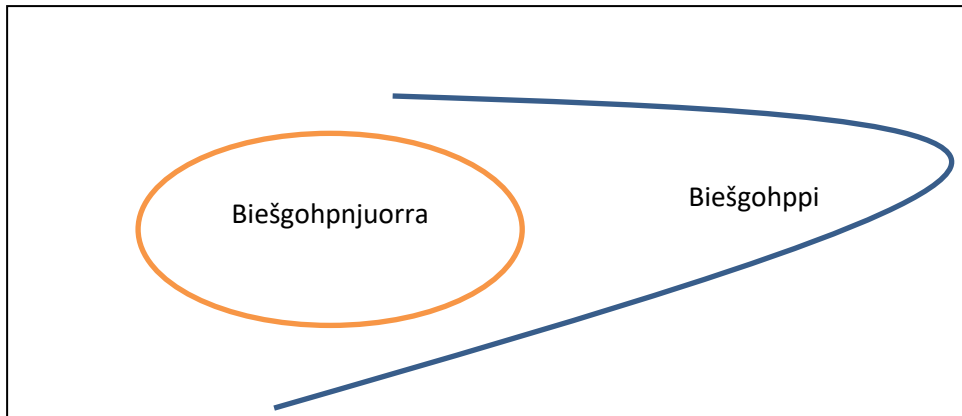
Tabella 2. Lavttusnamat - juohku mearus-, olles- ja vuodđooasselaktosiidda.

Dábáleamos vuohki laktit namaid nammačoahkkái lea olleslaktosiiguin, ja nu go tabealla čájeha de leat beali eambo olleslaktosat go mearus- ja vuodđooasselaktosat.

Olleslaktosiin lea primára namas sihke mearussoassi ja vuodđooassi fievrreduvvon bivdobáikenammii. Dákko bokte deattuhuvvo gielalaš oktavuoha primáranama ja bivdobáikenama gaskkas. Bivdobáikenama mearussoassi muitala man mielde báikkái lea biddjon namma, ja seammás addo dárkilis diehtu bivdobáikki sajádaga birra.

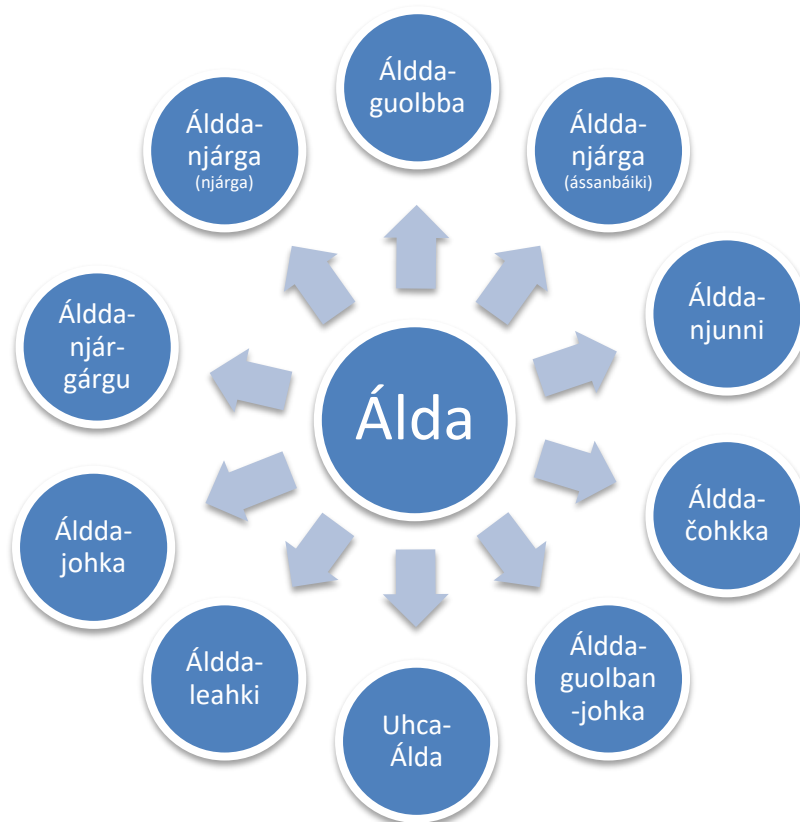
Dárkilmastin lea ge earenoamáš dehálaš bivdobáikkiid oktavuodas go dát leat báikkít mat eai oidno. Danin dáhpáhuvá dárkilmastin guovtti dásis, álggos gávdno sajádat nammačoahkiid vehkiin, ja dasto gávdno ieš bivdobáiki vihtaniiguin.

Nammačoahkit masa bivdobáikenamat leat laktásan sáhttet leat iešguđetge sturrodagas logu dáfus, muhtun bivdobáikenamat ráhkadit nammačoahki dainna sajádaga namain gos leat, nu go govus vuolábealde čájeha.

Govus 6. Bivdobáikenamma ja primáranamma.

Eará bivdobáikenamat laktásit stuorát nammačohkiide. Ovdamearka dása lea primáranamma *Álda*, mas leat ráhkaduvvon sihke nammačohkki ja nammaráidu. Bivdobáikenamma *Álddanjárgárgu* lea dakkár ovdamearkan daningo dás lea vuos ráhkaduvvon namma *Álddanjára* primáranamas *Álda*. Dasto lea namas *Álddanjára* ráhkaduvvon olleslavttusnamma *Álddanjárgárgu*. Ná laktása maiddá bivdobáikenamma nammačohkiide ja nammaráidduide.

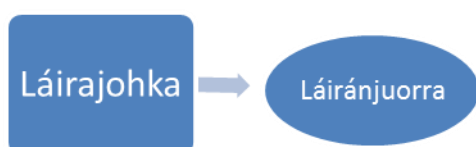

Govus 7. Álda – nammačohkki ja nammaráiddu.

Dákkár nammaduddjonvuohki dagaha álkibun ja geahppasabbon guollebivdiide muitit báikkiid namaid mat leat oktiigullevaččat dan sajis go muitit bivdobáikkiid sierranas namaid mielde. Helander (1991: 79–80) čállá ahte dákkár nammačohkiin lea seamma navdinágga go mearusoassái laktásit iešguđetge lágan appellatiivvat. Sámegeiela topográfalaš appellatiivvat dahket vejolažžan earuhit báikkiid earret eará báikkiid hámi, sturrodaga ja sajjádaga gaskkas. Dán nammačoahkis lea ovdamearkka dihte vuodđonamma *Álda* geavahuvvon hukset nama *Álddanjárga* mii fas addá vejolašvuođa ráhkadit bivdobáikenama *Álddanjárgárgu*, man dasto lea álki lokaliseret go dat laktása nammačoahkkái.

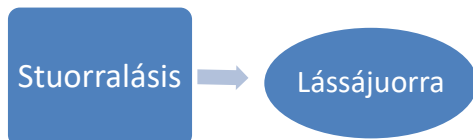
Buot bivdobáikenamat mat gullet nammačohkiide olleslaktosiid bokte, leat guovtteosat namat main leat golbma nammaelemeantta. Dákkár namat čuvvot seamma minstara go duppaliid goallostuvvon nomenat, ja daidda lea mihtilmas ahte mearusoassi oaniduvvo, ja okta stávval jávká (Nickel & Sammallahti 2011: 668–669). Eanaš bivdobáikenamain dáhpáhuvvá dákkár oanideapmi, ovdamearkka dihte go namma lea *Fuoiknjárgganjuorra*, de rievdá gaskalađas nu ahte nama hápmi lea *Fuoiknjárnjuorra*. Dákkár oanideapmi dáhpáhuvvá maid gaskaelemeanttain main leat appellatiivvat *borri* → *bor*, *gohppi* → *gohp*, *gálli* → *gál*, *oaivi* → *oai*, *vuotna* → *vuon*, *váhki* → *vah*, *várri* → *vár*, *johka* → *joh*, *njoaski* → *njoas*, *jávri* → *jár* ja *gurra* → *gur*. Bivdobáikenamaid gaskkas leat guokte nama mat eai rievdda, *Gállenbáktenjuorra* ja *Čáhppesgeađgenjuorra*. Dáin namain bissu báikenama gaskaelemeanta ollisin ii ge oaniduvvo.

Nubbi vuohki laktit namaid nammačohkiide lea **mearuslaktosa** bokte, ja 11 nama 36 namas lea ná laktojuvvon. Dás vuolábealde lea ovdamearka mo bivdobáikenamma *Láiranjuorra* laktása vuodđonammii *Láirájohka* mearusoasis bokte. Guollebivdi oažžu dás dieđu bivdobáikki sajjádaga birra, man mielde bivdobáiki lea namas ožžon, ja de diehtá maid man guovllus bivdobáiki lea, namalassii Láirájoga njálmmis. Dasto ferte guollebivdi diehtit bivdobáikki vihtaniid, nu go dán ovdamearkkas ahte *Láhtačohká galgá Láirájohkii* ja *Láhtanjárga Borjjáslássái*.

Govus 8. Mearuslaktosiin ráhkaduvvon bivdobáikenamma Láiránjuorra.

Goalmmát vuohki laktit namaid nammačoahkkái lea **vuoddoasselaktosa** bokte, ovdamearka dás lea bivdobáikki nama *Lássánjuorra* mii laktása vuoddonammii *Stuorralássá*, ja nu ráhkadeaba dát guokte nama sierra nammačoahki. Go guollebivdi diehtá gos *Stuorralásis* lea, de diehtá maid bivdobáikki sajadaga. Dás viidáset ferte maid dovdat vihtaniid; *Láhtačohka Válborgállái* ja *Dealpu galgá oidnot birra Stuorralássá*.

Govus 9. Vuoddoasselaktosiin ráhkaduvvon bivdobáikenamma *Lássánjuorra*.

Dávjá lea jurddašuvvon ahte nammačohkiid ja nammaráidduid doaibma lea čatnat oktii geográfalaččat lagaš báikkiid namaid (gč Helander 2008: 43). Dákkár jurdda buktá millii ahte báikkit leat báldda bálddalagaid, muhto dieđusge lea váttis meroštallat man lahka lea lahka. Helander lea maŋit barggus (2015: 55) mudden lagaš báikkiid viidát geográfalaš guovlun. Lea dieđusge váttis meroštallat gokko lagaš báikki rádjá manná, muhto bivdobáikkiid oktavuodas ii dárbbas báiki báikki lahka vaikko gullá ovttá nammačoahkkái. Ovdamearkka dihte bivdobáikenamma *Máttavárnuorra* lea 10–15 km eret vuoddonama báikkis *Máttavárri*, ja maddái dain eará báikkiin mat gullet nammačoahkkái. *Máttavárnuoras* lea maid vihtan mii muitala Máttavárrái gullevašvuoda, go nuppi vihtanis dadjo *Máttavárri Gusnjunnásii*. Dasa lassin lea Máttavárri mihtilmas várra mii oidno viidát.

5.2 Namat mat eai gula nammačohkiide

Dán oasis guorahalan guovtteosat namaid mat eai gula nammačohkiide.

5.2.1 Namat olbmo nama mielde

Ádjánjuorra ii leat gal dieđusge njuolga biddjon olbmo nama mielde, muhto mun välljen goit dan bidjat bivdobáikin mii leat nammaduvvon olbmo mielde. Mu diehtoaddi mielde lea

njuorra gohčoduvvon Petrus-nammasaš ádjá mielde, gii lei boares olmmoš gii šattai bajás Rissebávttis. Nammaoasit lea dás *áddjá + njuorra*. Ádjánjuorra lea olggobealde ja davábealde Geassánjuora, Návdesullo vuostá. Das leat vihtanat *fyra Vieranjárggas Stuorralássái ja Luhkkáváhki*.

Beahkánjuorra ja ***Per-Mikkelnjuorra*** leat buohtalasnamat seamma bivdobáikkis. Mu diehtoaddi dadjá ahte Beahkká/ Per Mikkel Utse gávnnaí dán njuora, mii lea buorre bivdobáiki ovttá olbmui. Njuorra lea uhci, muhto čieŋal, ja lea buorre diksobáiki. Nammaoasit leat *Beahká (Per-Mikkel) + njuorra*. Piera Mikkel gohčodedje maid Beahkáid Beahkká, vai sáhtte earuhit Beahkáid; Skikka Beahká, Njuoska Beahká ja Ásá Beahká.

Vihtanat leat *Girku Áldii* ja *Heik-Heandarát visti transformátori*. Nubbi vihtan lea boares *visti Suovvejogas Gusanjunnásii* ja *Gazzanjárga Áldačohkkii*. Goalmmát vihtán lea *Álda girku* ja *Gáđa Pier Juhán visti Stiinnáid Elle vistái*.

Duodjánjuorra lea gáddeguoras Háškasullos davás, Bálddesgeađggi ja Noaidegeađggi gaskkas, das eai leat muđui vihtanat. Bivdobáikkis lea almmáiolbmo namma *Duoddjá* geavahuvvon ja nammaoasit leat *Duodjá + njuorra*.

Guivvanjuorra ja ***Guivvenjuorra*** leat váriánttat seamma bivdobáikkis, goalmmát variánta lea *Guivvaoaivnjuorra*. Vihtanat leat seamma go *Guivvaoaivnjuoras*. Nammaoasit leat *Guivva + njuorra* dahje *Guivve + njuorra*.

Lagercrantz (1939: 346), namuha *Guivi* almmáiolbmo namman. Namma goit ii leat dálá áiggis šat oahpis. Aikio (2017: 97) čállá maid ahte namma *Guivi* lea leamaš almmáiolbmonamma, muhto ahte ii leat vejolaš gávdnat sáni mearkkašumi ja álggu.

Ivvárnjuorra ja ***Reahpennjuorra*** leat buohtalasnamat seamma bivdobáikkis. Nammaoasit leat *Ivvár + njuorra*. Várjjagašsuopmanis lea otnon genitiiva, mii lea dábálaš nuortasuopmaniin . *Ivvárnjuoras* leat vihtanat *Reahpenlássis Garrugurrii* ja *Giiságáisá Vulloš Ándii*. Eará vihtan galgá leat *Boazooaivi Áldii*.

Mávnnosnjuorra lea guhkedáleš njuorra Albmánjárgga davábealde, manná Láhtanjárgga vuostá. Nammaoasit leat *Mávnnos + njuorra*. Seamma go *Ivvárnjuoras* de Várjjagašsuopmanis ii gulla genitiiva *a*, ii ge genitiiva hápmi *Mávdnosa*.

Dikkásnjuorra ja ***Gaskanjuorra*** leat namat mat čatnasit sohkanaamaide Dikkanen ja Gaski. Mu diehtoaddit dadjet ahte soga boarráseamos almmáiolbmot dávjá gohčodit *Dikkás* ja *Gaska*.

Dikkásnjuorra lea gohpis siskkobealde Juvriid, ja lea maid luossabivdinbáiki. Das eai leat eará vihtanat dovddus. Nammaoasit leat *Dikkás + njuorra*. Várjjat suopamana mielde mearusoašis lea oanehis hápmi nuppi stávvala vokála haga.

Gaskanjuorra lea dorski ja sáiddi bivdinbáiki, maid Gaska-joavku bivddii njuoras earenoamážit čakčat. Njuora namas lea Iskko Sámmol, Samuel Isaksen Gaski namuhuvvon. Ain otná beaivve bivdá nisu gii das ássá lahka dán njuora. Nammaoasit leat *Gaska + njuorra*. Vihtan lea *Gaskavisti Storraváhkái*.

5.2.2 Namat mitalusaid mielde

Lávženuorra lea buohtalasanamma namain *Storranjuorra* ja *Fávlenjuorra*. Rávttbeali olbmot gohčodit dan *Fávlenjuorra* dahje *Lávženuorra*. Ándaraš Uvllá Márte lea mitalan mu diehtoaddái manne njuora gohčodit Lávženuorran:

Lei muhtin almmái bivdimin jiekŋarávddas. Lei herggiin ja gerresiin. De bieggagođii ja doddjogođii jiekŋa. Hoahpus fertii luoitilit lávžžii (lei bivdimin lávžžiin ja vuogga lávžegeažis) ja njuiket gerresii ja doapmat gáddái. Das manŋá álge njuora gohčodit Lávženuorran.

Nammaelemeanttat leat dás *Lávže + njuorra*. Vihtanat leat seamma go *Fávlenjuoras*.

Skárfanjuorra lea uhca njuoraš olggobealde Heartagietti. Bivdobáiki lea gáddeguoras ja das eai lea vihtanat. Nammaoasit leat *skárfa + njuorra*.

Skárfanjuorra galgá leat buorre sáidebáiki ja ovddeš áigái suohkanuohttebáiki. Nama birra mitaluvvo ahte namma vuolgá das go doppe lea ceggeš man alde skárfa čađat čohkká.

5.2.3 Namat hámi mielde

Gárgonjuorra lea uhcit bivdobáiki Juvriid vuonabealde. Báiki daddjo buorre guollebáikkiin. Nammaoasit leat *Gárgu + njuorra*. Vihtanat leat *Storra Juvrrit Buodgenjárgii* ja *Storralássá Albmánjárgii*.

Geadgenjuorra lea guhkes njuorra gos bivdet dorski ja sáiddi, ja dáppe lea buorre guollebáiki, giđđat dorskefierbmebáiki, ja guolli čoahkkana dan čohkkii mii doppe lea.

Nammaoasit lea *Geadge + njuorra*. Bivdobáikkis leat goit golbma vihtanmálle, vuosttaš lea *Fuoitnjárvisttit suologeahčai* ja *Sirdagohppi Spiikárgáisái*, nubbi vihtan lea *Guovllooavvit Forfáנגgar govadahkii* ja *Hánoaičohka (Skihkke Elle visti) Henddágáisái*, ja goalmát vihtan lea *Forfáנגgár (roggi veahá ovstta bealde)* ja *Spiikárgáisá Hánoaivvi buohta*.

Uhcanjuoraš lea Beahkánjuoras vutnii. Nammaoasit leat *Uhca + njuorra*. Vihtanat leat *Oardanjunis Fritsa vistái Njárgga buohta* (Ceavccageadggenjárga).

5.2.4 Namat sajadaga mielde

Fávlenjuorra lea buohtalasnamma namain *Lávženjuorra* dahje *Stuorranjuorra*, mii lea okta ja seamma bivdobáiki. Rávttebeali olbmot dadjet *Fávlenjuorra*. Namas leat nammaoasit *Fávle + njuorra*. Das lea gáttebealde vihtán *Lahtačohka Válborgálli geahčai* ja mearabealde vihtán *Stivran galgá čáhcái guoskat, ii giddanit njárgii*.

Guovdanjuorra lea Stuorruvuona siste ja lea buorre bivdobáiki. Das leat nammaoasit *Guovda + njuorra*. Das leat golbma vihtanmálle, vuosttaš lea *Appošborvisttit vuonat suologeahčái*, nubbi lea *Giiságáisá Vulloš Ándii* ja *Duorgooaivi Garrugurrii*, ja goalmát lea *Dieváidgaska Hánoaivái* ja *njuolga fávlái Reahpenis*.

5.2.5 Namat áiggi mielde

Ođđanjuorra lea guovtti bivdobáikki namma, ja dát fenomena dáhpáhuvvá dušše dán ovttá háve mu materiálas. Dát bivdobáikkis leat viehka guhkkálagaid, nubbi lea Stuorruvuona njálmmis ja nubbi fas Juvruvuona njálmmis. Dat *Ođđanjuorra* mii lea siskkimusas lea Viernjárggas olggos, Leštonjuoras fávlái. Dás lea vihtánat *Guovloaivi Gahpparassii, nuppe beali vihtan lea seamma go Beahkánjurri; Boares visti Suovvejogas Gusanjunnásii*.

Nubbi *Ođđanjuorra* lea Mávnnosnjuora ja Dikkásnjuora gaskkas. Dás ferte namuhit ahte Sihke Mávnnosnjuorra ja Ođđanjuorra leat boastut merkejuvvon kárttas mii čuovvu girjji *Fiske, fangst og tradisjonell kunnskap i indre Varanger* (Nilsen 2010), go kárttas lea Ođđanjuorra merkejuvvon dakko gokko Mávnnosnjuorra lea, ja Ođđanjuorra ii leat obba merkejuvvon ge. Mávnnosnjuorra lea boastut merkejuvvon Mahkgohppái. Bivdobáikkis leat

vihtanat luddejuvvon stuorra geađgi *Albmánjárggas Stuorra Juvrriid meattá*. Nammaoasit leat guktuin *Odda + njuorra*.

5.2.6 Namma guoli mielde

Diksonjuorra lea uhca njuoraš Máttavárnjuora ja Čiestenjuora gaskkas. Bivdobáikkis bivdo dorski, sáidi ja diksu. Nammaoasit leat *Divsso + njuorra*. Bivdobáikkis leat guokte vihtana nubbi lea *girku Áldii* ja *Ceggeš Torbjørn Johansen vistái*. Nubbi lea fas *Geavrrit Stuorit Skierrenjárgii* ja *Guovlla ihtin*.

5.2.7 Čadačuovgameahttun namat

Bođusjuorra lea uhca njuoraš Unjárnjuora ja Ruŋngu lahka, Suologeaži ja Viernjárgga gaskkas, lagat Viernjárgga.

Njuoras lea geađgebodni, guolásteaddji Odd Ingvald Lam dadjá ahte Vilfred Noste oakkui čadat dás, “ii lean goassige bomtuvra”. Njuorra lea ain buorre guollebáiki giehtaváđuin. Bivdobáikkis leat nammaoasit *Bođus + njuorra*. Dás eai leat bohtán vihtanat dihttosii.

Qvigstad (1920:18) namuha *bođu-sáni* ja čilge dan *'avsondret, uvedkommende'*. Son oaidná dán nammaoassin mii geavahuvvo hámis mii orru genitiiva ovttaidlohku ja gávdno dušše mearusoassin. Son čállá ahte *”De gjør tjenste som attributive adjektiver til å betegne en tilstand”*.

Geassánjuorra lea bivdobáiki Vierenjárgga davágeahčen. Bivdobáikkis leat nammaelemeanttat *Geassá + njuorra*. Mearusoassi *Geassá (geasis)* ii leat šat dálá Unjárgga sámegeielas dovddus ja mun anán dan čadačuovgameahttumin bivdobáikenama oktavuodas vaikko Konrad Nielsen merke ahte sátni máksá *'krave på sommerseletøy'*, ja Lagercrantz (1939: 289) merke ahte sátni gávdno Unjárggas. Aikio (2017: 86) čállá ahte *geassá-* sajis geavahuvvo buohtalasnamma *geassi-*, muhto dákkár variánta ii leat geavahuvvon bivdobáikenamas. Vihtan lea dás *fyra Viernjárggas* ja *fyra Ceavccegeađggenjárggas*.

5.2.8 Lavtてkeahates namaid oppalaš geahčastat

Dán guorahallamis leat 22 guovtteoasat bivdobáikenama mat eai gula nammačohkiid laktosiidda. Dát dahká 29 % olles materiálas, namalassii lagabui goalmmádasoassi. Mearusoasi navdinákka mielde juohkásit dát namat logu mielde čuovvovaččat:

Navdinágga	Lohku
Olbmo namma	10
Muitalus	2
Hápmi	3
Sajádat	2
Áigi	2
Guolli	1
Čadačuovgameahtun	2

Tabealla 3. Lavtてkeahates namaid juohkáseapmi.

Logut dás bajábealde čájehit ahte eanaš namat, mat eai gula nammačohkiide, leat navdon olbmuid namaid mielde. Dán lohku lean maid váldán fárrui *Ádjánjuorra* go das lea mu diehtoaddi mielde nu čielga čujuhus vissis olbmui. Dán logus leat maid mielde nammavariánttat nu go *Guivvanjuorra* ja *Guivvenjuorra* ja *Beahkánjuorra* ja *Per Mikkel njuorra*.

Bealli dáin olbmonamain mat leat mearusoassin bivdobáikenamas čujuhit olbmuide geat leat dihtosis nama mielde, muhto eai leat šat eallimin. Ovdamearka dás lea *Gaskanjuorra*, go lea báikkálaš olbmuid gaskkas vejolaš dadjat gii dát olmmoš lei. Buot olbmonamaid gullevašvuoda ii leat vejolaš čilget. Lea maid vejolaš ahte bivdinbáikkit leat molson nama, nu ahte namma mii dál lea, lea gulastuvvan muhtumii gii doppe lávii bivdit. Fuomášahtti lea maiddái ahte dákkár namat eai gula nammačohkiide.

Buot bivdobáikenamat main lea persovdnanamma mearusoasis leat logi 75 namas mii dahká 13 %. Valtonen (2014: 407) lea gávnahan ahte davvisámegiela eatnamiid namain lea čieža proseanta namain main lea persovdnanamma. Dás ii soaitte oktasaš buohtastahttinvuoddu, go Valtonen (2014: 316) materiálas lea ovdamearkka dihte ovttaoasat namma *Mávna* maid son navdá variántan *Mávnos* ~ *Mávnos* namas. Dulkon dan goit ge nu ahte lea vejolaš oaidnit man guvlui lohku hállana.

Olbmonamat mat leat mearusosiin leat dušše almmáiolbmonamat. Maiddái Valtonen (2014: 317) lea gávdnan uhcán nisssonolbmuid namaid su davvisámegiela ja anárašgiela materiálas. Nisssonolbmot dáidet gal bivdán meara, muhto sáhttá leat nu ahte dat eai leat ieža gávdnan guollebáikki, ja nu ii leat namma biddjon sin mielde.

Dávjá lea juoga muitalus olbmuid birra čadnon bivdobáikkiide main leat persovdnamamat. Muitaluvvo gii lea gos bivdán ja gean namma lea biddjon bivdobáikái. Leat maid dieđusge ovdamearkkat gos olbmot leat dávjá bivdán ii ge sin namma adno bivdobáikenamas, nu go Vilfred Noste bivddii Bođusnjuora.

Guokte bivdobáikenama dán joavkkus leat goit čatnasan muitalussii mii goabbat láhkái addá navdinákka. Vuosttaš lea muitalus skárffa birra mii čohkkái ceggeš alde, ja namma *Skárfanjuorra* galgá das čuožžilan. Nubbi lea almmái gii bivddii lávžžiin ja fertii hoahpus dan bálkestit go jiekŋa doddjogođii. Muitalus nama mielde lea maid darvánan *Noaidi-* nammasaš bivdobáikái, muhto mun lean dan válljen guorahallat ovttaoasat namaid vuolde go dat lea dat namma mii dábaleapmosit geavahuvvo.

Dasto leat golbma bivdobáikenama mat čujuhit bivdobáikki hápmái, *Gárgonjuorra*, *Geađgenjuorra* ja *Uhcanjuoraš*. Dát njuorat muitalit mearrabotni ja viidodaga birra. Guokte eará njuora fas muitalit sajádagas, namalassii *Guovdanjuorra* ja *Fávlenjuorra* mat muitalit gokko bivdobáiki lea mearas, ahte dat lea dadjat gasku vuona.

Mearkkašahtti lea ahte leat guokte bivdobáikki main lea namma *Ođđanjuorra*. Mu diehtoaddi ii daja dan nu imašin go ovddeš áigái ii lean ekkolodda, olbmot mihtidedje meara čieknodaga giehtaváđuin dahje báttiin, ja nu gávdne njuora ja bidje dasa nama. Bivdobáikkit goit eai leat ođđasat, dat leat gávdnon nu guhká go mu diehtoaddit muitet.

Dušše ovttá bivdobáikki nama duohken lea guolli navdinággan, namalassii *Diksonjuorra*. Diksu lea bivdojuvvon miehtá vuona, de dat ferte mii nu ge mihtilmas dán bivdobáikkis mii guoská dán guollešládji. Lea vejolaš ahte dán uhca njuoras lea soames goddán nu bures divssuid ahte guollenamma bázii dohko. Diksu lea muđuid dat guolli, maid olbmot jearahit danin, ahte guollegáhkuid ja ” fiskebálluid” ráhkadit. Go guollenamaid eai leat bordán bivdobáikkiide lea várra sivva dasa ahte guollesánit ledje nu dábálaččat, ja daid birra lei juo muđui nu ollu sáhka ahte dakkár namaid ii gánnát bidjat namman. Namma galggai nu mihtilmas ahte dan vurke millii.

Loahpas leat velá guokte bivdobáikki main lea veadjemeahttun gávdnat navdinákka. Bivdobáikenamat *Bođusnjuorra* ja *Geassánjuorra* leat čađačuovgameahttumat.

Namas *Bođusnjuorra* lea dieđusge vejolaš ahte olbmot gehčče *Unjárnjuora* ja *Runggu* dakkár bivdobáikin mat ledje nu lahkalaš ahte olahii guktuid bivdit oktanaga. Bođusnjuorra gárttai de uhca bivdobáikkáš dán guovtte báikkis veahá bođubealde.

Aikio (2017: 86) namaha ahte *Geasis ~ Geassájohka ~ Geassejohka* lea johkanamma Deanus ja Guovdageainnus, ja ahte dán namain leat duddjojuvvon eará čázádagaid namat. Namma *Geassánjuorra* gullá čielgasit čázádatnamaide, muhto dan navdinákka ii leat dálá áiggis vejolaš oaidnit.

5.3 Ovttaoasat bivdobáikenamat

Mu materiálas gávdnojit gávccii bivdobáikki nama mat lea ovttaoasat namat, namalassii *Gahčahat*, *Gáškkut*, *Njuorra*, *Noaidi*, *Runggu*, *Rávdnji*, *Skihčči* ja *Skállá*. Dat dahká 6 % buot namain mu materiálas. Buohtastahttin dihte, de namaha Thor Frette (1975: 110) ahte 10 % sámi báikenamain leat ovttaoasat namat, Valtonen (2014: 406) mielde ovttaoasat namaid lohku davvisámegiela namain lea 6 %.

Bivdobáiki ***Gahčahat*** lea informántta mielde bivdinbáiki gos liinnain bivde divssuid. Báikki gávdne go vulge Buvrrenjárggas ja manne váldovihtanii *Njárgii Stállu* ja de suhke dan mielde davás. Bivdobáikkis lea ge varierennamma *Njárgii Stállu*. Lagercrantz mielde lea gahčahat ceahkki gos mearrá báifáhkka čiekŋu, ja son buktá ovdamearkka Unjárggas ”fierbmi nogai ovdal go gahčahaga rádjái bođiimet” (Lagercrantz 1939: 234). Gahčahat lea báikkálaš sámegiela ain geavahas luondunamahussan. Gahčahat sáhtta leat mángga sajis, muhto ii namman. Gahčahat gávdno ovdamearkka dihte Čuosoairittus ja maiddái Reahpenlássás olggos, Suoidegurnjuoras njuolga rastá, muhto dáppe ii geavahuvvo namman, muhto daddjo ovdamearkka dihte ”bivdii gahčahagas Čuosoairittus”.

Gáškkut lea geađgás báiki Várjavuonsullo vuonabealde. Gáškkuid siskkobealde lea coaganas, ja mu informánta diehtá doppe bivdit sáiddi ja finddára. Maiddái báldáid lávejedje čugget dás geasset go bálddis manai coahkásii.

Namma lea eanetlogus, ja dan mearkkašupmi ii leat šat dihtosis. Sátnegirjjiid mielde maid ii leat vejolaš gávdnat dasa mearkkašumi.

Njuorra lea namma mii lea elliptalaš namma *Unjárnjuorra* bivdobáikkis. Lean gullan dušše olbmuid, geat ášset lahka dán bivdobáikki, geat geavahit appellatiivva *Njuorra* namman. Namma lea olbmuid oahpis, ja dihtet hui bures guđe báikkis lea sáhka.

Bivdobáiki lea mu informánttaid mielde leamaš juo dološ rájes buoremus sáidenjuorra obba Várjavuonas, de dán bivdobáikki eai leat dušše olbmot bivdán geat ášset dás lahka. Maiddáí olbmot geat ášset nuppe bealde vuona, ja vierroolbmot leat bivdán dás. Sidjiide lea namman leamaš *Unjárnjuorra*. Dán bivdobáikki vihtanat leat seamma go Unjárnjuora vihtanat.

Noaidi-nammasaš bivdobáiki lea ožžon namas mitalusas Ándaras Uvllá Uvllá birra gii vulggii bivdit borjjasfatnasiin. Son válddii gávccii stuorra vilges geađggi govadagas treaggan, ja čanai daid dan čohka coagalmassii, mii lea olggosoidnit dego skihččebátni. Das son heaŋgái beaivvi miehtá ja noaidui alcces várppa. Bivdobáikki buohtalasnamat leat *Noaidenjuorra*, *Noaideskihčči* dahje dušše *Skihčči*.

Noaidi lea sátni mii ii gula topográfalaš appellatiivvaide, muhto lea sátni mii mitala vassis olbmuid máhtus ja guovtteguolmmátvuodas.

Rávdnji lea Qvigstad (1944: 57) mielde '*strøm*'. *Rávdnji* lea buohtalasnamma namas *Fuoitnjárrávdnji* mas lea dáhpáhuvvan mearusoasi ellipsa. Bivdobáiki lea baskkes nuoris gos čáhci golgá Mieskavutnii olggos sisa dađi mielde go čáhci coahku ja ahcá, ja dát čáhcejohtu ráhkada rávnnji goabbat guvlui. Báiki lea coahki fierváčázis, nu coahki ahte ceggeš lea biddjon vai fatnasat eai guoskka bodnái.

Ruŋgu lea bivdobáiki mii manná čielgin *Unjárnjuoras Várjavuonsullui*. *Ruŋgu* lea sátni mii dán áigái ii leat šat nu oahpis, muhto sátni geavahuvvo ain báikkálaččat ealli goruda birra, ja maiddáí vistebirrasa birra, ovdamearkka dihte jus lea sáhka hirsavistti birrasis.

Konrad Nielsen (1979: 329) mielde *ruŋgu* lea '*skrotten av et dødt dyr (likegyldig om det er slaktet eller kommet av dage på annen måte); slakt uten hode og føtter, også; grovt uttrykk om menneskekropp*'. Son namuha maiddáí dadjanvuogi *čáhce-ruŋgu*, mii galgá leat seammá go čáhcerumaš. Viidáset čilge sáni čáhcerumaš '*oppblåst kropp (ikke naturlig fedme)*' (Nielsen 1979 s.v *ruŋgu*, *čáhceruŋgu*).

Qvigstad (1944: 60) čilge *ruŋgu* dán láhkái: '*Steil fjellvegg (gjerne fremoverlutende og ubestigelig)*'. Čilgehus lea su mielde vižžon Ivvárstádik báikkis, dárogillii Ibestad ja dás bohtá ovdan eará čilgehus go eará sátnegirjjiin. Aikio (2017: 153) geavaha Qvigstad čilgehusa ceakko várrevilttiid birra go čilge báikenama *Ruŋgu Máтта-Romssas*.

Maiddá *Ruŋgu*-nammasaš bivdobáikki lahka gávdnojit namat dego *Ruŋgonjárga* ja *Ruŋgogohppi* mat leat Viernjárgeaži davábealde gos ceakkobávttit gahččet merrii. *Ruŋgu*-sáni mearkkašumi lea váttis diehtit bivdobáikenama oktavuodas, muhto mun lean liikká välljen dan dulkot rumašin.

Skállá lea stuorra bivdobáiki mii álgá aiddo Unjárgga mearrarájás ja manná Buodggáid vuostá. Báikki buhtalasnamma lea *Juvraskállá*, go bivdobáiki lea *Juvrriid* olggobealde. Dán bivdobáikenamas lea dáhpáhuvvan mearusosi ellipsa, mearusosi *Juvra* lea jávkan ja vuodđooassi *Skállá* lea báhcan namman.

Skállá-sátne gávdno maid vejolaččat Unjárggas namalassii *Skálnjuovčča* mii lea namma váris máttabealde Dierggejávri. Namma maid gávdno aláš dahje várrenamman viđa gielddas Nuorta-Finnmákkus, ja maiddá jeaggenamman Máttá-Várjjagis (Nordatlas s.v. *Skálnjuovčča*).

Skihčči lea bivdobáikki mas leat nammavariánttat *Noaidi*, *Noaideskihčči* ja *Noaidenjuorra*. Namas *Noaideskihčči* lea dáhpáhuvvan mearusosi ellipsa go namas *Skihčči* lea vuodđooassi báhcan.

Báiki lea olggobealde Heartagietti, ja lea coagan dan láhkái ahte lea čohkka mii bohtá mearrabotnis. Das lea gáttebeale vihtán *Skikkaid visti gitta Stuorralássás* (galgá oidnot Stuorralássá geažis) ja mearabeale vihtán lea fas *Stivran Njárgga geahčái* dahje nuppe láhkai vuosttaš Stivran Viernjárgii gitta.

5.3.1 Ovttaoasat bivdobáikenamaid oppalaš geahčastat

Oppalohkái lean mun gávdnan gávccii ovttaoasat bivdobáikenama. Namat leat *Gahčahat*, *Gáškkut*, *Njuorra*, *Noaidi*, *Rávdnji*, *Ruŋgu*, *Skihčči* ja *Skállá*. Measta buot namat leat čađačuovgit, earret go namma *Gáškkut*, mii lea čađačuovgameahttun goit otná giela vuodul.

Sámegielas sáhttet ovttaoasat báikenamat leat homonymat, jus dain homonymalaš appellatiiva mii lea seamma go báikenamma. Dákkár namat sáhttet leat topográfalaš appellatiivvat, muhto maiddá eará appellatiivvat geavahuvvojit (Helander 2008:41, 2015:53).

Sátne-semanticálaččat lea hui bures vejolaš gávdnat mearkkašumi topográfalaš appellatiivvain *gahčahat*, *njuorra* ja *rávdnji*, mat leat ain dálá gielas produktiivvat. Go dát appellatiivvat leat báikenamat, de lea *namma* mii individualisere báikki, ii ge daid sisdoallu

(Zilliacus 2002: 158; Helander 2008: 38). Zilliacus (2002: 170) oaivvilda ahte namman geavahuvvo dat maid nammaaddit ja nammageavaheaddjit leat dulkon dilálašvuodas. Namma lea oassin sin nammasystemas ja doaibmá dan siste (Zilliacus 2002:155). Namat *Gahčahat*, *Njuorra* ja *Rávdnji* sáhttet de doaibmat bivdobáikenamaid vuogádaga siste namman, vaikko leat ge muđuid topográfalaš appellatiivvat. Nammageavaheapmi čatnasa dan kontekstii maid bivdu ja bivdobáikenamat gáibidit.

Ovttaoasat báikenamain sáhttá geavvat ellipsa, ovdamearkan dasa sáhttá leat bivdobáikenamma *Noaidi*, mas leat buohtalasnamat *Noaidenjuorra* ja *Noaideskihčči*. Namma lea čađačuovgi go appellatiiva *noaidi* lea oahpis dán áiggi, maiddái báikenammaoktavuodain, nu go ovdamearkka dihte namas *Noaidečearru* Várnjárggas. Maiddái das lea konteksta guovddázis dan dáfus ahte lea sáhka bivdobáikki *Noaidi* birra, ii ge makkár ge eará *noaidi* birra. Eará ovttaoasat namat mu materiálas, nammalassii *Njuorra*, *Rávdnji*, *Skihčči* ja *Skálla* leat maid elliptalaš namat.

Báikenamaid oktavuodas leat metaforat dávjá geavahuvvon govvidanvuohkin, earenoamážit leat olbmo rumašoasit govahallon eatnamiid bokte. *Ruŋgu*, *Skihčči* ja *Skálla* gullet dákkár sániide main bivdobáikkiid navdinággan lea geavahuvvon metafora, mii čujuha juoga huksehussii, leš dál olmmoš, ealli dahje visti. Ainiala ja earát (2012: 77) gohčodit dákkár nammabidjanvuogi assosiatiivva nammadeapmin. Báikkit leat ožžon nama gaskkalaš namahusas, mii muhtun láhkái govahallá báikki hámi ja geavaha metafora báikenamas.

Nammasantihkalaččat lea maid vejolaš hámi bokte gávdnat navdinákka namaide *Gahčahat*, *Njuorra* ja *Rávdnji* go daid sajádat olbmuid kognišuvnnas lea viehka čielggas go dat ovdanbuktet bivdobáikki dovdomearkka luonddunamahusaid bokte.

5.4 Bivdobáikenamat ovttaoasat namaid vuodul

Mu bivdobáikenammačoakkáldagas leat 7 nama mat leat ráhkaduvvon ovttaoasat nama vuodul. Dát dahká 9,3 % buot bivdobáikenamain. Dain namain leat vihtta nama ráhkaduvvon eará ovttaoasat namaid vuodul mat leat ovttaidlogus, ja guokte nama mat leat ráhkaduvvon ovttaoasat namaid vuodul mat leat mánggaidlogus. Ovttaidlogu ovttaoasat namaid vuodul leat namat *Čiestenjuorra*, *Forfánjárgnjuorra*, *Noaidenjuorra*, *Noaideskihčči* ja *Reahpennjuorra*.

Čiestenjuorra lea Čiesti-nammasaš bávtti oidnosis. Ieš njuorra lea čielgi, buorre sáidenjuorra ja buorre giehtavađnjuorra. Nammaoasit leat Čieste + njuorra. Vihtanat leat *Guovllaoaivi čáhcai* ja *Áldda girkui*, dalle lea sullii guovdu njuora.

Aikio (2004: 24) navdá nama Čiesti sámi substráhtanamman. Dán nammii ii leat dálá gielas vejolaš navdinágga.

Forfángárnuorra lea nuorttabealde *Forfángára* mii lea bákhti sulloboatkas Várjjavuonsullos. Gohppi bávtti lahka lea *Biešgohppi* danne lea ge *Forfángárnuorra* buhtalasnamma *Biešgohpnuoras*. Sáhtá dieđosge govahallat bohtá go Forfángár namma dárogiepla sánis *for-fang*, mii máksá 'fortred, skade' (Skaard s.v. *forfang*), vai lea go das mihkkege oktavuodaid *Forfang*-sohkanammii. Diehtoaddi mielde galgá gávdnot Forfángár namma maiddái Sáttováris. Bivdobáikki nammaoasit leat *Forfángár + njuorra*. Vaikko Forfángár-namma sáhtá leat loatnasátni dárogielas, de doaibmá dat bures sámegeielas, orru ahte lea sámáiduhhton –ár-suffiksain.

Noaidenjuorra ja **Noaideskihčči** leat buhtalasnamat *Noaidi* nammasaš bivdobáikkis. Ovttaoasát bivdobáikenamas *Noaidi* lea dáhpuhuvvan epeksegesa go dása lea lasihuvvon appellatiiva *njuorra* dahje appellatiiva *skihčči*. Epeksegesa doaibma lea čilget dahje aiddostahttit appellatiiva bokte makkár báiki lea ságas (Helander 2016: 43). Dán oktavuodas dárkilmastá bivdobáikki hámi. Nammaoasit dain njuorain leat *Noaidi + njuorra* dahje *Noaidi + skihčči*.

Reahpennjuorra lea seamma bivdobáiki go *Ivvárnjuorra*, ja vihtanat leat ge seamma. *Reahpennjuorra* lea dorskebáiki, uhca njuoraš Reahpenjoga njálmmi vuostá. Nammaoasit leat *Reahpen + njuorra*. Reahpennjuorra gullá nammačoahkkái *Reahpengáisa*, *Reahpengohppi*, *Reahpenlása*, *Reahpen* (ássanbáiki) ja *Reahpen* (*johka*).

Guokte nama *Ávekiidnuorra* ja *Juvraskálla* leat duddjojuvvon namain main leat vuoddonamat mánggaidlogus.

Ávekiidnuorra lea bivdobáiki sullo lahka man namma lea *Ávekat*. Sullos lea fyra, mii lea mánggaid bivdobáikki vihtanin. *Ávekiidnuoras* leat vihtanat *Oardenjunnášgeahči fyrii* ja *fyra Unjárgeaži vuostá*. Bivdobáiki čiekŋu vutnii guvlui ja lea finddár- ja áhkubiddobivdobáiki. Informánttat dadjet dán duolva báikin go ovsttán bieggá. Bivdobáikkis lea maid buorre sáiddiid uštit ja firpmiin bivdit báldáid čiekŋaleamos báikkis Várjjavuonsullo suologeazi ja fyra gaskkas.

Bivdobáikki vuoddonamma lea eanetlogus, vaikko eanetlogu navdinágga ii leat áddehahtti dálá gielas (Helander 2008: 39). Namas leat nammaoasit *Ávekat + njuorra* mat vuoddoasi laktosa bokte buktet nama *Ávekiidnjuorra*, mas mearusoasi rievdá genitiiva mánggaidlohkui. Mu materiálas lea dušše dát okta namma *Ávekiidnjuorra* mas oainnán dákkár rievdadeami. Maiddái Valtonen (2014: 407) lea gávnahan ahte eanetlohku hárvve ilbmá nammaoassin mearusoasis su davvisámegiela materiálas.

Helander (2008: 207) árvala ahte namma *Ávekat* lea vejolaš substráhttanamma dahje suorggiduvvon appellatiivvas *áhpi*.

Juvraskállá lea stuorra coagalmas čielggi hámis mii vuolgá Juvriin gitta Buodggáide ja lea buorre reabbá bivdobáiki. *Juvraskállá* leat nammaoasit *Juvra + skállá*. *Juvraskállá* lea seamma báiki go *Skállá*. *Juvraskállá* vuoddonamma lea *Juvrrit*, mii lea gáddesuolu Juvravuona davábealde. Aikio (2017: 112) čállá ahte *Juvra-* ja *Juvrrit* leat dovdameahhtumat mearkkašumi ja álgovuoddu dáfus. *Juvraskállá* gullá maid seamma nammačoahkkái go *Juvravuonjuorra*.

5.5 Vihtanat bivdobáikenamman

Bivdobáikkiid namaid gaskkas leat guokte nama, *Stálu ihtin* ja *Njárgii Stállu*, mat leat namahuvvon vihtaniid mielde. Vuoddonamma *Stállu* lea dás guovddážis, *Stállu* lea várri bajábealde *Murggiid* ja *Gahpparasa*, ja gullá nammačoahkkái mas lea maiddái *Stálojohka*.

Várri *Stállu* geavahuvvo váldovihtánin go das leat guokte vihtansárgá mat mannet várís vutnii. Nubbi gohčoduvvo ge *Stálu ihtin*, ja nubbi fas *Njárgii Stállu*. Bivdobáikkid leat namahuvvon dáid váldovihtaniid mielde.

Stálu ihtin lea bivdobáiki davábealde Várjavuonsullo. Mu diehtoaddi lávii dán bivdobáikkis bivdit divssu liinnain čakčat Rámmet Ánddiin. Ánde lávii dadjat ”suga Stálu ihtimii”, ja nu manaiga dohko. Bivdobáikkis galggai *Stállu* oidnosis obba áiggi, ja galggai vári njuni doallat čalmmis go suhkagođii davábealde Skierrenjárgga, mii lea Várjavuonsullos, vutnii guvlui. Dán bivdobáikki vihtan lei ge *Stálu ihtin* ja *Skierrenjárga davábealde Várjavuonsullo*.

Njárgii Stállu lea nubbi bivdobáiki mii lea namahuvvon váldovihtana mielde. Bivdobáikki galgaba Hendrihkká (Henrik Dikkanen) ja Ándde Piera (Anders Per Noste) gávdnan ja

bivddiiga findara dán báikkis guovvamánus. *Stállu* lea ge seamma várri mii dás bajábealde lea namuhuvvon, *Njárga* lea fas elliptalaš varierenamma namas *Ceavccageađgenjárga*, mii gullá nammačoahkkái mas leat namat *Ceavccageađgi* (ceggeš) ja *Ceavccageađgi* (ássanbáiki). Vihtanat leat *Njárgii Stállu Hendrihkká vistti buohta* dahje *Njárgii Stállu ja Roskku Mákká vistti Oardanjunnásii*.

Dát guokte bivdobáikenama čatnasit eará namaide sierranas málle mielde. Dábálaččat laktásit primáranama oasis juoga báikenammii, mearus-, olles- ja vuođđooasselaktosiid bokte, ja ođđa namma lea dávjá guovtteosat goallostuvvon namma, mas lea juoga topográfalaš appellatiiva mii čilge dan mihtilmasvuoda. Bivdobáikenamain *Stálu ihtin* ja *Njárgii Stállu* lea váddáset oaidnit dákkár laktinmálle, ferte maid geahččat makkár konteavsttas dat geavahuvvojit.

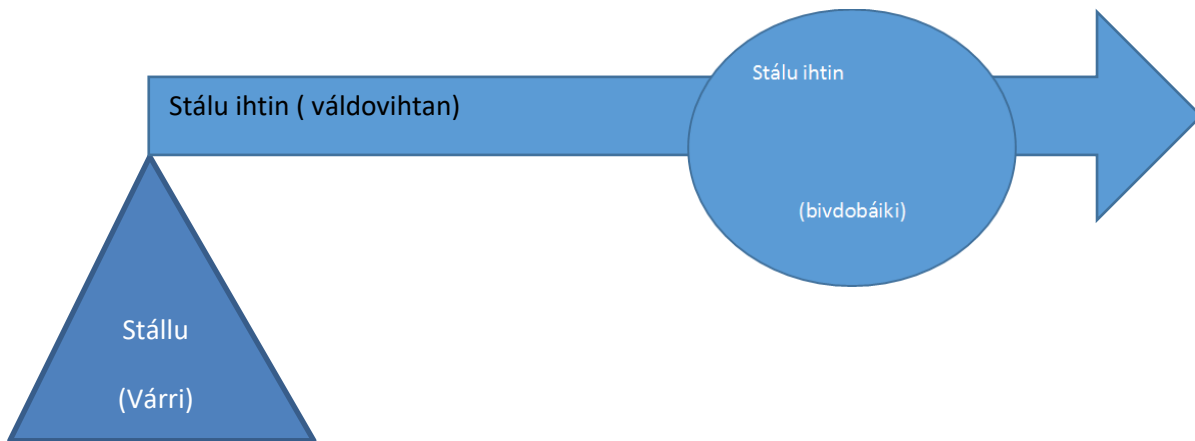
Konrad Nielsen (1979: 286–287) čállá giellaoahpastis ahte sámegielas ii leat čielga rádjá sátnegoallosteamii ja syntávssalaččat oktiičadnojuvvon sierranas sániid gaskkas. Son dadjá ahte maiddái preposišuvdna ja substantiiva sáhtta goallostuvvon nu go ovdamearkkas *badjel vári*, go lea sáhka sierranas luotta birra mii lea dábálaččat geavahuvvon. Liikká orru váttis daid bivdobáikenamaid bidjat laktosiid gaskii danne go namain lea eará hápmi go namain muđui.

Bivdobáikenamat *Stálu ihtin* ja *Njárgii Stállu* spiehkastit eará bivdobáikenamain danne go dat leat sihke vihtaniid namat ja bivdobáikenamat, ja dat orru nu ahte vihtana namma dat lea sirdásan bivdobáikenamman.

Helander (2008: 45) čállá ahte báikenamma lea monoreferentiála dan lahkái ahte dat cuoigu ovttá vissis báikki ja sisttisoallá vissis denotašuvnna. Jus seamma báikenamma dasto geavahuvvo eará báikkis, de lea namma ožžon ođđa denotašuvnna, ja lea ođđa namma. Nammaanu gohčoda son *onymalaš homonymiijan*.

Dávjá lea nu ahte luonddunamma sirdása ássannamman, nu go Helander (2008: 48) čállá báikenama *Unjárgga* birra. Homonymiija lea dás geavvan guovtte luonddunama gaskkas, ja konteaksta čuoldá nuppi nuppis.

Bivdobáikenamat *Stálu ihtin* ja *Njárgii Stállu* leat namat mat leat sirdasan váldovihtan-namas *Stálu ihtin* bivdobáikenamman. Namas *Stálu ihtin* lea denotašuvdna bivdobáiki, ja namas *Stálu ihtin* lea denotašuvdna váldovihtan. Váldovihtan leat dán oktavuodas báiki mii čuovvu vissis sárgá, nu go lean geahččalan govvet illustrašuvnnain vuolábealde.

Govus 10. Váldovihtana namma sirdása bivdobáikenamman.

Helander (2008: 47) mielde leat báikenamat, maid entititehta lea juo ovdal biddjon namman, metonymalaš sirddanamat. Aiddo dákkár nammasirdin ii leat dábalaš bivdobáikenamaid gaskkas Unjárggas, mas primáranamma sirdašuvvá eará entititehta namman. Buot báikenamaid gaskkas leat dušše dát guokte nama *Stálu ihtin* ja *Njárgii Stállu* main dát dáhpahuvvá.

5.6 Luonddunamahasat bivdobáikkiid namain

Bivdobáikkiid namain gávdná mu materiálas gávccii iešguđetlágán luonddunamahusa vuodđooasis, namalassii *gárgu*, *geahči*, *njuorra*, *njuoraš*, *rávdnji*, *riddu*, *skálla* ja *skihčči*. Dán kapihttalas guorahalan dušše daid luonddunamahusaid mat gávdnojit guovtteoasat namaid vuodđoosiin. Luonddunamahasat gávdnojit maiddái ovttaoasat báikenamain ja guovtteoasat bivdobáikenamaid mearusosiin, muhto daid guođán dán oktavuodas guorahalakeahtá.

Báikenamaid vuodđooassi čilge dájvja báikki luonddu dahje šlájja. Guolásteddjiide lea dákkár diehtu hui árvvolaš, go sii geavahit báikkiid maid ii leat gii ge oaidnán. Danne lea báikenamma, mas lea luonddunamahus, earenoamáš ávkkálaš. Helander (1991: 77) čállá ahte guovllu ealáhusat váikkuhit topográfalaš appellatiivvaid geavaheapmái, ja ahte mearrasámiin lea rikkis sátneviidodat merrii ja mearragáttiide. Danne sáhtá ge jurddašit ahte ii lean heivvolaš geavahit dušše ovttá appellatiivva govvidit bivdobáikki, ja lei dárbu earuhit bivdobáikkiid maid luonddunamahusaid bokte.

Dás vuolábealde lokten oidnosii daid luonddunamahusaid mat leat mu materiálas. Danin go namahusat soitet apmasat lohkkiide válddán fárrui daid mearkkašumiid sátnegirjjiid mielde ja maiddái báikkálaš mearkkašumi nu go lea munnje čilgejuvvon.

Appellatiivva **Gárgu** čujuha ahte botnis lea čievra dahje geađgi. Gárgu lea dego suolu dahje lássá mii ihtá ja jávká dađi mielde go mearračáhci ahccá ja coahku. Dát appellatiiva geavahuvvo dušše namas *Álddanjárgárgu*.

Geahči mearkkaša Qvigstad (1944: 34) mielde 'ende, spiss'. Son buktá ovdamearkka *várregeahči*, ja dákkár oktavuodas appellatiiva lea dovddus eará báikenamain Unjárggas. Bivdobáikenamma *Poalanjárgeahči* lea áidna bivdobáiki mas *geahči* geavahuvvo appellatiivan.

Njuorra mearkkaša báikkálaččat báikki mearas mii lea coahkáset go mearra dan birra. Qvigstad (1944: 53) mielde lea *njuorra* 'grunne i hav eller innsjø' ja son namuha Unjárggas sáni *sáidenjuorra*. *Njuorra* lea dábáleamus appellatiiva Unjárggas go dat geavahuvvo 57 bivdobáikenamas.

Dán dutkamuša informánttat čilgejit ahte njuorra sáhtta leat čiejal dahje coagis, ja ahte njuora bodni sáhtta leat mánggalágan, sihke geađgebodni dahje sáttobodni. Njuoras lea dábálaččat namma ja lea guollebivdinbáiki go dákkár báikái čoahkkana dávjá guolli. Guolli bivdo de sihke coahkáset čázis dahje njuoraid gahčahagain.

Njuorra sáhtta leat stuoris dahje uhcci, danin luonddunamahus adno maiddái deminutiivva hámis *njuoraš*. Deminutiiva hápmi geavahuvvo namain dušše oktii mu materiálas.

Njuora sturrodas lea guollebivdiide dieđus, go dat dihtet gos njuorra álgá ja nohkká. Njuorra nohká dakko gokko čiekŋu, ja sii sáhttet vihtaniid bokte gávdnat aiddo gokko njuoras sii leat, ovdamearkka dihte njuora ravddas dahje gasku.

Rávdnji lea luonddunamahus mii ii govve mearrabotni, muhto válldahallá čáhcejođu, báikki gos čáhci golgá johtilit, vuona siste olggos ja sisa soames gáržžes báikkis. Qvigstad (1944: 57) mielde mearkkaša dat 'strøm'. Rávdnji maid sáhtta leat eará sajis mearas, sihke meara ahcima ja coahkuma dihte dahje biekká geažil. Rávdnji geavahuvvo dušše namas *Fuoitnjárrávdnji*.

Riddu lea Qvigstad (1944: 57) čilgehusa mielde 'strandbredd, strand' ja son buktá ovdamearkka Unjárggas: *mearra-riddu*. Lagercrantz (1939: 728) čilge ahte riddu lea mearragáddi go njuolga lea fiervá.

Sátni lea geavahas golmma bivdobáikenamas, ja maidái eará báikkálaš báikenamain nu go ovdamearkka dihte Uvlla Máhte luodis:

Fatnasa namma lei Mákkábiddu

Dávjá sugadii Duomenjárriiddu

Bivdobáikkiid luonddunamahusaid gaskkas gávdnojit guokte appellatiiva, *Skállá* ja *Skihčči*, maid mun anán leat geavahuvvon metaforalaččat bagadallan dihte mo bivdobáikkis lea hápmi. Topográfalaš appellatiivan ii leat *skállá* dovddus. Aikio (2017: 166) guorahallá mánggaid báikenamaid main sáni variánttat geavahuvvojit mearussoassin, muhto buvttaha ahte sátni lea čilgemeahttun. Go luonddunamahus gávdno bivdobáikkiid oktavuodas de jurddašan ahte luonddunamahus lea lonejuvvon dárogiela bivdobáikenamas *Skallen*.

Per Hovda (1961: 102) čállá ahte sátni *skalle* boahdá boaresdárogielas ja lea geavahuvvon njuorranamain nammaosiin miehtá Dáža rittu. Erenoamáš ollu háviid lea geavahuvvon Nordlándda fylkka rittus, muhto namuha maid bivdobáikkiid *Ytre* ja *Øvre Metuvskallen* davábealde Mehámmana, Finnmárkkus (Hovda 1961: 104). Arne Kruse (2000: 89) čielggadeamis bivdobáikenamain Smølas, Møre ja Romsdal fylkkas, lea *skalle* dat appellatiiva mii lea eanemusat geavahuvvon. Kruse (2000: 112) čállá viidáseappot ahte dárogiela appellatiiva *skalle* geavahuvvo doppe gos sulastahtá oaiveskálžžu. Bivdobáiki masa dákkár sátni lea biddjon lea dávjá jámma duolbbas ja das lea gahčahat čiekŋalet čáziide juohke guvlui birra bivdobáikki.

Luonddunamahus *skihčči* gávdno báikkálaš sámegielas, nu go ovdamearkka dihte rittus gos lea njárga mii lea guhkki ja seaggi ja gos eai leat eará njárggat. *Skihčči* geavahuvvo maid oktavuodain nu go *skihčči bátni*, bátni mii lea guhkit go eará bánít. Báikkálaččat dadjet maid ahte “Skihčči lea dego gufihtarčohkka”. Gufihtarčohkka lea uhca čohkaš mas lea lávvohápmi, sátni gávdno maid namman ollu dákkár báikkiin.

Appellatiiva *skihčči* lea bivdobáikkiid oktavuodas geavahuvvon metaforalaččat. Aikio (2004: 24) namaha *skieč(č)e*- sáni jorgalussan ‘čáhcejuohku’. Bivdobáikkiid namaid oktavuodas lea goit dát mearkkašupmi veadjemeahttun, go báikkít leat juo čázis. Nielsen (1979: 431) čilge sáni ‘noget som stikker fram, f.eks en tann som har uregelmessig stilling, njárga-skihčče nes som stikker langt ut’. Qvigstad (1944: 2) namuha *skihčči* dakkár appellatiivan mas rievtti mielde lea viidát mearkkašupmi, ‘men kan få betydning av stedsnavn på grunn av sammenhengen eller i sammensetning’. Son maid buktá ovdamearkka Unjárggas ‘njuorra-skihčči, en spiss grunne større enn njuorra-geahči’ (1944: 63).

Go buohtastahtá daid luonddunamahusaid geavaheami, de oaidná ahte appellatiivvaid frekveanssas leat čielga erohusat nu go tabealla čájeha.

Luonddu – Namahus	gárgu	geahči	njuorra	njuoraš	rávdnji	riddu	skállá	skihčči
Mearri	1	1	57	1	1	3	1	1
Ovda- mearka	Álddanjár- gárgu	Poalanjár- geahči	Divsso- njuorra	Uhca- njuoraš	Fuoitnjár- rávdnji	Sáltejár- riddu	Juvra- skállá	Noaide- skihčči

Tabealla 4. Luonddunamahusaid juohkáseapmi vuodđooasi posišuvnnas oktan ovdamearkkaiguin.

Tabeallas oaidná hui stuorra erohusa luonddunamahusaid frekveanssas. Appellatiiva *njuorra* lea dábáleamos, buot 75 namas lea *njuorra* geavahuvvon vuodđooasis 57 geardde, dasa lassin lea deminutiiva *njuoraš* geavahuvvon oktii. *Riddu* lea geavahuvvon golmma geardde ja fas namahusat *gárgu*, *geahči*, *rávdnji*, *skállá* ja *skihčči* leat oktii geavahuvvon appellatiivan.

Bivdobáikkiid namaid oktavuodas lea *njuorra* ja *njuoraš* appellatiivvat guovddázis. Dat mitalit ahte gokko lea vejolaš goddit guoli, gokko čáhci lea coahkásat go muđui mearas ja mitalit maid ahte njuora hápmi lea dego uhcit dahje stuorát suolu čázi vuolde. Eará appellatiivvain leat eará iešvuodát, ovdamearkka dihte coahku čáhci *gárggu* birra fiervenčázis, *geahči* mitala ahte mii nu ge nohká, *rávdnji* fas čáhcejođu birra, *riddu* guhkes fiervvá birra. *Skállá* ja *skihčči* mitalit bivdobáikki hámis. Dát appellatiivvat eai dábálaččat gula bivdobáikkiide, muhto bivdobáikenamaid konteavsttas ja kultuvrralaš ja gielalaš birrasis dat liikká dahket dan ja dohkkehuvvojit bivdobáikenamaid kategoriijai.

Appellatiiva *njuorra* lea oahpis viidát Sámis. Álgu-diehtovuodđu (s.v. *njuorra*) čilge sáni gávdnot davvisámegielaš, bihtánsámegielaš, julevsámegielaš, anársámegielaš, nuortalašgielaš ja gielddasámegielaš. Dás vuolábealde čilgen *Njuorra* sáni viidodaga Sámis.

Sá G	=	Gielddasámeigiella
Sá Nuo	=	Nuortalašsámeigiella
Sa Á	=	Anársámeigiella
Sá D	=	Davvisámeigiella
Sá JU	=	Julevsámeigiella
Sá B	=	Bihtánsámeigiella
Sá U	=	Ubmisámeigiella

Kárta 4. Njuorra-sáni lávdankárta sámegielain (Álgu s.v. *njuorra*).

Bivdobáikkiid namaid topográfalaš appellatiivvaid oktavuodas lea maid miellagiddevaš geahččat mo vuodđooasi appellatiiva lea oahpis viidát go Unjárggas, makkár luonddunamahusat geavahuvvojit go lea sáhka bivdobáikkiin. Vuolábealde lean ráhkadan tabealla mii čájeha makkár luonddunamahusat geavahuvvojit Porsáŋggus ja Návuonas ja

buohtastahtán daid appellatiivvaiguin maid lean gávdnan Unjárggas. Buohtastahttimis ferten dahkat várrehusa das ahte luonddunamahusčoakkáldagat eai soaitte leat dievaslaččat.

Unjárggas	Porsáŋggus	Návuonas
Gárgu	Gárggu	
Geahči		
Njuorra/ Njuoraš	Njuorra	
Rávdnji	Rávdnji	
Riddu		
Skálla		Skállli
Skihčči		
	Báhkka	Báhkka
	Coagis	Coagis
	Boađđu	Boađđu
	Čorru	Čorru
	Bovdna	
	Čuovggá	
	Mađđá	
	Fávli	
	Ruvšša	
	Čielgi	
		Skuhtta
		Moarri *
		Geađgi

Tabella 5. Bivdobáikkiid luonddunamahusat Unjárggas, Porsáŋggus ja Návuonas. Dieđut leat Brattland (2011: 96) mielde ja Návuona dieđut Bjørklund (1991: 44) mielde. * Kaisa Rautio Helander mielde lea dát mađđi Porsáŋggus ja marri Návuonas.

Oppalaš geahčastat čájeha ahte dábálemos appellatiiva mii Unjárggas geavahuvvo, namalassii *njuorra*, lea maiddái anus Porsáŋggus. Brattland (2011: 96) čállá ahte *njuorra* geavahuvvo Porsáŋggus guhkes ja viiddis čázevuloš alážiid birra. Návuonas ii leat ollenge *njuorra*-appellatiiva anus bivdobáikenamain, ja dát sáhtta čujuhit dasa ahte nuortsuopmaniin lea dát appellatiiva dábálaš.

Porsáŋggus lea dábálemos appellatiiva *coagis*, ja dát adno bivdobáikkis, mii ii leat nu viiddis ja gos lea coahki. Maiddái Návuonas lea *coagis* dábálemos appellatiiva (Bjørklund 1991: 44), muhto dát appellatiiva ii adnojuvvo Unjárgga bivdobáikenamain.

Muđui eai leat galle appellatiiva mat leat oktasaččat dán golmma guovllus. Bivdobáikkiid appellatiivvat *gárgu* ja *rávdnji*, mat leat geavahuvvon Unjárggas, leat maid gávdnamis

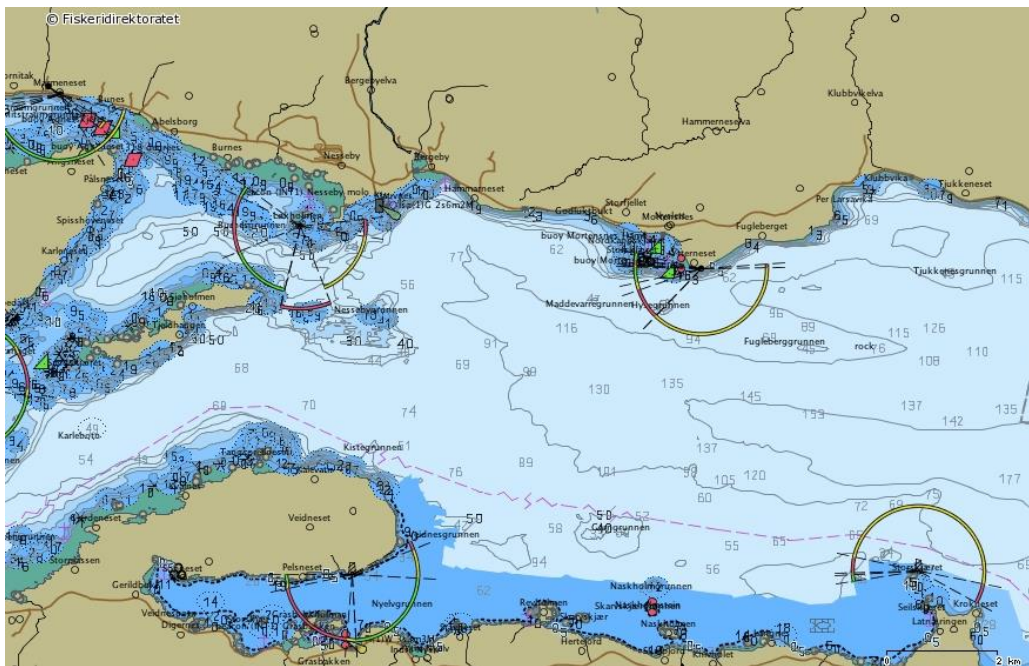
Porsáŋgu namain. Návuonas fas lea *skáli* oahpis, maid rehkenasttán lea seammá sátni go *skála* Unjárggas.

Vaikko dás oaidná ahte leat geavahuvvon iešguđetgelágan luonddunamahusat bivdobáikenamaid vuodđooassin, de leat eanaš appellatiivvat anus buot guovlluin, muhto eará oktavuodain go bivdobáikenamain. Ovdamearkka dihte lea appellatiiva *coagis* oahpis Unjárggas, muhto dat ii adno bivdobáikenamain.

6 Bivdobáikkiid namat dárogillii

6.1 Dárogielat bivdobáikenamat kárttain

Várjavuona ođđaseamos mearrakárttas M-2008 leat merkejuvvon 19 bivdobáikki Unjárgga mearrarájá siskkobealde. Buot dát 19 nama leat dárogillii. Mearrakárttas ii vuhtto sámegielat nammaservodat, kárta čájeha baicca dan ahte sápmelaččat geat leat suhkan meara dán guovllus livčče geavahan dárogielat namaid. Kárta namat govvejit dárogielat nammaservodaga, vaikko dakkár ii leat leamaš siskkit Várjavuonas. Lea dasto govttolaš jearrat ahte mas dárogielat namat leat vuolgán, go ii leat jáhkehahti ahte dat leat čuožžilan sámegielat nammaservodagas lassin daid sámegielat bivdobáikenamaide mat leat vuonas.

Kárta 5. Oassi dutkanmateriála guovllus. Govas lea bivdobáikkiid namat dušše dárogillii (Fiskeridirektoratet).

Vástádusa dákkár gažaldahkii ferte ohcat gálduin mat gieđahallet ja ovdanbuktet báikenamaid ja bivdobáikenamaid virggálaš geavaheami Norggas, ja oppa lohkkái geahččat mo sámegielat báikenamat leat gieđahallojuvvon dáruiduhttinproseassas. Kártabarggut doibme uniovdnaáigge dáruiduhttingaskaoapmin, ja nu galge govvet ahte sámi servodagat ledje dárogielat dáža servodagat (Helander 2008: 258).

Kártaráhkadanbargguide ledje maid mearrádušat (Helander 2008: 307), mat maiddáa guske vuosttas mearrakárta ráhkadeapmái 1925. Mearrádušat gohččot dárogielat namaid dahje

báikenamaid jorgalemiid ovdanbuktit ”på stedet”, (dan báikkis gos namma lea), dalle jus báikkis lea sámegiela namma. Dárogielat nama galggai bidjat váldonamman ja sámegiela nama smávit bustávaiguin ja čáladeattuin. Bivdobáikenamaid eai goit merken sámegillii. Kártadoaimmahat (21.3 2018) lea čállán munnje epoastta: ” I tidligere tider ble navn samlet inn under befarings - ved å snakke med lokale kjentfolk”. Dat máksá ahte bivdobáikkiid namaid ráhkadeamis ledje olbmot, mat vásidin jearahalle olbmuid namaid, ja de jorgaledje dahje heivehedje daid dárogillii.

Dán guorahallamis geahčan mo dárogielat bivdobáikenamat leat ráhkaduvvon M-1925-kártii ja ain geavahuvvon M-2008-kárttas. Guorahallamis buohtastahtán daid namaid sámegiela njálmálaš bivdobáikenamaiguin mat leat mu materiálas. Danne go báikenamaid dáruiduhttin lea juo álggahuvvon ovdal go vuosttas mearrakárta ráhkaduvvui 1925, de lea dehálaš maiddái geahččat Friis etnográfalaš kártaid jagis 1861 ja grádamihkkokárta Z4 jagis 1900, mii lei vuosttas virggálaš kárta Unjárggas. Vuolggasadjin lea maiddái Kaisa Rautio Helander (2008) bargu sámii báikenamaid dáruiduhttima birra Várjjagis. Son lea maid guorahallamisttis geavahan grádamihkkokárta Z4.

Guorahallamis leat dasto máŋga ceahki, vuosttas ceahkki lea geahččat mo Z4-kárttas leat báikenamat dáruiduhttojuvvon. Doppe eai leat bivdobáikenamat, muhto leat gáttebeale namat mat leat jaskkodahttojuvvon dahje vuoliduvvon, iešguđetge toponymálaš strategiijaiguin.

Nubbi ceahkki lea buohtastahttit sámii árbevirolaš bivdobáikenamaid daid bivdobáikenamaiguin mat leat mearrakárttain, ja seammás geahččat mo Z4-kárta namat leat váikkuhan dárogielat bivdobáikenamaide. Mun lean dás válljen juohkit M-2008 kárta namaid friddja nammabárran ja namaide main lea sámegiela bivdobáikenamaid málle. Namat mat leat sámii namaid málle mielde lean fas juohkán namaide mat leat nammačohkiide čanastuvvon, mat leat belohakkii heivehuvvon dahje semantihkalaččat motiverejuvvon ja namat mat leat biddjon boasttu sajádahkii.

Bivdobáikenamaid oktavuodas guorahalan maid makkár appellatiivvaid leat válljen geavahit dárogillii mearrakárttain.

6.2 Dárogielat bivdobáikenamaid ráhkadanvuogit

6.2.1 Topográfalaš appellatiivvat dárogielat namaid vuodđoosiin

Bivdobáikkiid dárogielat namain Siskkit Várjavuonas geavahuvvo vuodđoosis appellatiiva *grunnen*, ovdamearkka dihte namas *Nessebygrunnen*. Per Hovda (1961: 71) mielde lea *grunn* báiki gos mearrabodni lea coahkásat go muđui. Appellatiiva *grunn* lea dábálemos bivdobáikkiid appellatiiva Norggas (Hovda 1961: 67). Hovda (1961) lea muđui barggus bokte registreren 65 iešguđetgelágan bivdobáikkiid appellatiivva miehtá Norgga, muhto dát eai leat gal geavahuvvon Várjavuona mearrakárttain.

Appellatiiva *grunn* vástida semantihkalaččat hui bures *njuorra*-appellatiiva čilgehussii, ja vuodđoosi jorgaleapmi, nu go dat lea mearrakárta oktavuodas dahkkon, ii buvttie ieš alddis makkárge erohusa appellatiiva álgosemantihkas. Sámegielat bivdobáikkiid namain leat topográfalaš appellatiivvat *njuoraš*, *gárgu*, *geahči*, *rávdnji*, *riddu*, *runngu*, *skálla* ja *skihčči* maid geavahuvvon bivdobáikenamain. Mearrakártaide leat goit dušše merkejuvvon namat main sámegillii lea vuodđoosis *njuorra*-appellatiiva.

Dávjá lea nu ahte topográfalaš appellatiivvaid jorgaleapmi buktá váttisvuodaid go nuppi gielas eai leat vástideaddji namahusat. Helander (2008: 166–174) lea čájehan makkár váttisvuodaid luonddunamahusaid vuodđoosiid jorgaleapmi miellddisbuvttii go uniovdnaáigge kártanjuolggadusaid vuodul bidje kártaide dárogielat namaid. Son buktá ovdamearkkaid das mo sámegielat namain leat vuodđoosiin mánggat luonddunamahusat mat čatnasit 'váriid' semantihkalaš gieddái, nu go *gáisá*, *várri*, *čohkka*, *oaivi*, *njunni*, *aláš*, *skáidi* ja *bákti*, muhto maid dárogillii dávjá leat jorgalan *fjell*-appellatiivvain.

Eará ovdamearka jorgalanváttisvuodain lea mo appellatiiva *oaivi* geavahuvvo ja ii geavahuvvo jorgalusain (gč. maiddái Helander 2008: 170). Qvigstad & Olsen (1924: 261) namuheaba gieddenama *Sai`devar-bakken*, mii lea belohahkii heivehuvvon elliptalaš namma *Sáidevárdánoaivi*-namas. Dán nama čilgehus lea 'seiutkikksbakken, der er en seigrunn utenfor stedet'. Dás lea *oaivi*-appellatiiva jorgaluvvon *bakken*-appellatiivvain, mii ii govve namahusa *oaivi* mii dábálaččat mearkkaša 'jorba várri' (SDS s.v. *oaivi*). Mearusoasis geavahuvvo redukšuvdna, go *Sáidevárdán*- oaniduvvo *Sai`devar*- nu ahte lea bahá gáddit ahte das lea sáhka váris ii ge várdámis. *Oaivi*-appellatiiva ii leat konsekveanta jorgaluvvon seamma láchkai daningo nuppi namas lea *Doaresoaivi* jorgaluvvon *Tverhode*. Bivdobáikkiid

namaid vuodđoosiin in oainne goit dákkár váttisvuodaid, muhto dás ferte lasihit ahte dárogielat appellatiivvaid vuolggasadjin lea geavahuvvon dušše *njuorra*-appellatiiva eai ge dat eará luonddunamahusat matge gávnojit sámegielat bivdobáikenamain.

6.2.2 Dárogielat bivdobáikenamat friddja nammabárran

Go buohtastahtá mu sámegielat bivdobáikenamaid materiála ja mearrakártta M-2008, de čájehit bivdobáikkiid sámegielat ja dárogielat namat golbma friddja nammabára. Namat leat ráhkaduvvon goabbat gillii ja goabbat navdinákkain. Nubbi giella ii vuhtto, ii lonema ii ge fonehtalaš ja semantihkalaš gaskavuoda ektui.

Vuosttas ovdamearka dákkár nammabárrii lea bivdobáikenamma *Garngrunnen* mii lea biddjojuvvon namman M-1925-kártii ja doalahuvvon M-2008-kárttas. *Garngrunnen* lea biddjon namman dakko gokko sámegillii leat namuhuvvon buohtalasnamat *Stuorranjuorra*, *Fávlenjuorra* ja *Lávženjuorra*. Dárogielat namas lea mearusoasis geavahuvvon appellatiiva *garn*, mii dás čujuha fierbmebivdui.

Nubbi friddja nammabárra lea *Kistegrunnen* ~ *Leštonjuorra*. Namas *Kistegrunnen* lea mearusoasis geavahuvvon áibbas odđa appellatiiva mii ii vástit semantihkalaččat sámegielat mearusoassái. Nammaidea mii lea appellatiivva *kiste* ('gistu, bumbá') duohken mearusoasis ii leat vejolaš čilget, muhto nammaidea lea goit eará go sámegielat namas.

Goalmmát nammabárra lea *Veinesgrunnen* ~ *Geassánjuorra*. Namma *Veinesgrunnen* lea biddjon daningo vuona namma lea Vierevuonna. Friis (1861) kárttas lea vuotna merkejuvvon *Veinæsbund*. Friis kárttas lea njárgii biddjon namma *Kvalnes*, sámegielat namain *Falesnjarga* ruođuid sisa. Báikkálaččat lea namma *Fálesnjárga* uhcit njárga ja dološ ássanbáiki dan seamma njárggas, muhto ii leat olles njárgga namma. Z4-kárttas lea maid *Kvalnes* biddjon olles njárgga namman. Z4-kárttas lea vuotna merkejuvvon sihke dárogillii ja maiddái sámegillii ruođuid siste *Veinesbugten* (*Vieravuodna*). Helander (2008: 187) mielde leat ge Z4-kártii merkejuvvon smávit vuonat guovtti gillii. M-1925-kárttas lea bivdobáikái biddjon namma *Veinesgrunnen*. M-2008-kárttas lea seamma namma bivdobáikkis, muhto njárggas lea dál maid sámegielat namma *Vieranjárga*, ja dárogielat namma *Veidneset*. Namma *Veinesgrunnen* lea biddjon dárogiela nammačoahki mielde, ja olleslavttusin vuona nammii. Mu materiálas ii leat bivdobáiki mas lea mearusoasis *Vieranjárga*.

6.3 Dárogielat bivdobáikenamat ráhkaduvvon sámegielat bivdobáikenamaid málle mielde

6.3.1 Dárogielat bivdobáikenamat ráhkaduvvon dárogieला nammačohkiid mielde

Sámegieला bivdobáikenamaid ráhkadusmálle čájeha ahte bivdobáikkiid navdinágga lea vižžon namas mii vuolgá gáttis, ja nu čatná bivdobáikki ja gátti oktii. Eanaš sámegielat bivdobáikenamat gullet ge nammačohkiide. Danin orru ge dákkár ráhkadanmálle maid fievrreduvvon muhtun dárogielat bivdobáikkiide, ja nu lea ge ráhkaduvvon dárogielat nammačoahkki mas bivdobáikenamma lea oassin.

Dárogielat bivdobáikenamat mat gullet dárogielat nammačoahkkái, leat ráhkaduvvon guovtti ceahkis. Álggos leat dáruiduhttináiggi ráhkaduvvon dárogielat namat, dahkunnamat, giliide, sulluide, jogaide, njárggaide, vuonaide ja lássáide (Helander 2008: 185–253). Dasto leat dahkunnamat geavahuvvon vuodđonamman dárogielat bivdobáikenamaide. Dákkár bivdobáikenamat main lea vuolggasadji álggos dárogillii ráhkaduvvon luonddunamain leat:

Burnes → *Burnesgrunnen*

Nesseby → *Nessebygrunnen*

Reppen → *Reppengrunnen*

Nyelven → *Nyelvgrunnen*

Fugleberget → *Fugleberggrunnen*

Naskholmen → *Naskholmgrunnen*

Tjukkenes → *Tjukkenesgrunnen*

Skarvskjær → *Skarvskjærgrunnen*

Bivdobáiki ***Burnjárnjuorra*** lea M-1925-kárttas merkejuvvon ***Burnesgrunnen***. Dárogielat namma lea dás ráhkaduvvon sámegielat nama málle mielde, báikenamma *Buvrenjárga* lea geavahuvvon mearussoassin identitifiseret bivdobáikki sajádaga nammačoahki vehkiin. Bivdobáikenamma lea sámegillii ráhkaduvvon *Buvrenjárga* → *Buvrenjárnjuorra*, ja dárogieला lea seamma málle mielde dárogielat vuodđonamma *Burnes* geavahuvvon mearussoassin bivdobáikenamas, *Burnes* → *Burnesgrunnen*.

Unjárnuorra lea M-1925-kárttas namuhuvvon *Nesebygrunnen*. Dárogielat vuoddonamma lea rievdaduvvon dahje boastut čállojuvvon *Neseby* dán kárttas. M-2008-kárttas lea namma **Nessebygrunnen**. Sámegielat bivdobáiki *Unjárnuorra* lea olleslavttus vuoddonammii Unjárga, *Unjárga* → *Unjárnuorra*. Seamma málle mielde lea dárogielat bivdobáikenamma *Nessebygrunnen* olleslavttus dárogielat vuoddonammii *Nesseby*, *Nesseby* → *Nessebygrunnen*.

Reahpenjuorra lea namahuvvon **Reppengrunnen** sihke M-1925-kárttas ja M-2008-kárttas. M-1925-kárttas geavahuvvo *Reppen* namman sihke ássanbáikkis, joga ja lássás dušše dárogillii. Sámegielat bivdobáikenamma vuolga vuoddonamas *Reahpen* → *Reahpennjuorra*. Dárogillii lea maid geavahuvvon seamma nammabidjanmálle, dárogielat namma *Reppen* → *Reppengrunnen*.

Ođđajohnjuorra lea sihke M-1925-kárttas ja M-2008-kárttas namuhuvvon **Nyelvgrunnen**. Friis kárta merke joga sihke dárogillii ja sámegilli *Nyelv* ja *Ođđajohka*. Helander (2008: 187) čállá ahte Z4-kárttas lea dán joga namma dat áidna stuorát joga namma mii lea merkejuvvon dušše dárogillii, *Nyelven*. Bivdobáikenamma lea sámegillii joga namas vuolgán *Ođđajohka* → *Ođđajohnjuorra*. Dárogielat bivdobáikenamma lea čuvvon seamma minstara, joga namma lea vuoddonamma mii čuovvu bivdobáikenammii *Nyelven* → *Nyelvgrunnen*.

Čiestenjuorra lea M-1925-kárttas namuhuvvon **Fugleberggrunnen**, ja maiddái M-2008-kárttas lea seamma namma. Sámegielat bivdobáikenamma lea ráhkaduvvon *Čieste* → *Čiestenjuorra*, ja nu lea dárogielat namma ge seamma málle mielde duddjojuvvon *Fugleberget* → *Fugleberggrunnen*.

Háškanjuorra lea merkejuvvon **Naskholmgrunnen** M-1925 kárttas ja doalahuvvon M-2008-kárttas. Namma *Naskholmen* lea Z4-kárttas dušše dárogillii ja lea geavahuvvon *Háškasullo* namman. Kárttas ii leat sámegielat namma sullos. Helander (2008: 187) čállá ahte buot sulluid namat leat dárogillii merkejuvvon Z4-kárttas. M-2008-kárttas lea lasihuvvon sámegielat namma *Háškasuolu*, muhto dát ii leat váikkuhan bivdobáikenammii. Namat *Háškasuolu* ja *Naskholmen* lea friddja nammabárra, ja guktot namat leat vuoddonamat bivdobáikkiide. Sámegielas lea bivdobáikenamma mearuslavttus *Háškasuolu* → *Háškanjuorra*, ja dárogillii fas seamma málle mielde, muhto bivdobáikenamma lea olleslavttus *Naskholmen* → *Naskholmgrunnen*.

Gassanjuorra lea M-1925-kárttas namahuvvon **Tjukkenesgrunnen** ja namma čuovvu M-2008-kártii. Sámegielat bivdobáikenamma lea mearuslavttus njárgga nammii mii lea

vuoddonamma, *Gassanjárga* → *Gassanjuorra*. Dárogielat bivdobáikenamma *Tjukkenesgrunnen* lea olleslávttus vuoddonammii *Tjukkenes*, *Tjukkenes* → *Tjukkenesgrunnen*.

Skárfanjuorra gávdno M-1925-kárttas ja lea doalahuvvon M-2008-kárttas namain **Skarvskjærgrunnen**. *Skárfa* lea nu go ovdalis lean namahan dárogielat loatnasátni appellatiivvas *skarv*, muhto dál doaibmá sámegielat appellatiivan *skárfa*. Sámegielat namma *Skárfanjuorra* čujuha árbeviero mielde skárfii mii ceggeš alde čohkká, muhto dárogielat namma *Skarvskjærgrunnen* lea semantihkalaš motivašuvdnan *Skárfalássá* dárogielat namma *Skarvskjæret*. Lea vejolaš ahte dat seammá lea dáhpáhuvvan *Skárfanjuorra*-namain, ahte ii leat adnon heivvolaš dárogielat mállii dadjat *Skarvgrunnen*, muhto lea leamaš dáhttu mearusosis deattuhit man mielde báikái lea namma biddjon, ja dasa lea lasihuvvon epeksegehtalaš nammaelemeanta. Nubbi vejolašvuohta lea ahte dárogielat namma lea eará nammaidea, go dat fokusere lássá ii ge lotti. Z4-kárttas ii leat merkejuvvon báikenamma lássái, ii sámegillii ii ge dárogillii. Sámegielat namma *Skárfanjuorra* lea mearuslávttus vuoddonamas *Skárfalásis*, *Skárfalásis* → *Skárfanjuorra*. Dárogielat namma lea vuoddonamma fas olleslávttus namma, *Skarvskjær* → *Skarvskjærgrunnen*.

6.3.2 Dárogielat bivdobáikenamat mat leat semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat

Diksonjuorra lea M-1925-kárttas ja M-2008-kárttas merkejuvvon **Hysegrunnen**. Namma lea jorgaluvvon sámegielas dárogillii. Helander (2008: 122) mielde lea dakkár namaid vejolaš jorgalit nuppi gillii, dalle go nammaelemeanttat leat leksikálalaččat čađačuovgit. Semantihkalaččat motiverejuvvon jorgalus lea maid dáhpáhuvvan bivdobáikenammii **Guovdanjuorra**, mas M-1925 ja M-2008 kárttas lea namma **Midtgrunnen**.

6.3.3 Dárogielat bivdobáikenamat belohahkii heivehuvvon loatnanamat

Dikkásnjuorra lea M-1925-kártii merkejuvvon **Dikkanesgrunnen**, ja namma lea doalahuvvon M-2008-kárttas. Bivdobáikki dárogielat namma lea njuolga sámegiela bivdobáikenamas heivehuvvon loatnanamman. Mun dulkon nama nu ahte dás lea fonehtalaš ipmárdus man nu ge sullasašvuođas leamaš duohkin go olbmonamma mearusosis lea áddejuvvon nu ahte dás lea sáhka njárgga birra ja nu lea mearussoassái lasihuvvon *-nes* (-

njárga). Bivdobáikenamma gárttai ge dárogillii *Dikkanesgrunnen*. Sámegiela bivdobáikenamas ii leat ollege sáhka njárgga birra go dákkár njárganamma ii gávdno.

Namas *Dikkásnjuorra* orru nu ahte mearusoassi lea dulkojuvvon heivehussan, muhto olbmonamma *Dikkás* ii leat leamaš oahpis, ii ge leat oba čuodjan ge namman dárogielat bealljái. Danin lea dárogielat nammaaddi viggan čuovvut dan nammabidjanvuogi mii lea dábáleamos. Jus gávdnošii njárga maid leat dárogillii navdán *Dikkanes*, de livččii čuvvon málle mii laktá bivdobáikkiid namaid nammačoahkiide. Lea maddái vejolaš ahte namma lea boastut čállojuvvon ahte livččii galgan *Dikkanengrunnen*, muhto nu go dál lea namuhuvvon M-2008-kárttas de lea namma belohakkii heivehuvvon sámegielat namas.

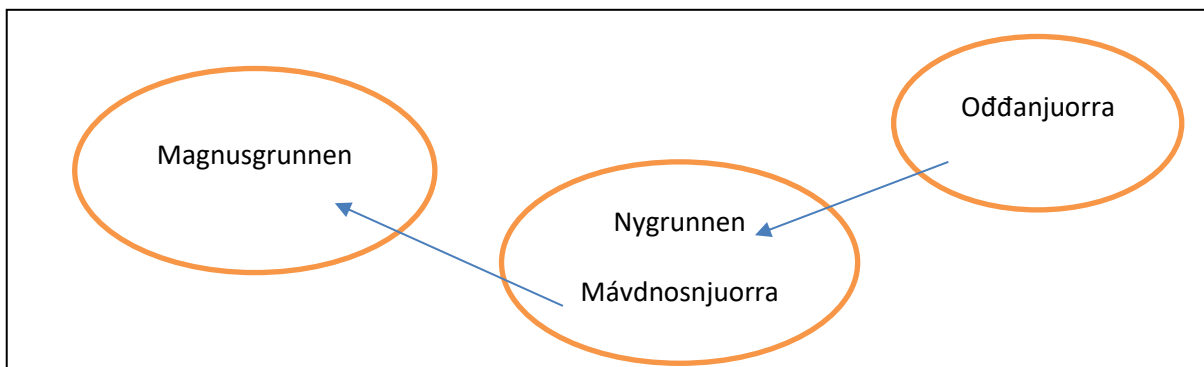
Máttavárnjuorra gávdno M-1925-kárttas ja lea doalahuvvon M-2008-kárttas namain ***Maddevarregrunnen***. Namas lea mearusoassi dollojuvvon sámegiela boares čállinvuogi mielde, ja dálá čállinvuogi mielde lea *Máttavárri*. Várrái lea Z4-kárttas biddjon dárogielat namma *Sørfjellet* váldonamman, ja sámegielat namma *Maddevarre* ruođuid sisa. Namma *Sørfjellet* gávdno ain kárttain, earret eará kártaneahhtabáikkis nordatlas.no. Namma ii leat goit ge adnojuvvon báikkálaččat.

Namma *Maddavarregrunnen* livččii dáid loatnavugiid mielde belohakkii heivehuvvon namas *Maddevarre*. Namas lea geavahuvvon mearusoassi vuolggagielas, namalassii sámegielas, ja vuodđooassi lea jorgaluvvon (Helander 2008:118). *Maddevarre* → *Maddevarregrunnen* lea áidna bivdobáikenamma mas lea sámegielat báikenamma mearusoasis, ja mii ná laktása sámegielat nammačoahkkái.

Máttavárnjuorra ~ *Maddevarregrunnen* lea M-2008-kárttas áidna bivdobáikenamma mas dárogielat mearusoasis ii leat Z4-kárta namma čuvvojuvvon, muhto namma lea belohakkii heivehuvvon ja sámegielat mearusoassi lea dollojuvvon. Mearusoassi čujuha sámegielat nammačoahkkái *Máttavárri*, ii ge dárogielat nammačoahkkái mii ráhkaduvvui Z4 kárta barggu oktavuodas *Sørfjeldet*. Jus livččii galgan čuovvut dan málle mii lea čájehuvvon dábáleamosin dás ovddabealde, de galggašii namma *Sørfjeldetgrunnen*. Lea vejolaš ahte dát namma lea ilá lossat dadjat, nubbi lea maid ahte *Sørfjeldet* nammačoahki namat eai leat ožžon coavcci báikkálaččat. Maddái dárogielagat leat geavahan sámegielat nama. Sivva dasa sáhtá leat ahte *Máttavárri* oidno hui viidát ja lea hui mihtilmas, seammás go dán nama lea geahpas dadjat ja muitit.

6.3.4 Dárogielat bivdobáikenamat mat leat boasttu sajis

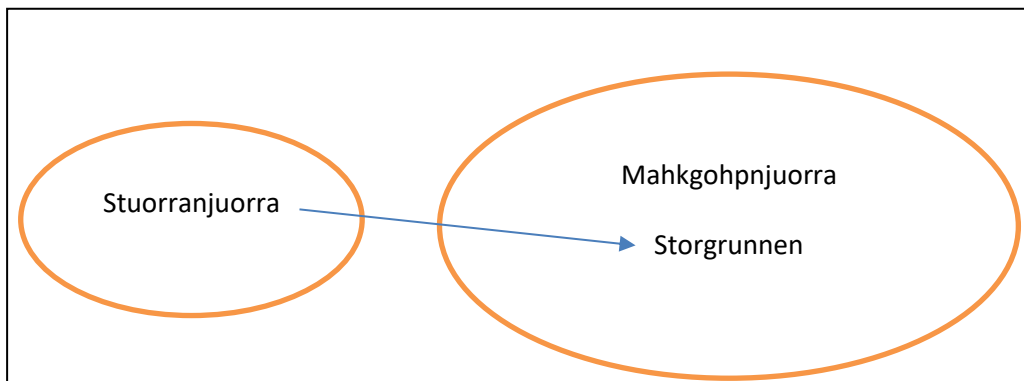
Bivdobáikenamma *Mávdnosnjuorra* lea sihke M-1925-kárttas ja M-2008-kárttas namahuvvon *Nygrunnen*. Lea vejolaš ahte dás lea oaivvilduvvon bivdobáiki, mii sámegillii lea *Ođđanjuorra*, muhto dát bivdobáiki ii leat dat seammá, vaikko lea gal dás lahka, ja mu diehtoaddiid mielde lea bivdobáiki *Nygrunnen* boasttu sajádahkii merkejuvvon kártii. Maiddáii bivdobáiki *Mávdnosnjuorra* lea Bjørklund & Eythorsson (2010) girjjis boasttut merkejuvvon go mu diehtoaddit dadjat dakko ii leat njuorra. Namma ja bivdobáiki *Mávdnosnjuorra* lea nu go mun lean ožžon čilgejuvvot, dakko gokko M-2008-kárta merke *Nygrunnen*.

Govus 11. Dárogielat bivdobáikkid mat leat boasttu sajiide merkejuvvon. Mu diehtoaddiid mielde leat dušše sámegielat namat rievttet sajiin.

Boasttumerken čájeha ahte M-1925-kártii ja M-2008-kártii lei oaivil merket namaid *Ođđanjuorra* ja *Mávdnosnjuorra*. Bivdobáikkid leat goit gártán boastut sihke nama ja sajádaga dáfus. Dáid namaid jorgaleapmi ii leat buktán váttisvuodaid go namat lea čađačuovgit (vrd. Helander 2008: 122).

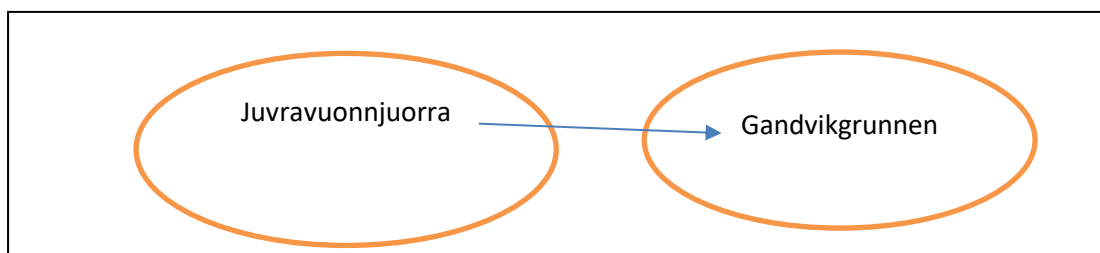
Máhkogopnjuorra lea M-1925- ja M-2008-kárttas merkejuvvon namain *Storgrunnen*. Friis (1861) kárttas lea namuhuvvon ássanbáiki *Makvig*, Z4-kárttas fas lássá *Storskjæret*. Bivdobáikenamma lea biddjon boasttu sajádahkii go dat čielgasit lea jorgaluvvon *Stuorranjuorra*-nama vuodul.

Govus 12. Govus čájeha mo Máhkgohpnjuorra lea merkejuvvon dárogillii Storgrunnen.

Juvravuonnjuorra ii leat merkejuvvon mearrakártii, muhto nuppe bealde vuotnanjálmmi lea merkejuvvon bivdobáiki **Gaudvikgrunnen**. M-1925-kárttas lea dát bivdobáiki namahuvvon **Gandvikgrunnen**, ja M-2008-kárttas fas **Gaudvikgrunnen**. Kárttas ii leat merkejuvvon sámegielat nama, ii ge leat dihtosis mo namma **Gaudvikgrunnen** lea čuožžilan, lagamus čilgehus lea várra ahte dán namas lea M-2008-kárttas čállinmeattáhus.

Vaikko vuoddonamat leat friddja nammabárat, de lea namat, sihke sámegillii ja dárogillii vuolgahuvvon nammačoahkis, muhto dán oktavuodas goabbat nammačoahkis, sámegillii *Juvravuotna* → *Juvravuonnjuorra* ja dárogillii *Gándagohppi* → *Gandvik* → *Gandvikgrunnen*.

Govus 13. Vástideaddji namat mat leat goabbat sajádagas.

Boađusin lea goit ahte vaikko sámegielat namma ja dárogielat namma eai čujut seamma denotašuvnnaide, de čuovvu dárogielat namma sámegielat nammabidjanmálla, ja sáhtta maid jurddašit ahte lei oaivil merket seamma bivdobáikki, muhto posišuvdna lea gártan boastut. Bivdobáikki nammamálla lea leamaš *Juvravuonnjuorra*, mii lea heivehuvvon namman *Gandvikgrunnen*.

Nubbi boađus guoská dasa ahte leat go dát friddja nammabárat vai eai. Go dárogielat namaid leat merken boasttu báikái, de dagaha dan ahte nammabárat orrot friddja nammabárat. Muhto easka go guorahallágoahtá bivdobáikkiid namaid viidát oktavuodas, fuomáša ahte dárogielat namain leat mállet sámi nammarájus.

6.4 Bivdobáikkiid namat mearrakárttas M-2008 – makkár gielalaš gova addá dát kárta?

Bivdobáikkiid oppalaš geahčastagas oaidnit ahte dárogielat namat mat leat biddjon vuosttaš mearrakártii 1925 leat ain odne kárttas. M-2008-kárttas ii leat oktage bivdobáikenamma sámegillii, ja sámegielat bivdobáikenamat leat jaskkodahttojuvvon.

Oppalaš geahčastagas buohtastahtán sámi bivdobáikenamaid mat gávdnojit mu materiálas, daid bivdobáikenamaguin mat gávdnojit jagi 1900 Z4-grádamihhtokárttas ja bivdobáikenamaid jagi 1925- ja 2008-mearrakárttain. Dás vuolábealde čájehan friddja nammabáraid, ja namaid mat leat ráhkaduvvon sámegiela málle mielde. Namat mat leat sámegiela málle mielde ráhkaduvvon, lean juohkán namaide mat čatnasit nammačohkiide, namaide mat leat belohahkii heivehuvvon loatnanamat, namaide mat leat semantihkalaččat motiverejuvvon loatnanamat ja namaide mat leat boasttu sajádagas.

1. Friddja nammabárat:			
Sámegielat namma mu materiála mielde	Z4	M-1925	M-2008
Stuorranjuorra/ Fávlenjuorra/ Lávženjuorra		Garngrunnen	Garngrunnen
Leštonjuorra		Kistegrunnen	Kistegrunnen
Geassánjuorra	Kvalnes Veinesbugten	Veidneset Veinesgrunnen	Veidneset Vieranjárga Veidnesgrunnen

2. Sámegiela málle mielde

A. Namat mat čatnasit nammačohkiide

Sámegielat namma mu materiála mielde	Z4	M-1925	M-2008
Čiesti	Fugleberget	Fugleberget	Fugleberget
Čiestenjuorra		Fugleberggrunnen	Fugleberggrunnen
Unjárga	Nässeby	Neseby	Nesseby
Unjárnjuorra		Nesebygrunnen	Nessebygrunnen
Gassanjárga		Tjukkenes	Tjukkenes
Gassanjuorra		Tjukkenesgrunnen	Tjukkenesgrunnen
Ođđajohka	Nyelven	Nyelv	Nyelv
Ođđajohnjuorra		Nyelvgrunnen	Nyelvgrunnen
Buvrranjárga	Burnes (Buvrrenjargga)	Burnes	Burnes
Buvrranjárnjuorra		Burnesgrunnen	Burnesgrunnen
Reahpen	Ræppenelven (Ræppenjokka)	Reppen	Reppen
Reahpennjuorra		Reppengrunnen	Reppengrunnen
Skárfalássis		Skarvskjæret	Skarvskjæret
Skárfanjuorra		Skarvskjærgrunnen	Skarvskjærgrunnen
Háškasuolu	Naskholmen	Naskholmen	Naskholmen
Háškanjuorra		Naskholmgrunnen	Naskholmgrunnen

Á. Namat mat leat belohakkii heivehuvvon loatnanamat

Sámegielat namma mu materiála mielde	Z4	M-1925	M-2008
Máttavárri	Sørfjeldet Maddevarre	Maddevarre	Maddevarre
Máttavárnjuorra		Maddevarregrunnen	Maddevarregrunnen
Dikkásnjuorra		Dikkanesgrunnen	Dikkanesgrunnen

B. Namat mat leat semantihkalaččat motiverjuvvon loatnanamat			
Sámegiela namma mu materiála mielde	Z4	M-1925	M-2008
Diksonjuorra		Hysegrunnen	Hysegrunnen
Guovdanjuorra		Midtgrunnen	Midtgrunnen

C. Namat mat leat boasttu sajádagas			
Sámegiela namma mu materiála mielde	Z4	M-1925	M-2008
Ođđanjuorra			
		Nygrunnen	Nygrunnen
Mávdnosjuorra			
Ii leat vástideaddji bivdobáiki		Magnusgrunnen	Magnusgrunnen
Juvravuonna	Gandviken (Gandagoppe)	Gandvik	Gandvik
Juvravuonnjuorra			
		Gandvikgrunnen	Gandvikgrunnen

Tabella 6. Dárogielat báikenamat sámegiela báikenamaid vuodul

Oppalaš geahčastat čájeha ahte golbma nama leat ráhkaduvvon friddja nammabárran, namalassii *Stuorranjuorra/ Fávlenjuorra/ Lávženjuorra* ~ *Garngrunnen*, *Leštonjuorra* ~ *Kistegrunnen* ja *Geassánjuorra* ~ *Veinesgrunnen*. Dain namain ii leat mihkkege oktavuodaid sámegiela bivdobáikenamaide, baicca leat namat *Garngrunnen* ja *Kistegrunnen* ráhkaduvvon eará namaide vuodul, ii ge leat gullevašvuohta eará lagaš báikkiide, ovdamearkka dihte namačoahki bokte. Namma *Veinesgrunnen* čujuha dárogielat *Veines*-namačoahkkái, muhto namma ii vástit semantihkalaččat sámegiela nammii.

Eanaš namat, 12 nama oktiibuot 19 namas leat ráhkaduvvon sámegeielat bivdobáikenamaid málle mielde. Namat lea álggos lonejuvvon sámegeielat vuoddonamain, dasto leat sámegeielat bivdobáikkiid namat heivehuvvon dárogeielat nammačohkiide. Ovdamearkan dás sáhtttá oaidnit namas *Buvrrenjárnuorra*, mii lea dárogeielat namman heivehuvvon *Burnesgrunnen*. Vuoddonamma *Buvrrenjargga* lea Z4-kártii semantihkalaččat motiverejuvvon namman merkejuvvon dárogillii *Burnes* ja sámegeielat namma lea čállojuvvon ruođuid sisa (*Buvrrenjargga*). Namas *Burnes* lea fas ráhkaduvvon namma *Burnesgrunnen*, ja nu lea duddjojuvvon dárogeielat nammačoahkki.

Bivdobáikkiid namaid dáruiduhttin orru inspirerejuvvon sámi bivdobáikenammamálles, go nammačoahkki geavahuvvo bivdobáikkiid namaid mearusosiin, nu go ovdamearka dás bajábealde čájeha. Ovddit kapihttalas leat maid oaidnán ahte eanaš sámi bivdobáikenamat gullet nammačohkiide lavttusnamaid bokte, ja dán vuogi leat kárta ráhkadeaddjit maid fievrredan virggálaš kártaide.

Guokte nama dan 19 namas leat semantihkalaččat motiverejuvvon namat, *Diksonjuorra ~ Hysegrunnen* ja *Guovdanjuorra ~ Midtgrunnen*. Helander (2008: 226) čállá ahte Z4-kárttas leat stuorámus oassi Unjargga dárogeielat luonddunamain jorgaluvvon kárta ráhkadeami áiggi. Sivvan dasa lei ahte eai gávdnon dárogeielat buohtalasnamat, ja nu lei ge jorgaleapmi semantihkalaš motiverejuvvon loanaid bokte dábáleamos vuohki čoavdit dárogeielat nammaváilevuoda.

Zilliacus (2002: 202) buktá ovdamearkka dákkár lonenmálles namain *Mustalaksi ~ Svartviken* mas ruođageielat namma ráhkaduvvo suomageielat nama minstara mielde, ja mas nuppi giela namma lone vuolgganama nammaidea. Dákkár proseassa lea maid dáhpáhuvvan namain *Diksonjuorra ~ Hysegrunnen* ja *Guovdanjuorra ~ Midtgrunnen*. Dán guovtti namas čuovvu dárogeielat namma sámegeielat bivdobáikenama minstara ja nammaoasit leat njuolga jorgaluvvon sámegeielat bivdobáikki nammaidea mielde.

Namat *Dikkásnuorra ~ Dikkanesgrunnen* ja *Máttavárnjuorra ~ Maddevarregrunnen* leat fas belohahkii heivehuvvon namat. Namaid mearusosait leat fievrreduvvon fonehtalaš sulastahttimiin sámegeielas dárogillii, ja vuoddooassi lea jorgaluvvon.

M-2008-kárttas leat njeallje bivdobáikenama merkejuvvon boastut, nama dahje sajádaga mielde. Mun dulkon dán nu ahte kárta ráhkadeaddji ii leat leamaš nu dárkil, muhto namat čájehit ahte lea dovdan sámegeielat bivdobáikenamaid. Ovdamearkka dihte livčče namat *Ođđanjuorra ~ Nygrunnen*, *Stuorranjuorra ~ Storgrunnen*, *Mávdnosnuorra ~*

Magnusgrunnen semantihkalaččat motiverejuvvon namat jus dat livčče biddjon seamma bivdobáikái, ja namat *Juvravuonnjuorra ~ Gandvikgrunnen* livčče gullan olleslavttusin goabbat gielalaš nammačoahkkái. Nu go namat dál leat mearrakárttas, de leat friddja nammabárat, muhto dárogielat bivdobáikenamaide gávdnojit dattetge mállet lágáš báikkiin.

Go bivdobáikkiid nammabáraid ja nammalonema M-2008-kárttas geahččá dáruiduhttima doaibmabijuid ektui, oaidná ahte nammabidjan Várjavuona bivdobáikkiide ii leat dáhpáhuvvan eaktodáhtolaš nammamolsumin. Bivdobáikkiid sámegielat namain lei árbevirolaš duogáš mii lei hutkojuvvon buolvvaid mielde, mii mearrakárttas ii boađe oidnosii, ii ge eará čálalaš ja virggálaš diliin ge.

Nuppe dáfus leat eanaš bivdobáikenamat M-2008-kárttas ráhkaduvvon sámi bivdobáikevuogádaga namaid mielde go dušše golbma nama 19 namas leat friddja nammabárat. Eará namat leat ráhkaduvvon sámegielat bivdobáikenamaid vuodul, muhto dárogielat mearussoassi lea buhtejuvvon Z4-kártta mielde dahje ráhkaduvvon M-1925-kártabarggu oktavuodas.

Danne go buot sámegielat bivdobáikenamat leat čohkkejuvvon kártabarggu olis, de lea dáhpáhuvvan toponymalaš jaskkodahttin dáruiduhttináigumušaid vehkiin.

Camilla Brattland ja Steinar Nilsen (2011: 294), geat leaba suokkardan bivdobáikkiid namaid Porsáγγus, geažideaba ahte ii leat dušše sáhka bivdobáikkiid namaid jaskkodahttimis, muhto "As the Porsanger case has shown, also toponymic mixtures, the names that are translated across languages, and their presence relative to the majority language names, tells a great deal about more harmonious minority-majority relations in a multicultural area in general".

Brattland ja Nilsen deattuheaba juoga lágan etnikkalaš harmoniija bivdobáikkiid nammageavaheamis. Mu dulkon bivdobáikenamaid nammabidjamis lea goit nu ahte ferte geahččat mii nammabidjama duogábealde lea, mo namat leat biddjojuvvon, makkár ákkain ja geas lei váldi virggálaččat namuhit bivdobáikkiid. Dárogielat namaid ráhkadeapmi čájeha Várjavuona dáfus dáruiduhttima mii váikkuha čálalaš ja virggálaš nammagearddi ain odne ge.

Bivdobáikenamat M-2008-kárttas čájehit ahte báikenamaid jaskkodahttin, maid Helander (2008) lea čájehan su barggus uniovdnaáiggi, lea ain fámus mearrakárttas dán áigge vaikko lea ge bohtán odđa báikenammaláhka. Báikenammalága mielde mii fápmuduvvui 01.07.1991, galget báikkálaš olbmuid báikenamat geavahuvvot kárttain. Lágas § 9 čuožžu ná:

”Samiske og kvenske stadnamn som blir nytta blant folk som bur fast på eller har næringsmessig tilknytning til staden, skal til vanleg brukast av det offentlege t.d. på kart, skilt, i register saman med eventuelt norsk namn”. (Lovdata. no).

Politiikkalaš nammabidjan 1900-logu álggus váikkuha ain almmolaš kártaid báikenamaid, váikko velá báikenammaláhka lea juo doaibman fargga 30 jagi.

Statens kartverk lea mearrakárttas Vadsø–Varangerbotn merken čuovvovačča M-2008-kárta oktavuodas:

”Ved modernisering av navneverket er det tatt hensyn til bestemmelsene i Lov om stadnamn: som trådte i kraft 1.juli 1991. Mange navn kan fortsatt være skrevet i samsvar med: Føresegner om skrivemåten av stadnamn: fra 1957. Navnetilfanget er utarbeidet av Statens Kartverk “

Dás čájehuvvo ahte badjel 60-jahkásaš čállinvuohki geavahuvvo mearrakárttain ja ahte dálá báikenammaláhka ii leat velá mearrakártaide biddjon mállen. Mearkkašahtti lea ahte ovddit jahkečuoddi kártaávvehusat ain leat doaibmamin, ja nu lea ain dáruiduhttin ollásit fámus mearrakárttain.

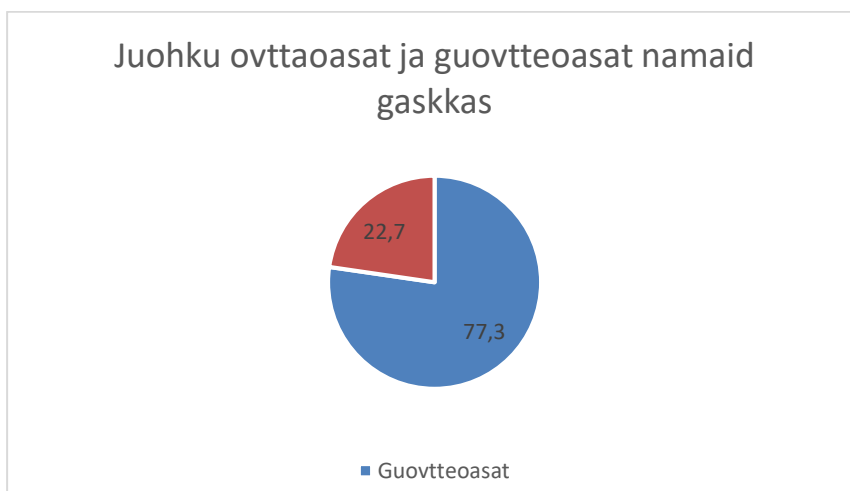
7 Dutkanbohtosat

7.1 Sámi bivdobáikkiid vuogádat Unjárggas

Mun lean guorahallan sámegeielat bivdobáikenamaid vuogádaga Unjárggas. Namaid lean ieš čoaggán, eanaš njálmmálaš gálduid bokte, soames nama lean gávdnan girjjálašvuodas. Oktiibuot lean gávdnan 75 bivdobáikenama. Dasa lassin lean čoaggán vihtaniid daid bivdobáikenamaide main lean dieđuid ožžon daid birra. Bivdobáikenamat ja vihtanat mitalit sierranas navigerenvuogádaga birra.

Namat leat háreve gávdnamis čálalaš gálduin. Mearrakárttas bohtet ovdan namat mat leat dárogillii. Dát čajeha ahte guokte sierralágán nammavuogádaga leat eallán bálddalagaid mañemuš 100 jagi, goit dan rájes go vuosttaš mearrakárta ráhkaduvvui jagis 1925.

Bivdobáikenamat juohkásit *ovttaoasat* ja *guovtteoasat* namaide. Guokte ovdamearkka dákkár namain leat *Ráppotnjuorra* ja *Rungu*. Juohku čajeha ahte eanaš namat leat guovtteoasat namat, 58 nama buot namain leat guovtteoasat, mii dahká 77,3 %, ja 17 nama fas leat ovttaoasat namat, mii dahká 22,7 %.

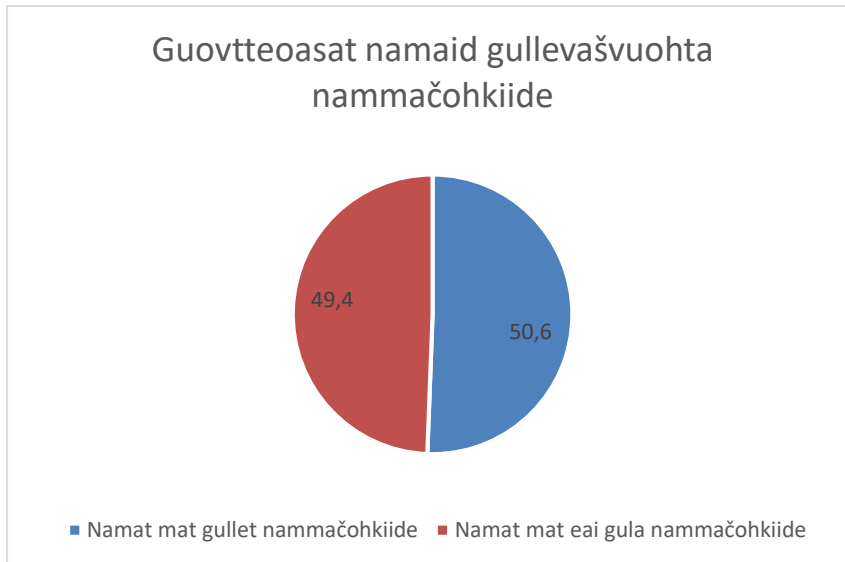

Govus 14. Ovtta- ja guovtteoasat namaid juohku.

Dat stuorra erohus ovttaoasat ja guovtteoasat namaid logus čajeha, man dábálaš guovtteoasat struktuvra lea sámegeielat báikenamain, ja ahte dát seamma struktuvra gávdnoid maid bivdobáikenamain.

Guovtteoasat namat leat geavahuvvon sámi báikenamaid vuogádagas mas *nammačoahkit* ja *nammaráiddut* leat guovddáš reaiddut nammabidjamis. Danne lean guovtteoasat namaid

juohkán namaide mat gullet nammačohkiide laktosiid bokte, ja namaide mat eai gula nammačohkiide.

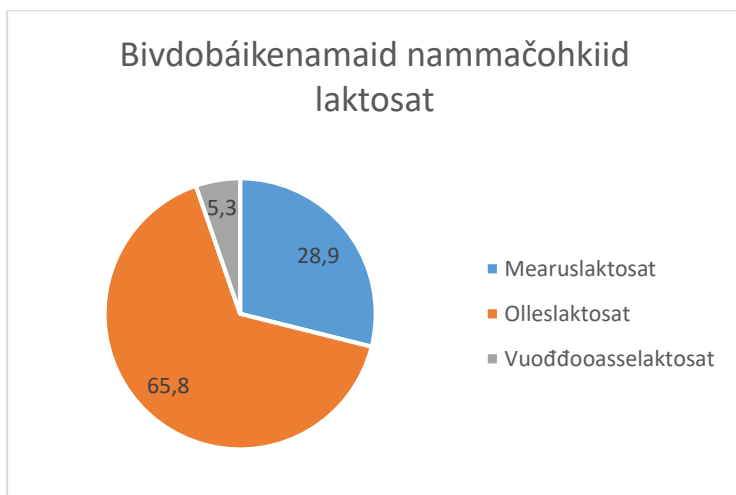
Govus 15. Guovtteoasat namaid gullelašvuhta nammačohkiide.

Juohku čájeha ahte 50,6 % guovtteoasat namain gullet nammačohkiide, ja 49,4 % eai gula. Dát čájeha ahte bivdobáikenamaid gaskkas laktásit bealli namain nammačohkiide.

Bivdobáikenamaid oppalaš geahčastat čájeha ahte nammačoahkit ja nammaráiddut leat guovddáš reaiddut bivdobáikenamaid nammabidjami.

Danin go bivdobáikkiid ii leat vejolaš oaidnit, de leat nammačoahkit geavahuvvon daid sajádaga gávdnami, bivdobáikkiid namat leat huksejuvvon eará báikkiid relašuvdnan nu ahte daid lea álkit muitit ja gávdnat. Dasa lassin leat vihtanat mat sárgáset bokte čujuhit aiddo gokko juohke bivdobáiki lea.

Guovtteoasat bivdobáikenamat mat gullet nammačohkiide laktásit golmma vuogi mielde, nu go govus ja tabealla dás vuolábealde čájeha.

Govus 16. Bivdobáikenamaid nammačohkiid laktosat.

Eanaš oassi dáin 38 namas leat olleslaktosamat nammačohkiide, namalassii 25 nama. Dasto leat mearuslaktosat 11 namas ja vuodđooasselaktosat 2 namas.

Ainiala ja earát (2012: 19) dadjet ahte báikenamat čuožžilit go lea dárbu konvenšuvnnaide. Dát mielddisbuktá ahte guollebivdit bidjet namaid báikkiide mat leat dehálaččat sidjiide, namalassii bivdinbáikkiide ja nu sáhttet geavahit namaid ofelažžan.

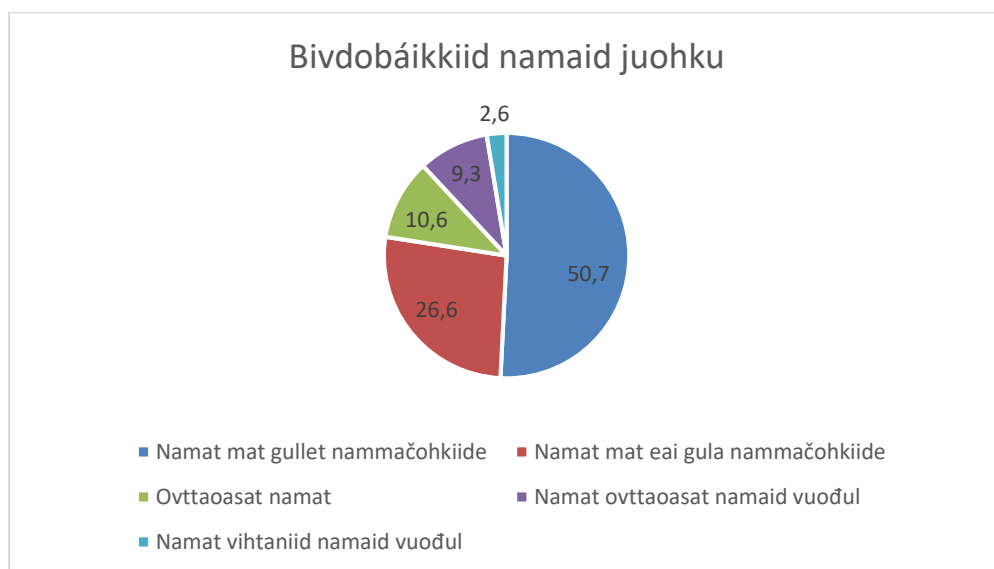
Vaikko Ainiala ja earát dás hállet eará nmmaservodagaid perspektiivvas, de sáhttá jurdaga doalvut maid bivdobáikenamaide Unjárggas. Bivdobáikenamat dárbbasit juoga nammabidjanminstara, ja dan vuogi dahje konvenšuvnna leat nammačoahkit ja nammaráiddut gokčan. Dasa lassin leat eará mihtilmasvuodát nu go olbmuid namat ja muitalusat geavahuvvon deaddilit muitogilkora bivdobáikenamaide.

Guovtteosat namaid gaskkas ledje 22 nama mat eai gula nammačohkiide. Dáin namain lei eará navdinágga go relašuvdna eará báikenammii. Eanaš dát namat leat bivdobáikenamat mat leat namahuvvon olbmuid mielde.

Navdinágga	Lohku
Olbmo namma	10
Muitalus	2
Hápmi	3
Sajádat	2
Áigi	2
Guolli	1
Čadačuovgameahttun	2

Tabealla 7. Guovtteosat namat mat eai gula nammačohkiide.

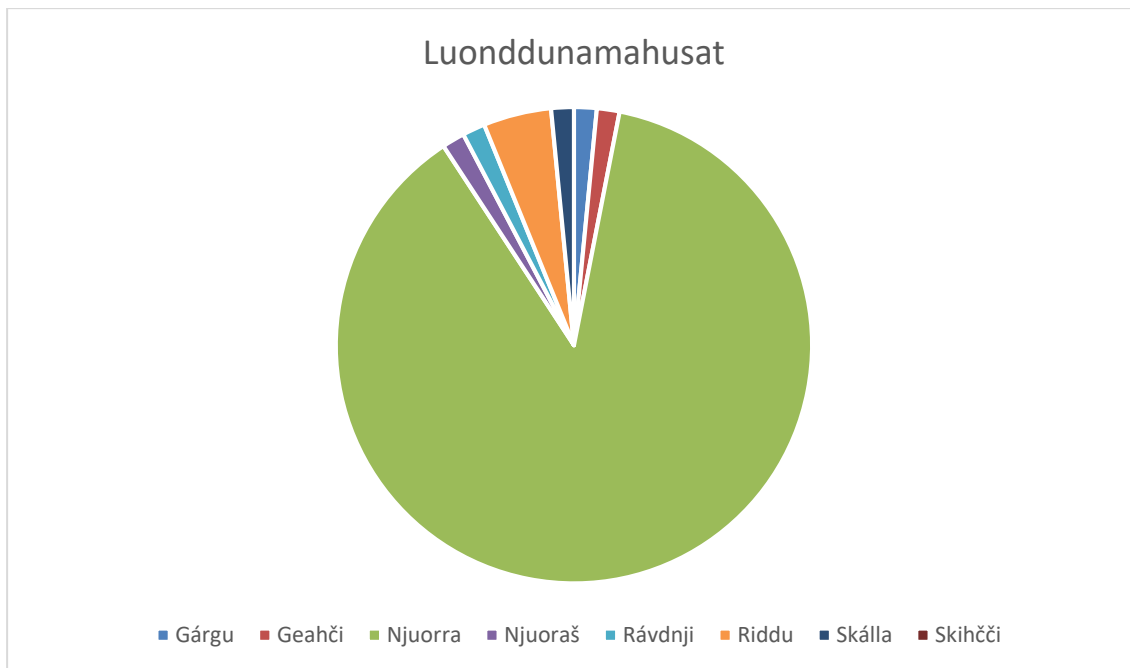
Oppalaš govva buot bivdobáikenamain čájeha ahte daid lea vejolaš juohkit namaide mat gullet nammačohkiide, namaide mat eai gula nammačohkiide, ovttaoasat namaide, namaide mat leat ráhkaduvvon ovttaoasat namaid vuodul, ja namaide mat leat ráhkaduvvon vihtaniid namaid vuodul. Govus čája dákkár juogu:

Govus 17. Bivdobáikkiid namaid navdinákkat.

Dán dutkamuša bivdobáikkiid guorahallan lea maid guoskan luonddunamahusaid.

Guorahallan čájeha ahte Unjárggas geavahit gávccii iešguđetlágán namahusa bivdobáikkiid guovtteasat namaid vuodđoosiin, namalassii *gárgu*, *geahči*, *njuorra*, *njuoraš*, *rávdnji*, *riddu*, *skállá* ja *skihčči*. Dáid luonddunamahusaid gaskkas lea *njuorra* dat appellatiiva mii lea eanemusat geavahuvvon.

Govus 18. Luonddunamahusat bivdobáikenamaid vuodđooassin Unjárggas.

Oppalaš geahčastat čájeha ahte *njuorra* lea geavahuvvon vuodđooasseappellatiivan 88 % bivdobáikenamain.

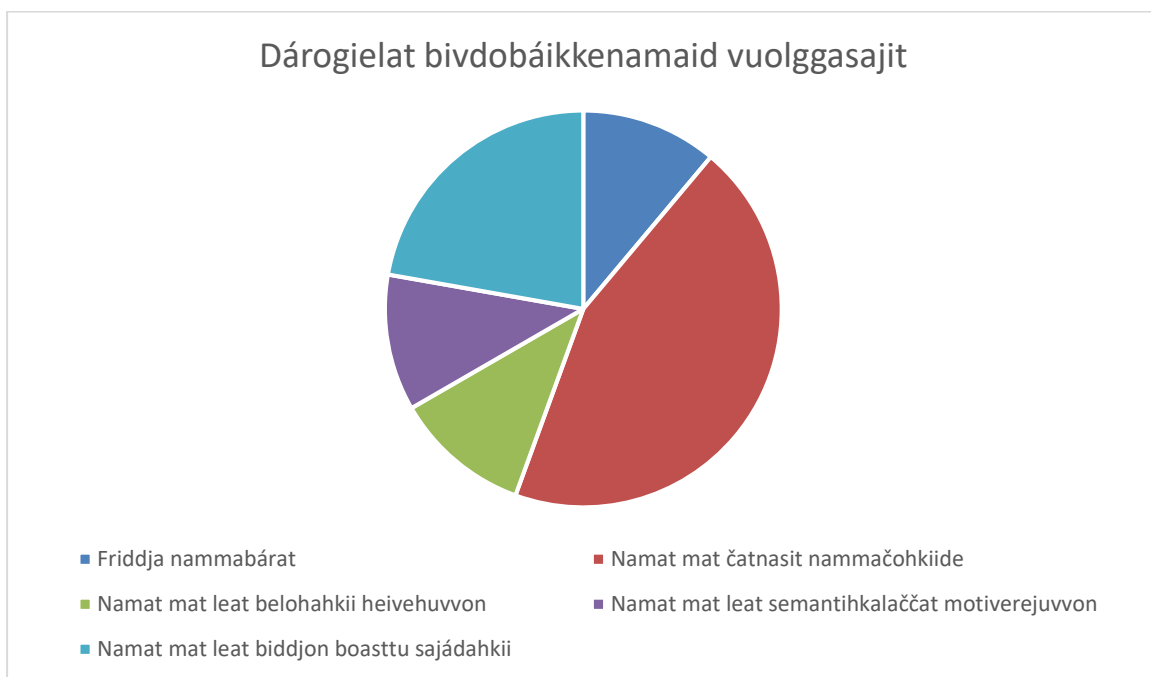
Sámegiela bivdobáikenamat eai gávdno makkár ge almmoš kárttain, ja namaid atnu lea uhccume, ođđa reaiduid geažil maiguin gávdná bivdobáikkiid, ja maiddái dan dáfus ahte sámegiela namain ii leat leamaš stahtus servodagas. Maiddái sámegiela geavaheapmi lea uhcon. Dákkár dili birra dárogiela bivdobáikenamaid ektui čállá juo Ola Stemshaug (1976: 49–50) 1970-logus. Son oaidná dan ahte ođđa reaidut dahket namaid dárbbasmeahtumiin, erenoamážit go dat eai geavahuvvo mearrakárttain.

7.2 Dárogielat namaiguin čiehkan sámi bivdobáikenamaid

Mun lean guorahallan bivdobáikenamaid jagi 1925 ja jagi 2008 mearrakárttain, dan namii ahte iskat manne bivdobáikenamat dain kárttain leat nu go leat. Dasa lassin geavahin Z4-kárta man kártabarggu maid Helander (2008: 185–190) lea suokkardan Unjárggas. Son lea čájehan mo sámegiela eanadatnamat leat vuoliduvvon ja jaskkodahtton dán kárttas. Son lea maid čájehan mo sámegiela báikenamaid dáruiduhte nátionála ulbmiliid geažil ja son čállá ahte dát duođašta mo kárta ”adnojuvvo oamasteami ja kontrolla symbolan” (Helander 2008: 259).

Mu materiála namaid dáruiduhttima dutkan vuolggahuvvo Helander barggus ja jagi 1900 Z4-kárttas. Z4-kárttas leat merkejuvvon dušše báikkit ja namat mat gullet gáttebeallái. Dát namat leat liikká vuolggasadjin daid namaide mat jagi 1925 mearrakártii bohte.

Dainna duogážiin oainnán ahte eanaš dárogielat báikenamat leat duddjojuvvon sámegielat bivdobáikenamaid málle mielde. Dan 19 namas, mat leat mearrakárttas, leat dušše guokte nama friddja nammabárat. Muđui leat 17 nama sámegielat bivdobáikenamaid vuogi mielde biddjojuvvon, nammačohkiid veahkkin, belohakkii heivehuvvon namman dahje semantihkalaččat motiverejuvvon namman. Dasa lassin leat njeallje nama maid duddjojuvvon sámegiela vuogádaga mielde, muhto dat leat kártii merkejuvvon boasttu sadjái, eai ge doala deaivása posišuvnna dáfus.

Govus 19. Dárogielat bivdobáikenamaid vuolggasajit.

Dat dilálašvuohta maid mearrakárttat čájehit, mitalit ahte sámegielat báikenamat leat jávkaduvvon čálalaš ja almmolaš oktavuodain, go ii oktage namma boađe kárттаide mielde. Namat leat toponymalaččat jaskkodahttojuvvon, sihke dan vuogi mielde ahte sámegielat bivdobáikenamma ii čállojuvvon kárттаide, muhto maddái dan vuogi mielde ahte eai obba namahan ge buot bivdobáikkiid.

7.3 Loahpahus

Thor Frette (1975: 108) čállá válddahallama birra, mo luonddunamahusat govvidit mátkki ja mo sámít sáhttet johttit logenár miilla bagadusa mielde, váikko eai leat doppe goassige fitnan ja vaikko ii leat kárta.

Frette čállá dáiddu birra mas luonddunamahusat ofelastet olbmuid rievttis bálgáid ala. Bivdobáikkiid nammavuogádat lea maid dáidu mii lea dolvon olbmuid bivdobáikkiide, namaid ja vihtaniid bokte. Teknologalaš ráhkkanusaid dihte lea dákkár dáidu bahá jávkat, go guollebivdit ohcet guoli ja guollebivdinbáikki dáid rusttegiid veagal.

Dákkár dáidu ja muđui ge vánddardandáidu galggašii eambo dutkojuvvot sihke mearra- ja meahcevánddardeami ektui. Sihke dan dihte ahte dát dieđut ja máhttu seillušii, muhto maiddái danin ahte vaikko leat ge vaikko makkár rustegat, de lea vánddardanmáhttu ávkkalaš go addá johtti olmui sihke stuorát luondduvásahusa ja maiddái lagašvuoda lundui.

Loahpas oassi mátkemuitalus maid Håkon Evjenth (1938: 178) lea čállán jagis 1938, ja mas muitala man vitmadat olbmot ledje birget kártaid haga.

”Varangervidda gir liten spenning for fotturisten. Det er lett å ta sig frem overalt, bortsett fra at det ikke finnes husvære. Kartene er gode og nøiaktige, og elvene er lette å vade. Men det lønner sig i almindelighet å bruke vappus allikevel. Jeg gjorde det på de lange sommerturene, fordi jeg var nødt til å gå tungt rustet og med kløvhest. I skodda var Hans bedre enn kompasset. ”Hvor har du kompasset?” spurte jeg. ”Her”, svarte Hans og pekte på pannen. I den tykkeste skodda tok han aldri feil. Han hadde kompasset der”.

(Várnjára ii leat hástalus vázzi turistii. Doppe leat álki johtit, muhto ii gávdno idjasadji. Kártaid leat buorit ja dárkilat, ja jogaid lea álki rasttildit. Gánnaha liikká ofelačča geavahit. Mun barga dan guhkes geassemátkkiin, danne go mus lei ollu guoddámuš ja noađdeheasta. Moskun lei Hánsa buoret go kompássa. ”Gos dus lea kompássa?”, jerren mun. ”Dáppe”, vástidii Hánsa ja cuoigui gállui. Losimus moskkus ii meaddán goassige. Sus lei kompássa doppe.)

Dákkár muitalusat čájehit ahte olbmot birgejedje kárta haga luonddumáhtuset geažil. Bivdobáikenamat leat leamaš oassin dákkár máhtus, muhto dákkár máhttu ii leat dohkkehuvvon Norggas ávkkálažžan go ii leat loktejuvvon almmolaš kártaide ja eará almmolaš dieđuide.

Gáldut

Informánttat:

Giinna Ánná Árnulf/ Arnulf Aune (1943) Njiđgu

Issát Birgget Bertil/ Bertil Berg (1956) Stuorravuonna

Pier Ánte Erke/ Erik Andersen (1927–2015) Rissebávti

Heikko Máhte Erke/ Erik Henriksen, (1931) Báršnjárga

Álppa Emil Helmer/ Helmer Losoa, (1938) Builuoovta

Pier Heandarak Irma/ Irma Trane (1942) Unjárga

Vulle Ivvár Heikke Ivar/ Ivar Banne (1939) Bikkánjárga

Duttá Pier Ándde Juhán/ Áhčegánda/ Johan Andreas Andersen, (1939) Šoarátjohka/
Áppošborri

Irján Uvllá Jon Georg/ Jon Georg Dikkanen, (1951) Ođđajohka

Roskku Mággá / Magga Dahl, (1924) Unjárga

Poalaš Biehtár Edvin/ Nils Edvin Paulsen (1928) Gorgnetak

Ánne Giinna Einar/ Nils Einar Mathisen (1937) Unjárga

Issát Per Niillas/ Nils Henrik Eriksen (1917–2000) Stuorravuonna

Roskku Niillas/ Nils Roska (1921) Suovvejohka

Lámma Odda/ Odd Ingvald Lam (1947) Buvrenjárga

Lámma Sigvald/ Sigvald Lam (1935) Buvrenjárga

Katriin Birgget Øystein/ Øystein Nilsen (1948) Áppešborri

Eilert Saua, (1942) Suddesjohgohppi

Kárttat

Fiskeridirektoratet = < <https://kart.fiskeridir.no/fiskeri> > (25.9.18)

Friis, Jens Andreas 1861= Friis kárttat.

<<https://www.dokpro.uio.no/friiskartene/1861/kart4a.jpg>> (25.9.18)

Nilsen, Pål Julius 2010: Grunner og medpunkter i indre Varanger, Njuorat ja vihtanat siskkit

Várjavuonas. (Kárta ja CD.) – Bjørklund, Ivar ja Eythorsson, Einar 2010: *Fiske, fangst og tradisjonell kunnskap i indre Varanger, innsamlet av Johan Albert Karlstad 1993–95*, Tromsø Museums skrifter XXXII.

M-1925 = Den norske kyst, Fra Vadsø til bunnen av Varangerfjorden. Norges geografiske oppmåling 1925. Hønefoss.

M-2008 = Den norske kyst, 115 Vadsø–Varangerbotn. Statens kartverk sjø 08 2008.

Nordatlas.no= < <http://nordatlas.no> > (25.9.18)

SNL – Store Norske Leksikon <<https://snl.no/Nesseby> >(11.05.2018).

Z4 = Gradteig Z4 Nesseby. Topografisk kart over Norge. Norges geografiske oppmåling 1900. <https://kartverket.no/Kart/Historiske-kart/Historiske-kart-galleri/historiske-kart---detaljer/?kartid=gradteigtr_z4_1900-1> (11.05.2018)

Girjjálašvuohta

Aikio, Ánte 2004: An essay on substrate studies and the origin of Saami. – *Etymologie, Entlehnungen und Entwicklungen. Festschrift für Jorma Koivulehto zum 70. Geburtstag*. Herausg. Irma Hyvärinen – Petri Kallio – Jarmo Korhonen – Leena Kolehmainen. Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki. Tome LXIII. Société Néophilologique. Helsinki. 5–34.

Aikio, Ante 2006: On Germanic–Saami contacts and Saami prehistory. *Suomalais-ugrilaisen seuran aikakauskirja* 91. Helsinki. 9–55.

Aikio, Ante 2012: An essay on Saami ethnolinguistic prehistory. – Riho Grünthal – Petri Kallio (Ed.), *A Linguistic Map of Prehistoric Northern Europe*. *Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia* 266. Helsinki. 63–117.

Ainiala, Terhi & Saarelma, Minna & Sjöblom, Paula 2012: *Names in focus. An Introduction to Finnish Onomastics*. Finnish Literature Society. Helsinki.

Bjørklund, Ivar 1985. *Fjordfolket i Kvænangen. Fra samisk samfunn til norsk utkant 1550-1980*. Universitetsforlaget.

Bjørklund, Ivar 1991: Property in Common, Common Property or Private Property, Norwegian fishery management in a Sami coastal area. – *North Atlantic Studies, Local Organisation, Cultural Identity and National Integration in the North Atlantic*, vol. 3, no 1. Aarhus. 41–45.

Bjørklund, Ivar & Eythorsson, Einar 2010: *Fiske, fangst og tradisjonell kunnskap i indre Varanger, innsamlet av Johan Albert Karlstad 1993–95*. Tromsø Museums skrifter XXXII. Tromsø.

- Brattland, Camilla 2011: Samisk landskap under vann. Flerkulturelle fiskegrunner i Porsangerfjorden forteller. – Andersen, Svanhild ja Persen, Sigvald (doaimm.), ”*Den gang var det jo rikelig med fisk*”. *Lokal kunnskap fra Porsangerfjorden og andre fjorder. Artikler med utgangspunkt i Fávllis-nettverket. Mearrasámi diehtoguoovddáš / Sjøsamisk kompetansesenter. Lakselv. 93–121.*
- Brattland, Camilla ja Nilsen, Steinar 2011: Reclaiming indigenous seascapes. Sami place names in Norwegian sea charts. *Polar Geography. 34: 4. 275–297.*
<http://dx.doi.org/10.1080/1088937X.2011.644871>
- Bull, Kirsti Strøm 2008: Historisk fremstilling av retten til fiske i havet utenfor Finnmark. NOU 2008: 5. *Retten til fiske i havet utenfor Finnmark. 65–118, 155–160.*
- Daa, Ludvig 1886: Om Friis' etnografiske kart. Foredrag i Det norske vitenskapsakademiet 15/11 1886. < http://www.dokpro.uio.no/omfriis_daa.html >
- EDD = Eining for digital dokumentasjon. M. Skards ordliste.
 <<http://www.edd.uio.no/perl/search/search.cgi>> (15.9.18).
- Eriksen, Knut Einar & Niemi Einar 1981: *Den finske fare. Sikkerhetsproblemer og minoritetespolitikk i nord 1860–1940.* Universitetsforlaget.
- Evjenth, Håkon 1938: Varangervidda. *Den norske turistforenings årbok 1938.* Den norske turistforening. Grøndahl & Sønns boktrykkeri. Oslo.
- Eythorsson, Einar 2008: *Sjøsamene og kampen om fjordressursene. Čálliid Lágádus. Folketellinga 1900 for 2027 Nesseby.* Registreringsentralen for historiske data. Universitetet i Tromsø. 1988. Tromsø
- Frette, Thor 1975: Samiske stedsnavn. – Botolv Helleland (doaimm.), *Norske stedsnavn/stadnavn.* Grøndahl & Søn Forlag A/S. Oslo. 105–118.
 <<http://www.nb.no/nbsok/nb/6af3e56f239bbb3c359e5cfb07593c1f?index=1#110>>
- Frette, Thor 1984: On some ”apparently Norwegian” place names in Finnmark, Norway. – Bernt Brendemoen & Even Hovdhaugen & Ole Henrik Magga (doaimm.), *Riepmočála. Essays in honour of Knut Bergsland.* Novus Forlag. Oslo. 66–79.
- Frette, Thor 1986: Noen synspunkter på *-anger (-angen)*. – *Årsmelding 1985.* Institutt for namnegransking (Norsk stadnamarkiv). Universitetet i Oslo. Oslo. 83–88.

Haslum Vidar 2002: Induktive og deduktive systemer i norsk stedsnavnforskning. – *Namn og Nemne* 19. 35–54.

<http://www.norsknamelag.no/Tidsskrift/Namn%20og%20nemne/NN%2019.pdf>

Helander, Kaisa Rautio 1991: Sámegiel báikenamaid struktuvra ja deháleamos čoagginrávvagat. – Hans Ragnar Mathisen (doaimm.), *Sámi kulturmuittut. Samiske kulturminner. Báikenammačoaggima giehtagirji*. Keviselie Forlag. Romsa. 72–93.

Helander, Kaisa Rautio 2004: Muhtin fuomášumit báikenamaid njálmmálaš ja čálálaš anus Norgga beale davimus Sámis. – Lars Magne Andreassen (doaimm.), *Samiske landskapsstudier, Rapport fra et arbeidsseminar*. Dieđut 5/ 2004. Sámi Instituhtta. Guovdageaidnu. 72–86.

Helander, Kaisa Rautio 2007: Sámi báikenamat 1700-logu eanamihtideamis – árbevieruid ja riekteipmárdusa dutkanfáddán. – *Sámi dieđalaš áigečála* 1–2/2007: 138–160.

Helander, Kaisa Rautio 2008: *Namat dan nammii, sámi báikenamaid dáruiduhttin Várjjaga guovllus Norgga uniovdnaáigge loahpas*. Dieđut 1/ 2008. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla.

< [file:///C:/Users/juuing/Downloads/Diedut_2008_1_bokblokka%20\(30\).pdf](file:///C:/Users/juuing/Downloads/Diedut_2008_1_bokblokka%20(30).pdf) >

Helander, Kaisa Rautio 2009: Sámi báikenammadutkan – gielladiehtaga ja fágaidrasttideaddji bálgáid alde. – Johanna Ijäs & Nils Øivind Helander (doaimm.), *Sáhkavuoruiin sáhkan, Sámegiela ja sámi girjjálašvuoda muhtin áigeguovdilis dutkanfáttát*. Dieđut 1/2009. Guovdageaidnu: Sámi Allaskuvla. 22–41.

Helander, Kaisa Rautio 2014: Sám 306 Sámi báikenammadutkan. Oahppomateriála. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla.

Helander, Kaisa Rautio 2015: Samiske stedsnavn i Norge. – Gulbrand Alhaug ja Aud-Kirsti Pedersen (doaimm.), *Namn i det fleirspåkelege Noreg*. Oslo: Novus. 45–83.

Helander, Kaisa Rautio 2016: Sám 240 Láidehus Sámi báikenammadutkamii. Oahppomateriála. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla.

Helander, Kaisa Rautio & Johansen, Yngve 2013: *Språkvalg på skilt forteller, Sámi logut muitalit 6. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2013. Samiske tall forteller 6. Kommentert samisk statistikk 2013*. Raporta/Rapport 1/2013. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla. 87–122. (sámegillii 99–139).

- Hallaråker, Peter 1997: *Innføring i stadnamn. Innsamling og gransking*, Universitetsforlaget. Oslo.
- Henriksen, Marit B 2005: Sáhtta go dieđagiela ákkastallat dieđateorehtalaččat? – *Sámi dieđalaš áigečála* 1/2005: 109–133.
- Hovda, Per 1961: *Norske fiskeméd, landsoversyn og to gamle medbøker*. Universitetsforlaget. Oslo. Bergen.
- Jernsletten, Nils 1994: Tradisjonell samisk fagterminologi. – Dikka Storm & Nils Jernsletten & Bjørn Aarseth & Per Kyrre Reymert (doaimm.), *Festskrift til Ørnulv Vorren*. Tromsø museums skrifter XXV. Tromsø Museum. Universitetet i Tromsø. 234–253.
- Krogh, Mia & Pettersen, Ingvild Bjørnå 2013: – *Varangereventyr, samiske fortellinger og sagn fra Nesseby og Tana/ Várjjatmuitalusat, Sámi muitalusat ja máidnasat Unjárggas ja Deanus*. Várjjat Sámi Musea Čállosat/ Varanger Samiske Museums Skrifter nr 7.
- Kruse, Arne 2000: – *Mål og méd, Målføre og médnamn fra Smøla*. Tapir Akademisk Forlag. Trondheim.
- Lagercrantz, Eliel 1939: – *Lappischer wortschatz I/II*. Suomalais – ugrilainen seura. Helsinki.
- Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven)=
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1987-06-12-56/KAPITTEL_3#KAPITTEL_3>
– (05.10.2016)
- Lov om stadnamn = <<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1990-05-18-11/%C2%A77#§7>>
(25.918)
- Magga-Eira, Anni 2010: – Unit Issáha alladievas hoteallabuolžan. Sosiomastihkalaš dutkamuš Sállevári bálgosa luonddunamain. Pro gradu-dutkamuš Sámegielas. Oulu Universitehta Giellagas-instituhtta.
- Minde, Henry 2005: Fornorskinga av samene – hvorfor, hvordan og hvilke følger? – *Gáldu Čála*. Tidsskrift for urfolks rettigheter nr. 3/2005.
- Nickel, Klaus Petter & Sammallahti, Pekka 2011: *Nordsamisk grammatikk*, Davvi Girji, Karasjok.
- Nielsen, Konrad & Nesheim Asbjørn 1979 (1926–1929): *Lappisk (samisk), Bind 1 Grammatikk* Universitetsforlaget.

- Nielsen, Konrad 1926–29 (1979): Lærebok i Lappisk (samisk) ordbok- Lapp dictionary, Universitetsforlaget.
- Niemi, Einar 1983: *Vadsøs historie, Bind 1. Fra øyvær til kjøpstad*. Vadsø kommune. Vadsø.
- Nilsen, Pål 2010: *Kart som synliggjøring av sjøsamisk tradisjonskunnskap*. Masteroppgave i Samfunnsplanlegging og kulturforståelse. FHSL. Universitetet i Tromsø.
- Nilsen, Pål 1995: Intervjuer. Kulturfag. Høgskolen i Finnmark. Finnmárkku allaskuvla.
- Nilsen, Øystein 2009: *Varangersamene, bosetning, næring, folketall, utmarksbruk mv. fra historisk tid til i dag*. Várjjat Sámi Musea Čállosat nr. 5. Varanger Samiske Museums Skrifter nr. 5.
- Nilsen, Øystein 2003: *Varangerhalvøya nasjonalpark*. Utredning skrevet på oppdrag fra Fylkesmannen i Finnmark. Miljøvern avdelingen. Fylkesmannen i Finnmark. Miljøvern avdelingen RAPPORT nr. 6-2003.
<[https://www.fylkesmannen.no/Documents/Dokument%20FMFI/Miljøvern/Rapport serie/2003_6%20KU%20lokale%20samiske%20interesser%20Varangerhalvøya.pdf](https://www.fylkesmannen.no/Documents/Dokument%20FMFI/Miljøvern/Rapport%20serie/2003_6%20KU%20lokale%20samiske%20interesser%20Varangerhalvøya.pdf)>
- Pedersen, Steinar 1994: Bruken av land og vann i Finnmark inntil første verdenskrig.– *NOU 1994:21. Bruk av land og vann i Finnmark i historisk perspektiv*. 8–167.
- Pedersen, Steinar 2015: Samisk fiske, kort historikk, Stiftelsen Protect Sápmi 2015:1. Tromsø.
<<http://protectsapmi.com/assets/Artikler/Samisk-fiske-Kort-historikk-Steinar-Pedersen-Protect-Sapmi.pdf>>
- Qvigstad, Just 1938: *De lappiske stedsnavn i Finnmark og Nordland fylker*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning serie B. Skrifter XXXII. H. Aschehoug & Co. (W.Nygaard). Oslo.
- Qvigstad, Just 1944: *De lappiske appellative stedsnavn*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning serie B. Skrifter XLII. H. Aschehoug & Co. (W.Nygaard). Oslo.
- Qvigstad, J. K & Olsen, Magnus 1924: Indledning. – *Norske Gaardnavne. Navne paa matrikulerede jordeiendomme i Finmarkens Amt*. Udgivne med tilføjede forklaringer af J. Qvigstad og Magnus Olsen. Attende bind. Kristiania. 1–8.
<<https://www.nb.no/items/e983fc7dfe2e942efa215450ed71d4af?page=11&searchText=j.k.%20Qvigstad:%20norske%20gaardnavn>> (14.06.2018).

Rathke 1899: *Professor Rathkes Reise i Finmarken og det nordlige Rusland : i Aarene 1801 og 1802*. Vadsø.

<[https://www.nb.no/items/0913fb5ef61859f278045e4b8d5b8209?page=1&searchText=Professor Rathkes Reise i Finmarken og det nordlige Rusland](https://www.nb.no/items/0913fb5ef61859f278045e4b8d5b8209?page=1&searchText=Professor%20Rathkes%20Reise%20i%20Finmarken%20og%20det%20nordlige%20Rusland)> (14.06.2018).

Sammallahti, Pekka 1994: *Sátnegoallosteanpmi ja čállinvuohki. –Tearbmasymposia raporta*. Dieđut 3/1994. [Guovdageaidnu]: Sámi Instituhtta. 35–42.

Sandnes, Berit 2003: *Fra Starafjall til Starling Hill. Dannelse og utvikling av norrøne stedsnavn på Orknøyene*. Avhandling til dr.art.-graden i nordisk språk. Det historisk-filosofiske fakultet. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Trondheim.

<https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/242760/125460_FULLTEXT_01.pdf?sequence=1>

Schanche, Audhild 1995: *Det symbolske landskapet- landskap og identitet i samisk kultur*, Ottar 1995/4. 38–47.

Schanche, Audhild 2002: *Meahcci – den samiske utmarka. – Svanhild Andersen (doaimm.), Samiske landskap og Agenda 21. Kultur, næring, miljøvern og demokrati*. Dieđut 1/2002. 156–170.

Schanche, Kjersti & Bjørkli, Torbjørn 2005: *Sjøsamene ved Varangerfjorden, en kortfattet gjennomgang av historien de siste 10000 år*. Várjjat sámi Musea Čállosat. Varanger Samiske Museums Skrifter.

SDS = Kåven, Brita & Eira, Jon Henrik & Jernsletten, Johan & Nordahl, Ingrid & Solbakk, Aage 2011: – *Sámi-dáru sátnegirji. Samisk-norsk ordbok*. Kárášjohka. Davvi Girji.

Selinge, Klas-Göran 1990: *Ortnamnens funktion i kulturlandskapet. I: – Tom Schmidt (doaimm.), Rapport frå NORNAs femtande symposium på Hamar 9.-11. juni 1988*. (NORNA-rapporter 43.) Uppsala.

SNL = Store Norske Leksikon. <<https://snl.no/samisk>> (11.05.2018).

SNL = Store Norske Leksikon. <<https://snl.no/fjord>> (11.05.2018).

SNS = Kåven, Brita, Eira, Jon Henrik, Jernsletten, Johan, Nordahl, Ingrid & Solbakk, Aage 2009: – *Stor norsk-samisk ordbok. Dáru-sámi sátnegirji*. Kárášjohka. Davvi Girji OS.

Solbakk, Aage 1994: *Sámi Historjá*. Davvi Girji o.s.

SSB = Statistisk sentralbyrå 2018

<<https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkemengde/aar-per-1-januar>>(11.05.2018)

SSR = Sentralt stedsnavnregister <<https://stadnamn.kartverket.no/fakta/383165>>(11.05.2018).

SSR = Sentralt stedsnavnregister: <<http://www.kartverket.no/Kart/Stedsnavn/Sentralt-stadnamnregister-SSR/>> (25.09.18).

Stordahl, Vigdis 1996: *Same i den moderne verden, endring og kontinuitet i et samisk lokalsamfunn*. Davvi Girji o.s.

Stemshaug, Ola 1976: *Namn i Noreg*. 2.utg. Det Norske Samlaget. Oslo. 49–50.

Unjárgga gieldda giellaplána =

<<http://nesseby.custompublish.com/getfile.php/1650897.743.xufuccwss/vedtatt+Samisk+spr%C3%A5lplan+2011-2014.doc.as.pdf>> (5.10.2016).

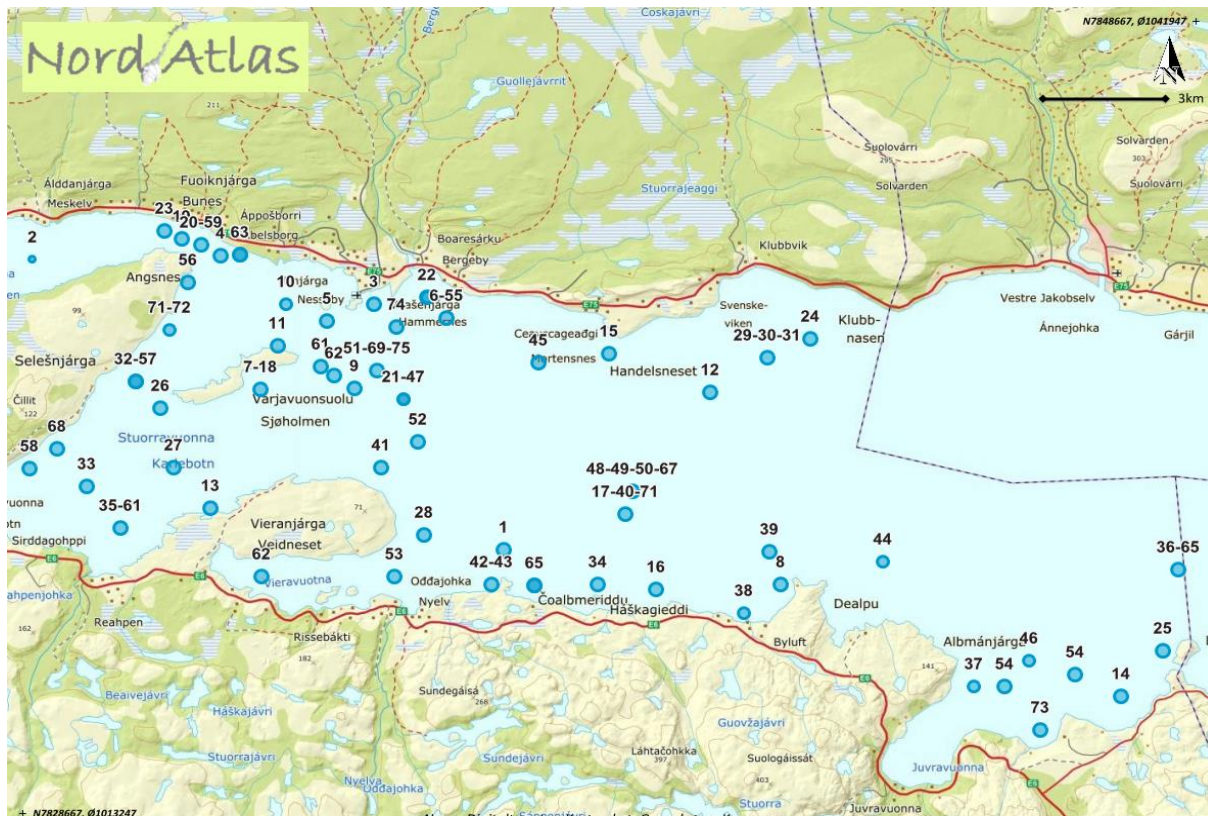
Valtonen, Taarna 2003: *Ohcejoga Dálvadasa duottarguovllu báikenamat. Sámegiela báikenammavuogádaga semiotihkalaš guorahallan*. Pro gradu -dutkanmuš. Giellagas-instituhtta, Oulu universiteahta, Oulu.

Valtonen, Taarna 2005: Mot eana nuppástuvvá giellan- kognitiiva lahkonanvuohki báikenammadutkanmušas. *Sámi dieđalaš áigečála* 01/2005. 57–69.

Valtonen, Taarna 2014: *Mielen Laaksot (miela vuomit) Neljän saamen kielen paikannimien rakenne, sanasto ja rinnakkaisnimet vähemmistö-enemmistö-suhteiden kuvastajina*. Suomalais-Ugrilainen Seura. Helsinki.

Vorren, Ørnulv ja Eriksen, Hans Kr. 1993: *Samiske offerplasser i Varanger*. Nordkalottforlaget.

Čuovus 1. Bivdobáikkiid kárta

Nummárat mat leat kárttas čuvvot nummariid mat leat bivdobáikenammalisttus, čuovus 2.

Čuovus 2. Bivdobáikenamaid listu

1.	Ádjanjuorra
2.	Álddanjárgárgu
3.	Álesjuorra
4.	Áppošbornjuorra
5.	Ávekiidnjuorra
6.	Beahkánjuorra
7.	Biešgohpnjuorra
8.	Bihkkagálnjuorra
9.	Bođusjuorra
10.	Buvranjárnjuorra
11.	Čáhpesgeadgenjuorra
12.	Čiestenjuorra
13.	Čuosoainjuorra
14.	Dikkásjuorra
15.	Diksonjuorra
16.	Duodjánjuorra
17.	Fávlenjuorra
18.	Forfángárnjuorra
19.	Fuoiknjárnjuorra
20.	Fuoiknjárrávdnji
21.	Gahčatat
22.	Gállenbáktenjuorra
23.	Gaskanjuorra
24.	Gassanjuorra
25.	Gárgonjuorra
26.	Gáškkut
27.	Geadgenjuorra
28.	Geassánjuorra
29.	Guivanjuorra
30.	Guivenjuorra
31.	Guivaoivnjuorra
32.	Gutnanjuorra
33.	Guovdanjuorra
34.	Háškanjuorra
35.	Ivvarnjuorra
36.	Juvraskállá
37.	Juvravuonnjuorra
38.	Láiránjuorra
39.	Lássánjuorra
40.	Lávženjuorra
41.	Leštonjuorra

42.	Luhkkávahnjuorra
43.	Lohkkaváhnjuorra
44.	Máhkgohpnuorra
45.	Máttavárnjuorra
46.	Mávnnosnuorra
47.	Njárgii Stállu
48.	Noaidi
49.	Noaidenjuorra
50.	Noaideskihčči
51.	Njuorra
52.	Ođđanjuorra
53.	Ođđajohnjuorra
54.	Ođđanjuorra
55.	Per-Mikkelnjuorra
56.	Poalnjárgeahči
57.	Ráhpanjoasknuorra
58.	Ráppotnuorra
59.	Rávdnji
60.	Reahpennjuorra
61.	Rungu
62.	Ruoššanjuorra
63.	Sáltejárriddu
64.	Skállá
65.	Skárfanjuorra
66.	Skihčči
67.	Stálu ihttin
68.	Suoidnegurnjuorra
69.	Suolonjuorra
70.	Stuorranjuorra
71.	Suovvelriddu
72.	Suovveriddu
73.	Suttēsjohgopnuorra
74.	Uhcanjuoraš
75.	Unjárnjuorra

Čuovus 3 – Buohtalasnamat ja nammavariánttat

Namma 1	Namma 2	Namma 3
Beahkánjuorra	Per-Mikkelnjuorra	
Biešgohpnjuorra	Forfángárnjuorra	
Fávlenjuorra	Lávženjuorra	Stuorranjuorra
Forfángárnjuorra	Biešgohpnjuorra	
Fuoiknjárrávdnji	Rávdnji	
Gahčatat	Njárgii Stállu	
Guivvanjuorra	Guivvenjuorra	Guivvoainjuorra
Guivenjuorra	Guivvanjuorra	Guivvoainjuorra
Guivaoivnjuorra	Guivvenjuorra	Guivvanjuorra
Gutnanjuorra	Rappanjoasnjuorra	
Ivvárnjuorra	Reahpennjuorra	
Juvraskállá	Skállá	
Lávženjuorra	Fávlenjuorra	Stuorranjuorra
Luhkkávahnjuorra	Lohkkaváhnjuorra	
Lohkkaváhnjuorra	Luhkkaváhnjuorra	
Njárgii Stállu	Gahčahat	
Noaidi	Noaidenjuorra	Noaideskihčči
Noaidenjuorra	Noaidi	Noaideskihčči
Noaideskihčči	Noaidi	
Njuorra	Unjárnjuorra	Suolonjuorra
Per-Mikkelnjuorra	Beahkánjuorra	
Ráhpanjoasknjuorra	Gutnanjuorra	
Rávdnji	Fuoitnjárrávdnji	
Reahpennjuorra	Ivvárnjuorra	
Skállá	Juvraskállá	
Skihčči	Noaideskihčči	Noaidi
Suolonjuorra	Unjuornjuorra	Njuorra
Stuorranjuorra	Fávlenjuorra	Lávženjuorra
Suovveriddu	Suovvelriddu	
Suovvelriddu	Suovveriddu	
Unjárnjuorra	Suolonjuorra	Njuorra

© Inger Katrine Juuso

2018

Bivdobáikkiid namat Unjárggas. Siskkit Várjavuona oaidnemeahtun báikenamat.

Inger Katrine Juuso

Sámi allaskuvla

Guovdageaidnu/Kautokeino, Norga